

NR. 24-26

SÖDUR

23. JUUNI 1934

PLUTTEIN

Sõjaasjanduse ajakiri „Sõdur“

Nr. 24 - 26 - 1934.

Sisustik:	Lk.	Sommaire:	Pages.
—kamp: Pühitsegem Võidupüha!	661	—kamp: Célébrons la Fête de la Victoire!	661
Kol. A. Jaakson: Võidupüha.	662	Col. A. Jaakson: La Fête de la Victoire	662
Kol. A. Traksmann: 23. juuni nüüd ja Vabadussõjas	664	Col. A. Traksmann: Le 23. Juin aujourd' hui et pendant la Guerre de l'Indépen- dance	664
Kol.-ltm. M. Kattai: Landesvääri ohu ras- kuspunkt	675	Ltn.-col. M. Kattai: Point essentiel de la menace de la Landeswehr	675
Kol.-ltm. M. Kattai: Arvulisi andmeid meie ja vastase jõududest sõjas landes- vääriga	678	Ltn.-col. M. Kattai: Nos effectifs et ceux de l'ennemi au cours des opérations contre la Landeswehr	678
Dokumente landesvääri kavatsuste varju- külgedest	682	Un document illustrant les desseins secrets de la Landeswehr	682
Uusi perspektiive	683	Perspectives nouvelles	683
Eesti mahvuslipu 50 aastat	686	Cinquantenaire du Drapeau National	686
A. J.: Milline võib olla tulevikusõja ise- loom	688	A. J.: Caractère de la guerre de l'avenir Un officier du cadre: Assurance contre la vieillesse du corps des Officiers	688
Rivohvitser: Ohvitserkonna vanaduskind- lustus	693	Ul.: Travaux de triangulation de l'artil- lerie	693
Ul.: Suurtükiväe triangulatsiooni tööd	696	—ms.: Nouvelle organisation et tactique des petites unités de cavalerie de la RKKA (Armée Rouge)	700
—ms.: RKKA ratsaväe väikeste üksuste uuest organisatsioonist ja taktikast	700	Préparation de la jeunesse à la défense nationale à l'étranger (à suivre)	702
Noorsoo ettevalmistamine riigikaitseks vä- lismaail (järgneb)	702		
SÕJATEHNIKA ALALT:		TECHNIQUE MILITAIRE:	
— N.-ltm. A. Sivard: Suurtükiraudade valmistamine	704	— Ltn. A. Sivard: Fabrication de tubes de canons	704
BIBLIOGRAAFIA:		BIBLIOGRAPHIE:	
— Ratsadiviisi mehhaniseeritud eelväe te- gevus — Popov („Meh. i mot.“ nr. 4 — 1934. a.)	706	— Opérations de l'avant-garde motorisée d'une division de cavalerie — Popov („Meh. i Mot.“ No. 4 — 1934)	706
— Raudteel liikuv. õhukaitse patarei. — Kol. Hauptmann („Wehr u. Waffen“ — dets. 1933. a.)	709	— Batterie contre-avions pour voies fer- rées. — Col. Hauptmann („Wehr u. Waffen“, déc. 1933)	709
— Operatsioonid piiratud jõududega vas- tase ülekaalukate jõudude vastu. — N. Ivanov („Voina i Revolutsia“ märts- aprill 1934. a.)	710	— Opérations de forces limitées contre des forces supérieures de l'ennemi — N. Ivanov („Voina i Revoluzia“, mars- avril 1934)	710
— Õige laadimine — täpne lask. — V. Aleksejev („Art. Žurnal“ nr. 10 — 1933. a.)	714	— Charge exacte — tir précis. — V. Alexéiev („Art. Journal“ No. 10 — 1933)	714
— L ä t i: „Militarais Apskats“ nr. 3 — 1934. a.	715	— Lettonie: „Militarais Apskats“ No. 3 — 1934	715
— S a k s a m a a: „Militär Wochenblatt“ nr. 43 — 1934. a.	716	— Allemagne: „Militär Wochenblatt“ No. 43 — 1934	716
SÕDUR RINDELT JUTUSTAB:		RECITS DE SOLDATS DU FRONT:	
— J. Pert: Võnnu tornide peale.	717	— J. Pert: Vers les tours de Võnnu.	717
Ametlik osa, perekondlikke teateid, male ja bridž	719	Partie officielle, informations familiales, échecs et bridge	719

Vastutav toimetaja kolonelleitnant **J. REMMEL**
Kõnetr. Kaitseväe nr. 40

Väljaandja: „SÕDUR“ Tallinn, Toomkooli nr. 7

Toimetus ja talitus:

Toompeal, Toomkooli nr. 7
Kõnetr. Kaitseväe nr. 163
Talitus avat. k. 0800—1500
Toim. kõnet. k. 0800—1500

Tegev toimetaja kolonelleitnant **A. LAATS**

Kõnetr. Kaitseväe nr. 163
Kodune kõnetr. Kv. nr. 372

„SÕDURI“ TELLIMISE HIND:

Aastas 6 kr. — poolaastas 4 kr.
Veerandaastas 2 kr. 20 s.
Üksiknumber 20 s.

SÕDUR

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

Nr. 24 - 26

XVI aastakäik

21.06.34.

Pühitsegem Võidupüha!

Vabadussõda on meie rahva suurim loomingu. See sõda oli terve rahva ühise jõupingutuse resultaat. Selles suures võitluses ilmnis selgesti vaba rahva ühine tahtevaldus, mis on võimas purustama kõik tõkkesed, mis tekivad tema vabaduse ja riikliku iseseisvuse teel. Vabadussõda oli meie rahvale raskeks katseks tema küpsustaseme üle ja selle katse andsime ära hiilgavalt. Mitte kõik rahvad, keda me tunneme ajaloos, pole selle tasemeni jõudnud, kuigi selleks oli jõupingutusi tehtud.

Meie alustasime Vabadussõda väga rasketes tingimustes. Vaevalt võib endale kujutada ette raskemat olukorda, kui see oli meil siis. Pidi olema väga palju usku juhtidesse, usku enda jõududesse, oli vaja palju sitkust, eneseohverdamist ja tugevaid närve, et viia neid raskeid lahinguid meil olevate abinõudega lõpule. Selles võitluses olid üksikud momendid eriti rasked. Üks raskemaid momente oli kahtlemata operatsioon langesvääri vastu, mis aga ühtlasi andis meile ka kõige hiilgavama võidu. Siin tuli meie rahval täita suur ülesanne ajaloolise vaenlase otsustavaks tagasilöömiseks. Meie rahvas sai aru momendi tõsidusest ja selle võitluse edu või ebaedu tagajärgedest. Sellega ongi seletatav, et siin meie vägede moraal oli erakordselt kõrge. Selle kohta kirjutab operatsiooni tegelik juht kindral Reek oma mälestustes järgmist: „Meie võidu peapõhjuseks oli meie meeste võitlustahe, püsivus, juhtide ja meeskonna suur ohvrimeelsus. Sarnast ohvrimeelsust pole ma näinud Vabadussõjas ei enne langesvääri operatsiooni ega pärast seda. Meie juhtide ja meeskonna meeoleu oli väga hea ja selles mõttes oli meie täielikult vaenlasest ülekaalus.“

Nendest rasketest lahingutest möödub 23. juunil s. a. 15 aastat. Seni pole meie seda sündmust peaaegu mitte millegagi

meelde tuletanud. Harva kui seda küsimust on möödaminnes puudutatud mõnel aastapäeval või sellest kirjutatud mõni artikkel eriajakirjas. Meie naaberrahvas lätlased, kes neis võitlustes ainult ühe murdosa kaasa tegid, kuulutasid 23. juuni eneste rahvuspühaks. Meie aga jõudsimme selle mõtteni alles 15 aasta pärast. Nüüd alles võttis riigikogu selle päeva meie rahvuslike pühade hulka, ristides seda Võidupühaks. Kas oleneb see meie tagasihoidlikkusest või olid siin mõõduandvad teised põhjused, et me selle küsimuse juurde ei tulnud varem, see pole mitte enam tähtis. Kuid tähtis on see, et meie oma Vabadussõja ühe suurema võidulahingu tähtpäeva Võidupühaks kuulutasime. Meie rahvusliku kasvatuse seisukohalt on meil selle Võidupüha pühitsemisel täita suur ülesanne ja selle ülesande täidame siis, kui me selle päeva pühitsemise pidulikult ja kui selle pühitsemisest võtavad osa suuremad rahvamassid, eriti aga meie noorsugu.

Meie igapäevane toiming ja elu reaalsed toovad esile väga palju meeolehärma. Elus on liiga palju negatiivseid momente ja need mõjutavad meid rusuvalt. Nad teevad meid sageli väiklaseks, egoistlikuks, tighedaks, isegi kurjaks. See meelterususvõime häälestab meid halvasti. Meie vaimne olemine januneb aga heameele järele, igatseb lahkust, kooskõla, kaastundmust. Elureaalsed teedid me satume omakasupüüdlikkuse, intriigide ja sallimatuse keerisesse. Ja see ongi mis meid kõiki teeb rahutuks, ära tüütab. Sellest pääsemiseks otsime me rahu. Meie loomuses endas valitseb dissonants: mõistus, mis juhib meie igapäevast tööd, teeb meid rahutuks, aga oma hinges nõuame rahu.

Mispärast on usundid nii sügavalt ja nii püsivalt rahva ja rahvaste hulkades läbi

lõõnud. Aga seepärast, et nad kuulutavad rahu. Nad seavad rahu kõrgemale inimese mõistusest ja soovivad, et see rahu hoiaks inimeste meeli. See rahuaate levitamine pole mitte ainult ristiusu prerogatiiv, vaid sellest kõnelevad juba 4000 a. e. Kr. India bramaanid ja sellest räägivad ka Egiptuse hieroglüüfid.

Inimene oma äripäeva toimingute kõrval vajab aeg-ajaltki ülevat meeleolu, kuid hea meeleolu võib tekkida rahu. Sellega ongi seletatav, et rahva seas ialgi ei kustu mälestused kuldsest ajast, mis oma meeleolu tõusuga on tugevasti lõiganud rahvaste hinge. Ülevad ajaloolised momendid on need rikkuse salved, kus üksik kodanik kui ka terve rahvas ammutab jõudu nendeks meeletõusanguteks, mis teda kannavad läbi nende raskuste, mis temal võivad kerkida tema kultuuriliste ja majanduslike ülesannete täitmisel. Üheks niisuguseks meie rahvale tähtsaks momendiks on võit lantsvääri üle, mida meie kaitseväge nii südilt ja nii suure ohvrimeelsusega saavutas. Pole mitte ükskõik, kas me seda päeva pühitseme või mitte. Vastuoksa, on väga tähtis, et me seda pidulikult pühitseksime, et me seda üksmeelset pingutust, seda ohvrimeelt, mis meid seal võidule viis, allakriipsutaksime ja pidulikult meelde tuletaksime. Rõhutan meeleldi just sõna pidulikult, sest kui see päev ei suuda meie hinges luua ülevat meeleolu, kui ta ei märgi ära meis rahvusliku meeleolu leegitsemist, siis ei täida ta oma ülesannet.

Samuti nagu me organiseerime iga päev oma tööd, nagu me korraldame omi mõtteid, niisama on vaja organiseerida meil ka omi tundeid, oma meeleolu, oma hinge. Kui organiseerimata töös kerkivad esile igasugused raskused, mis takistavad töö edu, seda tormaseerivad ja aeglustavad, siis ka organiseerimata hinge- ja tundeelused kerkiavad üles rusuvad kujutlused, mis enda alla matavad need kujutlused, mis on õilsad ja ilusad.

Meie elame üle praegu erakordset rasket aega, kus ei suudeta kaugele ette näha, ei osata luua suurema ulatusega perspektiive. Et ajad on muutlikud, siis on ka püüded lühiajalised, egoistlikud, sageli ideevaesed. Niisugune on meie aja reaalsus ja ta pakub meile vähe meeleolu tõusu. Kui meie vaimne tarve aga nõuab seda imperatiivselt, siis peame selle rahuldamiseks teid leidma ja üks niisugustest võimalustest on meie Võidupüha pühitsemine. Kõlaga kaunis laul ja kostku ilusad muusikahelid rongikäikudel ja rahvaaktustel, mis korraldatakse Võidupühal. Tungigu südamesse need sõnad, mis kõneldakse neil aktustel. Kõik, kelle ülesandeks langeb Võidupüha korraldamine, teadku, et selle püha pühitsemine ainult siis täidab oma ülesande, kui ta mõjutab meie hinge organiseerivalt, kui ta kutsub hetkekski esile meeletõusust ja osagi neist tunnete puhanguist, mis 15 aasta eest vallutasid neid kangelasjuhte ja sõdureid, kes olles haaratud ülevaist tundeist, äärmise ohvrimeelsusega hiilgavalt täitsid neid raskeid ülesandeid, mis meie riik ja rahvas neilt nõudsid.

—mp.

Võidupüha.

Kolonel A. Jaakson.

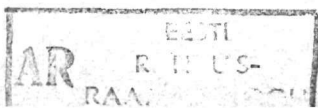
Rahvaste ajalugu ei ole loogiliste sündmuste ahelik. Ajaloos on sageli sündmuse keeriseid, vastolusid, reaktsioone ja regressse, kus igasugune inimloogika, mõistusega arusaamine puudub.

Inimkonna ajalugu ei ole loogiline, vaid sageli ebaloogiline (Pareto).

„Ajalugu ei kasvata loogilises järjekorras aegjärke, nagu rukikõrs jätke, neid järkjärgult sidudes ja uusi kasvatades“ (Aulard).

Kuid üks on rahvaste ajaloos järjekindel, loogiline ja alaline. See on rahvaste tungiv abadusele.

See on kõigi rahvastele omane püüde sageli teadlik ja alateadlik. See on heliotropism elavas looduses, kus iga taimekasv ka hämaras keldriruumis otsib teed ja väljapääsu päikese ja valguse poole. — Säärastest tungist on vallutatud ka rahvad, sageli õige hämaralt ja alateadlikult, kuid pidevalt ja kindlalt — tungist eluõigusele ja iseseisvusele.

Eluõigus looduses on visa võitluse tulemus, õpetas Darwin omas loodusteoorias möödunud sajandil.

Eluõigus ühiskonnas ja ajaloos on ka võitluse tulemus, õpetas õigusteadlane Ihering omas teoses „Võitlus õiguse eest“.

selleks loomulikult liitlaste vastu pealetungid 1918. a., mis viisid keskriigid allaandmisele. Kuid ilusamad ja sangarlikumad on siiski liitlaste Marne ja Verduni lahingud, kui otsustavamad momendid Maailmasõjast.

Meie Vabadussõja lõpplahingud pakases

Vabadussõja muuseumi kogust.

Vasakult: Ülemjuhataja kindral J. Laidoner, 9. polgu ülem kol. Schmidt (†), Viru väerinde ülem kindral A. Tõnisson.

Kui iga elava olevuse eluõiguse maksmapanemiseks looduses on vaja võitlust, siis seda rohkem on võitlust vaja rahva eluõiguse ja vabaduse maksmapanemiseks rahvaste peres. Iseseisvus ja vabadus on võitluse tulemus.

Võitluses oma eluõiguse eest on rahvad ohverdanud niipalju inimverd, et on saanud ajalooliseks aksioomiks väide: rahvaste vabaduse ja eluõiguse seeme idaneb soojas inimveres.

Ka Eesti rahvas võitluses oma eluõiguse ja vabaduse eest pidi ohverdama niipalju inimverd, pidi kasutama ja koonutama mitme inimpõlve eeltöid, teadlikke ja alateadlikke, kuni viimaks Vabadussõja lahinguväljal võideti kätte vabadus.

Kui Maailmasõja võitjad otsisid oma sõjategevuses pöördepunkti, mis oleks tähistanud Maailmasõja murrangut, — siis oli

talvekülmas Narva all olid rahutegemise tugevamaks tagatiseks, kogu Vabadussõja otsustavamaks võitluseks. Kuid sangarlikumaks episoodiks ja murdepunktiks Vabadussõjas jääb kahtlematult meie võitlane desvääri üle.

Kuigi ajaloo käik on sageli ebaloogiline, näitas ajalugu sõjas landsvääriga selgemalt ja ilmekamalt kui kunagi varem ajaloo õiglust, oleviku kättemaksu mineviku ülekohtu eest.

Milline sündmuste samasus! — Seesama vaenlane, nagu XIII sajandi algul, seesama lahinguväli liivlaste vana maalinnade — Torreida, Sigulda, Kubessalu — rajoonis, sama sõjatee piki Koiva kallast Väina vetele, sinna

„kus me isad enne käinud, enne käinud, päevi näinud võidurikkaid ja veriseid“.

Sinna viis ka meid meie sõjatee juunikuul 1919. A. D.

Kolmteistkümme inimpõlve oli valitsenud ülekohus. Kolmteistkümne generatsiooni kestel oli isa õpetanud poega, rääkides salaja kaotatud vabadusest, mida vaja tagasi võita. Kolmteistkümme inimpõlve eeltööd, teadlikku ja alateadlikku oli vaja, et saabuks otsustav päev võitluseks vana liivlaste maal Võnnu, Stolbeni ja Lemsalu väljadel. Ja võitluse suupäev saabus. Need olid 21., 22. ja 23. juuni ajaloolised lahingud, kus raskes kolmepäevases lahingus löödi vaenlane otsustavalt.

See oli 23. juuni õhtul kui kogu Eesti rahvas võis lausuda: võit on meil! See oli suvine pööripäev looduses, igaveste noore Koidu ja Amariku noorus juubeldas.

See oli ka pööripäev ajaloos — kogu meie rahva õnne juubeldus, eluõiguse ja vabaduse tõus.

Iga võit on sageli suurte pingutuste tulemus. On õnnelik resultaat, mis saavutatud suurte püüetega. On mitmesuguseid võite — väikseid, isiklikke, nii öelda „õnne naeratusi“. Kuid on ka võite otsustavaid, võite tervele rahvale. Sääraseks võitude-võiduks on rahvaste vabaduse ja eluõiguse tagasivõit.

Säärane oli Eesti rahvale võit landesvääri üle.

Ajaloolist võitu hinnatakse mitte ainult tema reaalse väärtuse ja konkreetsete tulemuste järele. Igal ajaloolisel võidul on ka suur moraalne väärtus. Nii nagu inimene

elades füüsiliselt tarvitab enda ülalpeoks toitu, samuti elades vaimliselt inimene vajab vaimlist toitu, sisemist ergutust, vaimlist pinevust, et sisemiselt värske ja elujõuline olla.

Suur võit landesvääri üle andis meile konkreetse tulemuse — meie pöördepunkti ajaloos. Kuid sellest on vähe.

Võidul landesvääri üle on ka suur moraalne väärtus. Ta peab andma tervele rahvale suurt moraalset ergutust, sisemist pinevust ja jõudu olla tugev ka olevikus ja tulevikus.

Suur ajalooline võit, nagu seda oli võit landesvääri üle, peab muutuma rahva traditsiooniliseks pühaks, millel võõras ametlik kroonuvaim. Võidupüha peab panema liikuma, lainetama ja elama kogu rahva tundeilma, et oleks rahval ka võidutahet oma eluõiguse kaitseks tulevikus.

Meie pühitseme Võidupüha! Kahjuks ei ole meil senini väarikat monumenti, mille jalale kokku tulla, et ühiselt mälestada ajaloolist suupäeva.

Kui meil ei ole seda monumenti kivist ja pronksist, siis rahva hinges on ja jääb see monument, võidumärk, mis ulatab üle aegade ja inimpõlvedele! —

Jäägu see võidumärk meile pühaks, Võidupühaks me rahvale, me kaitsevääle, me noorsoole. — Jäägu ta Võidupühaks, mille kaudu olevik ammutab hingejõudu ja vaimlist ergutust minevikust.

Juhtigu see Võidupüha meid alati selle energia lähte, kust ammutame jõudu me rahva eluõiguse ja vabaduse kaitseks.

23. juuni nüüd ja Vabadussõjas.

Kolonel A. Traksmann.

Maailmasõjast ja temale järgnevaist sündmuste keerisest, mis olid pöördelise tähtsusega kogu maailmale, Eesti rahvas tuli välja võitjana.

Alalises võitluses oma olemasolu eest ükski rahvas kunagi ei taha kuuluda võidetute hulka. Teatakse, et võidetult võetakse võitja kasuks kõik, mis veel vähegi võtta annab, kuni ta täielise alistumiseni viimasele poliitiliselt ja majanduseliselt.

Ka Eesti oli sajandite kestel palavalt

ihanud kord võita oma ajaloolisi vastaseid — end idast laiutavat venet ja läänest saksa imperialismi. Oma nahal sajandite kestel oldi saadud tunda, mida tähendab eriti väikerahvale kuuluda võidetute hulka. Sellest siis ka see äge, äärmise püsivusega ja visadusega peetud kultuuriline ja majanduslik võitlus, mille najal lõpuks läks korda end jälle püsti ajada.

Jängnes lühike, kuid äge ja jõuline poliitiline relvastatud heitlus Vabadussõja näol

ning — ammuigatsetud võit oligi saavutatud.

Suurim ja kaunim, kui seda enne kunagi on tunnud meie rahva ajalugu!

Küll ei tähendanud see võit kellegi teise alistumist meile. Seda pole meie rahvas kunagi soovinudki, vaid kõik, mida ta tahtis, oli see, et teised rahvad ta jätaksid rahule oma põlisel kodumaal. Meie võidu sisu on seega sootu teissugune — sundida loobuma oma vastastta vallutamise püüetest.

dussõja koondama ühte, kõige väljapaistvamasse võidulahingusse, mille päeva võiksime siis pühitseda üldise rahvusliku **Võidupühana**.

Pärast pikemaid kaalutlusi meie rahva esindus on selleks päevaks valinud 23. juuni 1919. a., võidupäeva sakslaste üle. Tuleta des meelde Vabadussõda, on püütud seniajani rõhutada harilikult meie võitlusi idast sissetunginud enamlusega. Selle põhjuseks on, et möödunud 15-ne iseseisvuse aasta kestel meie tähelepanu välisohu mõttes oli

Vabadussõja muuseumi kogust.

Ülemjuhataja jõuab Pihkvasse pärast selle vallutamist eesti vägede poolt. Kindral Laidoner tervitab aukompanit. Paremtalt esimene 2. diviisi ülem kol. V. Puskar.

Vabadussõjas, kasutades osavasti meie soodsaks kujunenud üldist välispoliitilist olukorda, meil läks korda võita oma mõlemad vastased, nii slaavluse kui saksluse. Meie rahva ettekujutuses aga Vabadussõja suur ja laialine sündmustik — maa vabastamine vaenlasest ja ta väljatõrjumine kaugele meie rahvuslikest piiridest — Ingerimaale, Pihkva, Ostrovi, Porhovi, Võnnu ja Riia alla — peab ühinema üheks üldiseks ja võimsaks suurvõiduks, mille saavutamise selle sõja lõpptulemusena.

Et seda suurvõitu oma ajalooliste vaenlaste üle igavesti jäädvustada eestlase südames, selleks peame kogu Vaba-

põhjendatult rohkem suunatud itta, mida 1. detsembri rasked sündmused 10 aastat tagasi rõhutasid veel kord oma verise tõsidusega.

Kõige selle juures meie ei pea aga unustama, et Vabadussõda tähistab meie rahva ajaloolist võitlust mitte ainult vene vaid ka saksa imperialismiga. Võidukas Vabadussõda päästis meid mitte ainult idast pealesuruva vene „kolhoosniku“, vaid meie talupojale ja töölisele vast veel ohtlikuma saksa kolonisti vägivaldalt käest.

On viimane aeg, et seda endale meelde tuletame täie tõsidusega. Seda sunnivad jälle viimase aja poliitilised sündmused Lääne-

Kindral E. Pödder (†),

Vabadussõjaaegne 3. diviisi ülem ning landesvääri operatsiooni üldjuht.

Euroopas. Saksa kolonist läänes on uuesti muutumas agressiivseks, pöördes jälle omad ahvatlevad pilgud meie kodumaa järele. Sakslus on muutumas jällegi, vähemalt kultuuriliselt, meie ohtlikumaks vaenlaseks, nagu ta seda on olnud sajandite kestel varemalt. Selles mõttes on 23. juuni valik Võidupühana täiel määral õigustatud.

Ideeliselt Võidupüha kehastab ja kannab tervet Vabadussõda, kogu meie ajaloolist võitlust Vaba Iseseisva Eesti eest. Selle püha paremaks arusaamiseks tuleme meelde, kuidas sündis ja sai võimalikuks 23. juuni, Eesti maleva lõpuvõit sakslaste üle.

Saksa relvastatud jõukude kavatsusi Baltikumis pärast Maailmasõda.

Saksa relvastatud jõukude kogumise ja nende kavatsuste kohta pärast Maailmasõda Lätis ja Leedus on „Sõduri“ veergudel varemaltki ilmunud pikki ülevaateid.

Siinkohal märgime vaid, et ajal, mil landesväär võitluse asemel enamlastega suunas oma jõud Eesti lõuna piirile, kindral v. der Goltzi vend, krahv v. der Goltz, oli Saksa maal organiseerimas neid kolonistide hulki, kellega taheti, sõjalise võidu korral, ujutada

üle Baltikum. Nendest laiaulatuslikest kavatsusit kirjutab ta oma kirjas landesvääri juhile, major Fletcherile. *)

Landesväär alustab kallaletungi Eestile.

Krahv v. der Goltzi kiri, ühes teiste arvukate ametlike materjalidega, paljastab vastuvaidlematult Saksa võimupüüdeid Baltimaal 1919. a. Läti suhtes need aasta keskpaigas olid juba teostumas. Kindral v. der Goltzile oli aga selge, et oma mustade plaanide läbiviimiseks ta pidi veel murdma Eesti võiduka rahvaväe vastupanu.

Sel ajal, juunikuul algul 1919. a., Eesti rahvavägi seisis oma sõjaliste saavutiste hülge tipul. Vabastanud vaenlasest kodumaa, lõõnud raskesti Ingerimaal, Pihkva, Ostrovi ja Porhovi all enamlaste 7. armeed ja Läti punaseid kütipolke Põhja-Lätimaal, Eesti rahvuslik kaitsevägi oli kujunenud võitmatuks sõjajõuks, eriti oma geniaalse juhi ja looja kättes, kelle käske ja korraldusi ta oli val-

Kolonel K. Parts,

Soomusrongide üldjuht landesvääri operatsioonis.

*) Toim. märkus: Krahv v. der Goltzi kirja sisu on toodud käesoleva „Sõduri“ artiklis: „Landesvääri ohu raskuspunkt“.

mis iga hetk täitma kõige suurema vaimusega ja ohvrimeelsusega.

Arvult meie rahvavägi, koos kaitseliiduga, oli tol ajal tõusnud juba 200.000-le mehele, millest umbes $\frac{1}{3}$ oli relvastatud. Meie algatusel ja korraldusel Põhja-Lätis oli võrmeeritud ka läti rahvusväed — üks brigaad, läti polkovnik Semitani juhatusel, kes allus meie 2. diviisi ülemale.

V. der Goltzi sõjaplaanid Riia all selgusid varsti, juunikuu algul, niipea kui ta oma vägedele, pärast Riia vallutamist andis käsu mitte pöörduda itta enamlaste vastu, vaid kolmes kolonnis jätkata edasitungi põhja poole.

Samal ajal oli kindral Laidoner, oma direktiiviga 01.06. öhtul hilja 3. diviisi ülemale, selle väekoondise Volmar—Smiltene rajoonist ühes 2. diviisi parema tiivaga Laudoni alt suunanud mitte sakslaste vastu Riia alla, vaid Kreutsbergi ja Jakobstadti peale s.o. enamlaste vastu. Eesmärgiga, nagu tähendati direktiivis, „sinna valgeid lätlasi aidata“. Meie ülemjuhatusel polttilised kavatsused Põhja-Lätis olid seega päevaselged: maa puhastamine enamlastest, et seal aidata võimule meie sõbraliku Ulmanise rahvusvalitsus, keda saksa landesväär oli 16. aprillil vägivaldselt asendanud Needra kabinetiga. Kuid selle ülesande täitmisel, kus meie lõuna väerinde peajõud olid suunatud rindegale itta ja kagusse, ta seljataha ja ühenduste eesdele Võnnu, Ramotski rajooni, v. der Goltzi nimetatud korralduse alusel, ilmus varsti balti landesväär. Saanud sellest teateid polkovnik Semitanilt, kindral Laidoner nõudis 3. juunil kategooriliselt, et landesväär tõmbuks tagasi üldjoonele Koiva jõe suu, Koiva jõgi kuni Segevoidini, Nitau, Pebalg, Neu Švaneburg, teatades ühtlasi, et sellest joonest põhjapool ei ole enam enamlasti. Ühtlasi anti 2. ja 3. diviisile ja soomusrongidele käsk Ramotskoe, Alt Švaneburgi raudtee kindlasti oma alla võtta.

Selle korraldusega, millest Ülemjuhataja hiljem ei taganenud karvavõrdki, otsustati õieti sisuliselt sõda landesvääriga. See oli raske otsus, täis julgust ja enda usaldust, nagu see väärt meie võiduka rahvaväe populaarsele juhile. Otsuse suurust Ülemjuhataja seisukohalt kriipsutab alla veel asjaolu, et ta tehti täiesti iseseisvalt, kuna valitsust informeeriti sellest alles tagant järele.

Kindral N. Reek,

Vabadussõjaaegne 3. diviisi staabiülem ja landesväeri operatsiooni juhte.

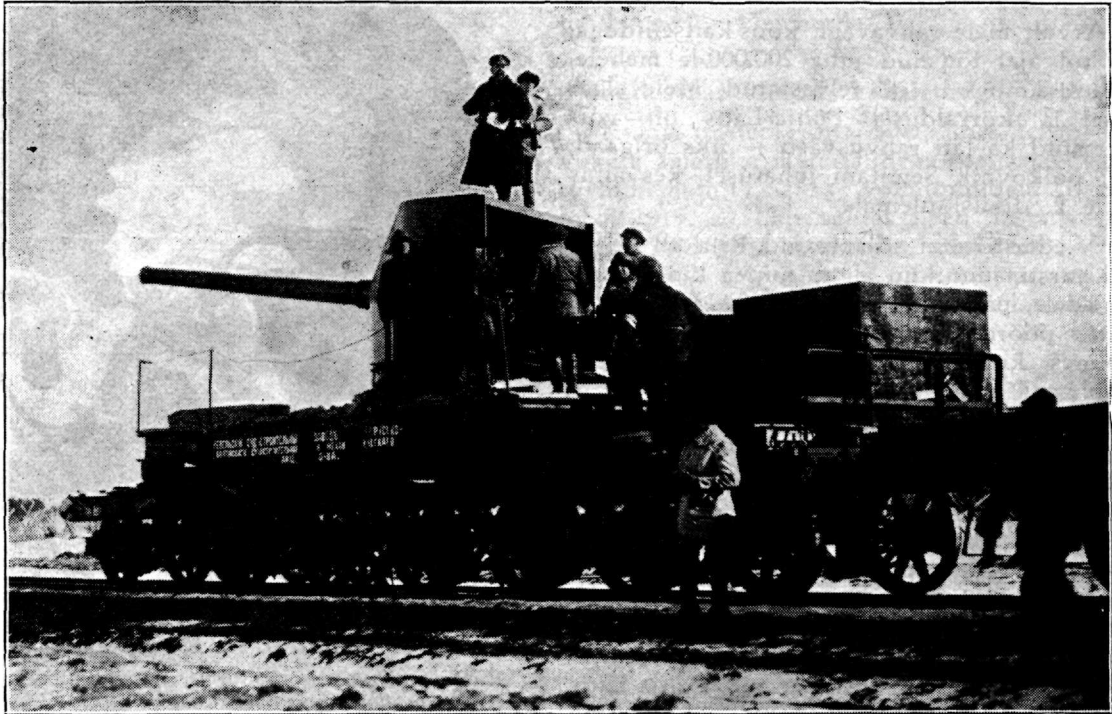
Esimesed kokkupõrked ja vaherahu landesvääriga.

Sõjalised sündmused rindel algasid siiski alles paar päeva hiljem, 5. juunil, sakslaste kallaletungiga, ilma et oleks jõutudki sisuliste läbirääkimisteni vastaspoolte vahel. Kuna 3. diviis tol ajal asus veel laiali suurel maalal, siis esimesed kokkupõrked sakslastega kujunesid meile õnnetuks. Nii läks sakslastel 6. juunil korda oma kätte kiskuda Võnnu linna, kusjuures sai tublisti kannata 2. Läti Võnnu polk, kes seda linna kaitses. Samuti ei õnnestunud 8. juunil meie katsed vastukallaletungiks, et vabastada Võnnu.

Järgnevatil läbirääkimistel saksa kindrali komando nõudis kindlasti meie vägede taandumist Eesti keelepiiri, Heinaste, Valga, Irboska üldjoonele, ähvardusega, „et see tarvituse korral viiakse läbi kõige energiaga.“ Kuna meie Ülemjuhataja jäi sama kindlasti oma esialgsete nõudmiste juurde, siis liitriiskide sõjaväelise esinduse ettepanekul 10. juunil, tehti vaherahu läbirääkimiste jätkamiseks.

Läbirääkimiste arenedes, selgus aga varsti, et sakslased kasutavad vaherahu vaid ajavõitmiseks, et koondada oma jõude. See pärast tegi ka kindral Laidoner korralduse 3. diviisi ja soomusrongide divisjoni osade ettevalmistamiseks eelseisvaks võitluseks.

Vabadussõja muuseumi kogust.

Admiral J. Pitka — soomusrongide isa ja mereväe juhataja — jälgib Orava lahingut.

Oma viimase direktiivi selle kohta kindral Laidoner lõpetab järgmiste sõnadega: „Meie sõjategevust ei alga, kui aga langes väär seda teeb, siis ärge unustage, et langes väär on Balti parunid, kelle vastu ennast kõige jõuga peame kaitsma.“

Lõplikult kaitseseisukorda jäigi meie maleva Võnnu all, lastes kõigepealt langesväär end verest tühjaks joosta meie kaitsepositsiooni vastu. Alles siis läksime võidukale vastupealetungile.

Vaherahu ajal selgus ühtlasi, et Needra valitsust Lätis ei poolda õieti keegi peale kitsa kildkonna saksa sabarakke. Läti rahva üldist meeleolu peegeldab Põhja-Läti maakondade esindajate kiri 13. juunil meie valitsusele, mille andis üle Latvija Aj. Valitsuse esindaja J. Ramman ühes lühikese kirjaga omalt poolt. Mõlemaist kirjutisist selgub vastuvaidlematult, et kogu Läti rahva poolehoid tol ajal kuulus ainuüksi 18. nov. 1918. a. valitud Rahvusnõukogule ja temalt moodustatud Aj. Valitsusele Ulmanisega eesotsas. Needra valitsust nimetati avalikult „parunite kabinetiks“, kes saatnud korda terve rea poliitilisi ja kaelakohtulikke kuritegusid. Avaldades sügavat tänu Eesti

rahvale, tema võitluses enamlaste vastu ja otsustava väljaastumise eest langesväär vastu, paluti ühtlasi antud sõjalist toetust jätkata edukaks võitluseks ühise vaenlasega.

Eesti ja Läti sõjavägi ja rahvas astus seega ajaloolisse võitlusse tihedas omavahelises sidemes, õlg õla kõrval, kindlas äratundmises, et meie saatatus on ühine ja lahutamatu. Teadmine, et oleme väljas õige asja eest, koos Läti rahvaga, oli suureks moraalseks toeks ka meie Ülemjuhatajale kindral Laidonerile, kelle otsustest ja tegudest tol hetkel olenes suurel määral mõlema rahva parem tulevik.

Meie Asutavas Kogus, Peaministri O. Strandmanni ettekandel, sõda langesvääriga tuli arutusele 17. juunil, kus rõhuva häälteenamusega võeti vastu järgmine vormel: „Valitsuse teadaannet lõuna-väerinna seisukorra üle ära kuulates, Vabariigi Valitsuse tegevust ja Vabariigi Sõjavägede Ülemjuhatus korraldusi, Balti langesväär jultunud kallaletungimise tagasitõrjumiseks ja Vabariigi julgeoleku kindlustamist täielikult heaks kiites ning soovi avaldades, et Vabariigi Valitsus, ühes rahvaväega kõigi hädaohtude ta-

gasitõrjumiseks, mis Eesti riigi julgeolekut niihästi sisemiselt kui ka väljaspoolt ähvardavad, kõige kindlmaid abinõusid tarvitusele võtab, seletab Asutav Kogu kõige rõhuga, et Eesti rahvavägi oma tungimisega Lätimaa piiridesse mingisuguseid maade võtmise sihte taga ei aja, vaid ainuüksi Eesti iseseisvuse vaenlase vastu võitlemise strateegilisi nõudeid täidab ja ühtlasi kindlas usus olles, et Suurbritannia ja teiste liitriikide edaspidisel võimsal toetusel korda läheb uut sõjakäiku Eesti riigi vastu lõpetada ja kauaigatsetud rahu peagi kätte saada, läheb Asutav Kogu päevakorras edasi.“

Eesti vägede kaitselahingud Lemsalu, Stolbeni, Võnnu ja Ronneburgi üldjoonel.

Meie Ülemjuhatus toetudes rahva rõhuvale enamusele, lükkas seega järsult tagasi kõik sakslaste nõuded neile võimaldada läheneda meie rahvuspiirile. Relvastatud kokkupõrge kahe ajaloolise vastase vahel osutus sellega möödapääsmatuks.

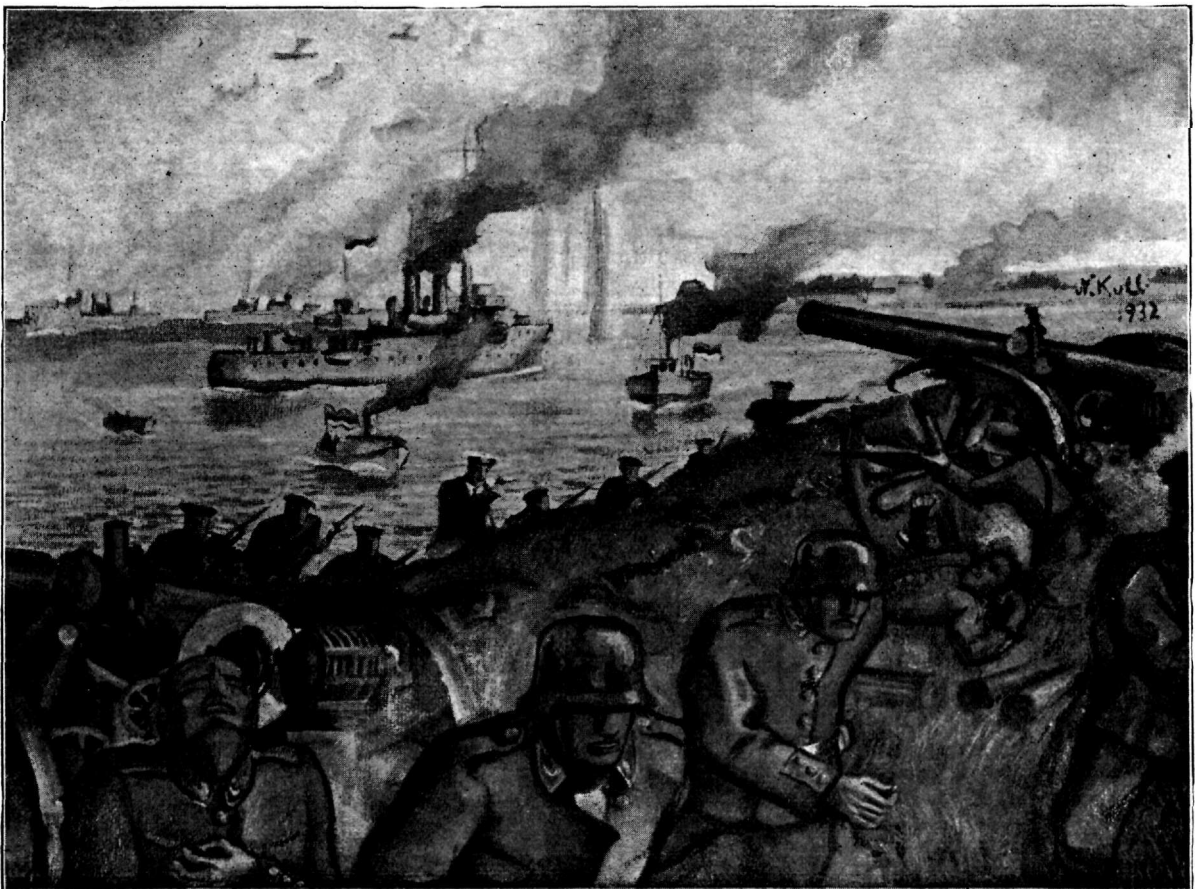
Otsustav võitlus algaski 19. juunil k. 0800 rauddiviisi kallaletungiga.

Selleks ajaks meie poolel olid end seadnud valmis võitluseks, paremalt tiivalt alates — 9., 6., 2. Läti Võnnu ja 3. jalaväerügement, toetatud suurtükiväega. Raudtee piirkonnas peale selle soomusrongid „Kapten Irv“ ja nr. 3. Kokku eestlasi ja lätlasi 6100 tääki ja mõõka, toetatud 180 kuulipildujaga, 22 suurtükiga 2 soomusrongiga ja ühe soomusautoga.

Meie kaitsejõude sõjas landesvääriga juhtis 3. diviisi ülem kindral E. Pödder, kelle staabiülemaks oli kolonelleitnant N. Reek. Rügemendiülemaks olid: 9. rüg. — kapten J. Schmidt (†), 6. rüg. — kapten K. Tallo, 3. rüg. — al. kapten J. Kruus, soomusrongide üldjuhiks oli kapten K. Parts. Võnnu all teotsevate osade tegevust grupi ülemana juhtis diviisi staabiülem kolnelleitnant N. Reek, asukohaga Volmaris, kuna diviisiülem kindral E. Pödder asus Valgas.

Samal ajal meie vastu landesvääri ja

Vabadussõja muuseumi kogust.

Laevastik adm. J. Pitka juhatusel toetamas Düüna jõe suus meie maavägede pealetungi Riiale sõjas landesvääriga.

Kellele: Pärnu, Viljandi maakonna kaubaliku eel-
 matele, aravini linnapeale ja maakonna kohtule
 Kust kohalt: esimestele.
 1919 23 päew 6 kuu 10 kell min.
 № 158. Kaart tollis.

Täna kell 8-30m on Soomusrongide de-
 santis ja 3. diviisi vaevond Võnnu linnas
 ja teine ümbroskonnas oma alla
 võtnud. Punkt. Vaenlane kaotuse
 väga suure. Isti valerigi rahva-
 wagi, wasta mata meele wäheilmu
 wanelen wasta jänem peale, tungit
 ederi linnas poolle Pärnu Punkt. Teära-
 lik wäewast kahejäre wastes lahingutes
 on soomusrongide duersponde on
 teles näidanud. Punkt. Pärnu korral-
 duri teha, et saadud wõituda juba
 meie jõlise ja arawndilise wäewast
 üle, linnas ja maakonnades saans lugu
 walja pantus järgi wäewastes garnisonis
 wäewast ja arawid time pantus.
 Kindral Pödder.

Korraldus Võidupüha esmakordseks pühitsemiseks.

Ülaltoodud kindralmajor E. Pödderi käega kirjutatud ja tema poolt välja saadetud korraldus tõendab, et Võidupüha pühitseti esimest korda juba 15 aastat tagasi, aga mitte käesoleval aastal nagu paljud seda ehk arvavad. Kindr. Pödder, tolleaegne 3. diviisi ülem, tegi pühitsemise korralduse nimelt Pärnu ja Viljandi maakondades asjaoludel, et need kuulusid Sõjav.

Ülemj. päevak. 27. III 1919 nr. 111 ja 17. VI 1919 nr. 263 põhjal 3. diviisi tegevuse piirkonda. Huvitav on märkida, et pühitsemise korraldus tehti just samal päeval, mil meie võidukate vägede poolt vallutati Võnnu linn, orduaegne meie maa valitsemise keskus ja saksa võimu laiendamise kants.

rauddiviisi osi kokku oli: 6500 kuni 6900 tääki ja mõõka, toetatud üle 200 kuulipildujaga, 50 suurtükiga, rohkearvuliste miini- ja pommipildujatega ja lennukitega.

Kui vastaspoolte arvuline koosseis oli enamvähem tasakaalus, siis oma tehnilise varustuse mõttes sakslased ületasid meid tublisti. Eriti raskesti andis end tunda nende ülekaal suurtükiväes ja miini-

nad läbi, lähenedes kiiresti linnale. Läbi murde oli põhjustanud väeosa õre paigutus laial rindel.

See oli esimene kriitiline hetk landesvääri sõjas. Ta likvideeriti aga kiiresti varude kaasabil, kusjuures sai surma kadett Reinhold. Meie vastulöögist sakslased kandsid raskeid kaotusi. Siitpeale algas 9. rügemendi järjekindel suru-

Vabadussõja muuseumi kogust.

Rahu allakirjutamine landesvääriga. Paremtal esimene (istub) kolonel N. Reek.

pildujais. Mõõdamines olgu tähendatud, et v. der Goltz, hinnates ilmselt alla meie rahvaväe võimeid, ei kasutanud ära kõiki võimalusi selleks, et meie vastu koondada ka arvult rõhuvalt ülekaalukaid jõude. See eksitus hõlbustas meie tegevust Võnnu all. Ka muidu juhina v. der Goltz ei näidanud üles erilist osavust. Otustanud kallale tungida, ta paiskas oma jõud lahingusse jaokaupa ja väga keeruka tegevuskava alusel, võimaldades meile seega võita aega värskete jõudude kohaletoomiseks.

Raskeid kriitilisi hetki Lemsalu ja Võnnu all 20. ja 21. juunil.

Lahingud algasid 19. juunil rauddiviisi osade kallaletungiga 9. rügemendile Lemsalu suunas. Sakslaste edasitungi viivitas, järkjärgult taandudes, paari päeva jooksul kadett Reinhold oma 30-mehelise luursalgaga, panes vastu haruldase südusega. 20. juuni õhtul ründas rauddiviis lõpuks siiski 9. rügemendi seisukohti Lemsalu all ja murdis

mine sakslaste vasakule tiivale, mis v. der Goltzile tekitas tõsist peavalu.

Samal päeval ründas rauddiviis ka 6. rügemendi osi Roopa all ja vallutas alevi.

Sakslaste üldine kallaletung kogu rindel algas järgmisel päeval, 21. juunil. Pealöögisel päeval viis landesväär Võnnu alla. Hoogsa kallaletungiga ta murdis läbi, pärast mõnetunnist lahingut, läti 2., Läti Võnnu polgu rinde ja arendades kiiresti edu, haaras sügavasti 3. polgu seisukohad Ronneburgi juures, lähenedes samal ajal juba Volmari linnale 6–7 km kaugusele. See oli kõige raskem ja kriitilisem hetk sõjas landesvääriga. Kohapeal puudusid igasugused varud vaenlase edu tõkestamiseks. Ainult soomusrongide nr. 1. ja 3. dessantosad pidasid veel lahinguid vaenlasega. „Olukorda kaaludes, keerlesid peas sünged mõtted ja südames oli halb tundmus,“ märgib sel puhul oma mälestusis meie Võnnu grupi juht.

Õnneks saabusid just sel silmapilgul Loode jaama Ülemjuhataja varust, Valgast, välja nõutud Kuperjanovi partisanid.

Vaenlase pealetungi lõplik tõkestamine 21. juunil.

Partisanid olid Valgas otse peoõhtult asunud rongile rindele saatmiseks. Samuti otse vaguneist nad tormasid ka lahingusse langesvääriga, paisates tulevase võidu vaekausile oma sangarliku vaprust ja viha põlise vaenlase vastu. Soomusrongide desantsosade ja partisanide kaasabil läkski lõpuks korda tõkestada raudtee suunas vaenlase pealetungi. Samal ajal püsis kaljukindlana oma seisukohtadel Ronneburgi all 3. rügement ja Stolbeni all 6. polgu II pataljoni osad, lüües veriselt tagasi kõik vaenlase arvukad kallaletungid. Stolbeni ja Ronneburgi kõikumatu püsimine meie kätes 21. juunil oli selleks alussambaks, millele tuginedes võisime asuda vaenlase ohtliku läbimurde likvideerimisele Võnnu all. See õnnestus meile ka lõpuks, kui jõudis kohale veel Kalevlaste Maleva. Samal ajal jätkus 9. rügemendi järjekindel edasitung paremal tiival. Arendades edu Vidriši ja Loddigeri suundades, 9. rügement ähvardava rusikana rippus alaliselt v. der Goltzi vasaku tiiva kohal, valmis seda iga hetk purustama.

Üleminek vastupealetungile 22. juunil.

Ülemjuhataja käsk vastupealetungiks ilmus juba 21. juunil kell 1100, s. o. kõige raskemal kriisi hetkel Võnnu all. Muidugi ei teadnud kindral Laidoner tol hetkel sellest veel midagi. Saanud aga teateid hiljem, Ülemjuhataja mitte ainult ei muutnud ära oma endist korraldust, vaid nõudis kindlasti, et „sakslaste katsele meie fronti läbi murda, peame mitte ainult tõkkeid panema, vaid vastupealetungile üle minema.“ Ainult selleks otstarbeks ta andis 3. diviisi käsutusse oma viimase varu, Valgas asuva 1. jalaväerügemendi II pataljoni.

Kindral Laidoner siin, nagu korduvalt varemaltki, talitas tõelise suure juhina. Oma vähestele jõududele vaatamata ta ei lase end kiskuda kaasa silmapilgu raskustest, ei alistu vastase mõjutlusile, nagu seda meie õnneks otse samal hetkel tegi v. der Goltz, vaid raudse kindlusega asub teostama oma kavatsusi kõigile raskusile vaatamata. Meie Ülemjuhataja talitas niiviisi, tundes rahva meeoleolu ja oma vägede piiramatut vaprust ja usaldust oma juhi vastu, millele peamiselt tuginesid nüüdki kindral Laidoneri julged plaanid ja otsused.

Ülemjuhataja käsk vastupealetungiks 3. diviisi juhatuselt viidi täide järgmisel päeval,

22. juunil, mil oli juba likvideeritud läbimurre Võnnu all. Vastupealetungil pealöögi andsid 1. polgu II pataljoni ja Kalevlaste Maleva, koos Kuperjanovi partisanidega ja soomusrongidega.

Seda Kalevlaste Maleva kallaletungi üks ta juhte, al. kapten Riisenberg, kirjeldab järgmiselt:

„See oli korralik tormijooks. Läksin umbes 10 sammu ees ja mehed olid piinlikult korralikus ahelas järel. Keegi ei jäänud maha. Ka haavatud roomasid edasi. Nii läksime ühe jutiga ligi 700 s. lagedat maad, olles kogu aeg sakslaste marulise tule all. Sakslased panid viimase ni vastu. Mäletan üht nende kuulipildurit, kes ka siis veel silmi üles tõstmata laskis, kui ma ta juurde jõudsin. Kustutasin ta eluküünla revolviiri kuuliga. Osa sakslasi jooksis mõisast välja, osa põgenes keldritesse ja küünidesse, pildudes sealt käsigranaate. Maja maja järele tuli ära võtta, mille juures seesolijad surma said. Vaenlasele oli kohapeal 40 surnut. Peale selle langes palju vaenlase mehi mõisa taga. Meie meeste meeoleolu võin ütelda, et kõik äärmiselt sõjakad olid. Mehed tikkusid lahingusse.“

Meie koondatud löök mõjus langesvääri üllatava pommina. Meie asetusse sügavasti sissetunginud langesväär sunniti kiiresti taganema, mis varsti kujunes paanikaliseks põgenemiseks. Üks Võnnu lahingust osa võtnud langesväärlasi iseloomustab oma muljeid sel puhul järgmiste mõtetega (päevik saadud Riia arhiivist 1933. a.).

„Jõudnud 12 km Volmarist, hargnesime hommikul kallaletungiks major Fletcheri ja kõrgema staabi silmi all. Korraga, paarikümne minuti järele olime niisuguses tules, et sajast edasitunginuist tuli tagasi vaid seitseteist. Oli selge, et olime peaaegu ümber piiratud, et meie ees seisid suur ülekaal ning et pidime ruttama, kui ei tahetud lasta ära lõigata ka viimast taandumisteed.“

Taandudes, jõudsin lõpuks ergu, kus asuvad mõned majad. Siin peatusime, et süüa oma lõunasuppi. Vahid pandi välja ning heitsime pikali, et veidi puhata. Korraga avati oru pihta seljatagant ja tiibadelt väga tugev kuulipildujate ja püssituli. Paanika oli kirjeldamatu. Aiad kisti maha ja vööri kolonnid tormasid minema tuulena. Enamik viskas maha oma püssid ja järgnes voriidele, nii et kui astusime vastu vaenlasele, siis meid oli jäänud üsna vähe järele.

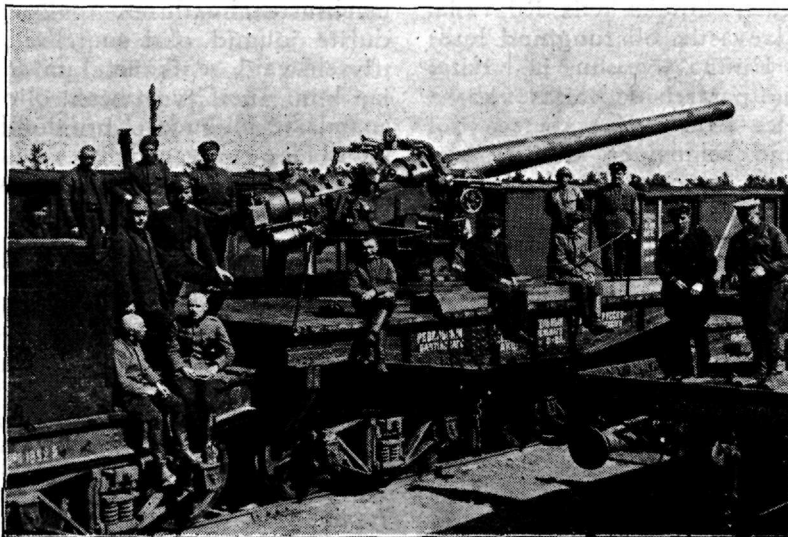
Jõudes välja Vesselshofi teele, nähti meid uuesti ja võeti tule alla kahest suurtükist. Meie voriid pääsesid õnnelikult. Ka meie jooksime mis suutsime. Iga 25—30 m peal vihises

paar granaati pea kohal. Siis viskasime kraavi ja järgmisel hetkel tormasime jälle edasi taha poole."

Mitte vähem soodsaks meile kujunes seisukord umbes samal ajal ka diviisi paremal tiival. Seal 9. rügem. jätkates edasitungi lõuna sihis, murdis keskpäeval läbi vastase kindlustatud kaitsepositsiooni maailmasõja aegseis kaevikus Vidriši ja Loddigeri juu-

Lõuna suunas rügement veel 22.06. õhtul vallutas Kolzeni mõisa. Kolzeni vallutamine teostus täiesti kohalike nooremate juhtide algatusel. Meeskonna ja juhtkonna pealetungi ind oli juba niivõrd taltsutamatu, et neid ei suutnud enam hoida tagasi ei väsimus ega vaenlase vastupanu. Rauddiviis põgenes Kolzenist kiiresti, jättes maha 6 kuulipildujat.

Vabadussõja muuseumi kogust.

Vabadussõja relvi.

res ning asus jälitama põgenevat vaenlast Hinzenbergi suunas. 6. rügem. ülema ettepanekul, mida toonitas omakorda ka diviisi staabiüleml, pööras kapten Schmidt oma kaks roodu Loddigeri juurest ida suunas Roopa peale. Selle manöövriga taheti kergendada 6. polgu seisukorda Stolbeni all, mis püsis endiselt tõsisena, sest rauddiviis ründas seal ägedasti kogu päeva jooksul korduvalt meie kaitsepositsioone, saavutades siin seal ka osalist edu. Kuigi kõik läbimurde katsed likvideeriti sautode toetusel ja meie visa, järelleandmatu vastupanu püsis endiselt kindlana, ometi ei olnud meie seal rajoonis suutelised asuma ise vastupealetungile. 9. rügem. lähenemine Roopale küljelt, ühenduses ta hooga edasitungiga lõuna suunas, pidi need võimalused looma.

See saavutati täiel määral. V. der Goltz märgib ise oma mälestusis, et „major Kleist (rauddiviisi peajõudude juht) pidi tõmmatama tagasi, kuna ta vasak tiib oli tõsiselt ähvardatud. Ainult kiire öise marsiga ta pääsis raskest seisukorrast.“

Võidupäev — 23. juuni. Võnnu vallutamine.

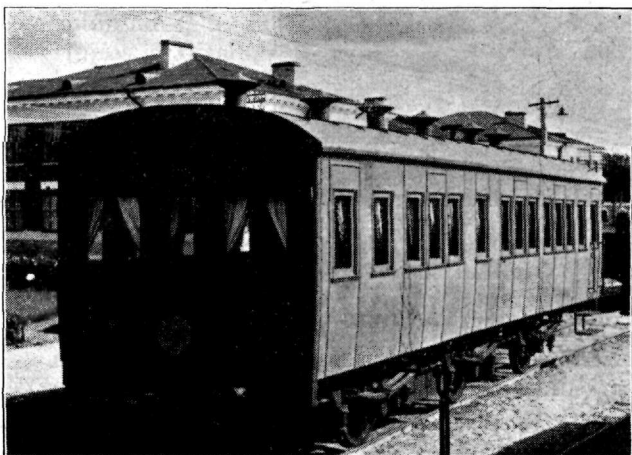
Kindral E. Põdderi ajalooline käsk Võnnu vallutamiseks ilmus 22. juuni õhtul. Teatavasti ta on ju redigeeritud staabiülemalt. Toome selle käsu täielikult:

„Meie ei tohi parunitele ja nende palgalistele, rauddiviisile, võimalust anda ennast korraldada ja koondada pärast kahepäevast lahingut, mis nad on saanud soomusrongide ja nende väeosade ja 3. diviisi poolt. Madu pea peab maha raiunud saama ja selle jaoks peab vaenlast lõhkuma ning Võnnu linn tuleb ära võtta. Võnnu linna äravõtmine jääb soomusrongide ja nende väeosade ülesandeks. Polkovnik Heinze grupp peab peale tungima ühes soomusrongidega, nende pahema tiivaga koos, Vesselshofi, Ramotskoe sihis ja püüdma Ramotskoe oma alla võtta, misjuures 2. ratsaväepolk tuleb vaenlasele seljataha saata. Pealetungimisele asuda mitte hiljem kui kell 0300. 6. ja 9. polk jätkavad oma operatsiooni edasi, püüdes Roopa alevit oma alla võtta.“

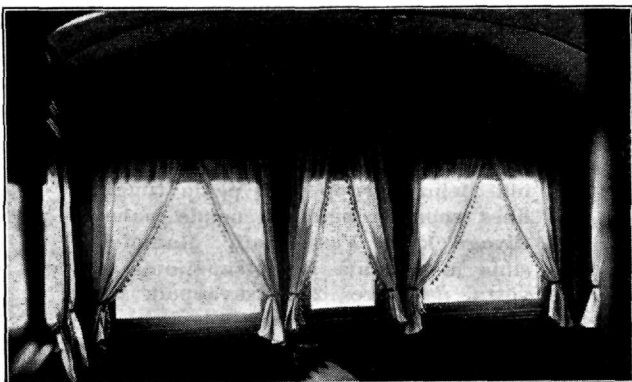
Kui meie väed Stolbeni ja Võnnu all 23. 06. varahommikul asusid selle käsu täitmisele, siis selgus korraga, et vaenlane õo jooksul kogu rindel oli ära põgenenud. Võnnu linn vallutati seega peaaegu vastupanuta, kusjuures saadi rikkalik sõjasaak — uus vedür, mitusada vagunit, autosid, relvi ja sõjavarustust. Uhkusega ja iseteadvalt marssisid meie väed Võnnu linna, sellesse saksa ajaloolisse võimu kantsi Baltikumis. Võnnust edasi lõunapoole algas juba sakslaste energiline jälitamine, mis meie võidukad väed lõpuks viis Riia alla. Samal ajal meie laevastik oli tunginud hulljulgete retketega Düüna jõesuhu, ja hävitas seal vaenlase patareisid, aitas kaasa maaväe tegevusele.

Vastupealetungil selgus, et niihästi langesväär kui rauddiviis oma tehnilisele ülekaalule vaatamata, jäid ometi moraalselt ja lahingväärtuselt kaugele maha

Vabadussõja muuseumi kogust.

23.06.19. Landesväärilt Võnnus sõjasaagiks saadud salongvagon.

Sõjasaagiks saadud salongvagon seestpoolt.

meie nõrgemini varustatud ja relvastatud rahvuslikust väest. Eriti nõrgaks osutus rauddiviis, vaatamata ta kõlavale nimele. Komplekteeritud väga mitmekesisest elementidest, kus koguni juhtide hulgaski ei puudunud lihtsalt juhusteotsijad, rauddiviis algusest peale puudus kindel sisemine distsipliin ja teadlik suhtumine oma ülesandesse. Rauddiviisi ei kandnud ka mitte ülevad üldrahvuslikud aated ja tõekspidamised, vaid sinna olid tulnud kokku inimesed vaid suurte aineliste lubaduste ja meelituste ahvatlusel. Niisugused palgasõdurite jõugud olid suutelised teotsema aktiivselt vaid senikaua, kuni neid saatis edu ja kuni neil vastasena olid veel nõrgad enamlaste jõugud. Kord löödud eesti rahvuslikelt vägedelt, varisesid nad aga kokku ja lagunesid, kaotades kiiresti iga suguse võime end korraldada uueks vastupanuks.

Rauddiviisist mitte vähemal määral oli lagunemas ka langesväär, keda üks ta liikmeist, krahv A. Stenbock Fermor, oma mälestusis tollest ajast iseloomustab järgmiselt:

„... Vana uhke balti langesväär? Oleme katkenud, kõhivad hulgused. Kärisenud saapad ja riided. Taarume norus tuhkkollaste, lõppenud nägudega, mis määrdinud tolmust ja higist. Me silmad on maha löödud, tõntsid ja lootusetud. Me väsinud, rasked sammud keerutavad tolmu üles. Nagu paks pilv hõljub see vaevlevate ja armetute inimeste karja kohal.”

Landesväeri ja rauddiviisi sõjaline nõrkus ei võimaldanudki enam v. der Goltzile organiseerida tõsisemat vastupanu meie järelajätkamatult jälitavaile vägedele. Mõõdaminnes olgu tähendatud, et otse Võnnu vallutamise päeval, 23. juunil, kirjutasid sakslased Versailles alla rahulepingule, mis likvideeris nende ülevõimu ka Lääne-Euroopas. Kasutades ära Versailles rahulepingu ja meie võiduka edasitungi mõju rindel, pani liitriikide sõjaväeline esindus 27. juunil Liibavis toime riigipöörde, millega kukutati Lätis Needra võim ja seati asemele Ulmanise valitsus.

Kuna sellega olime saavutanud oma esialgselt ülesseatud nõuded, siis, liitriikide sõjaväelise esinduse ettepanekul, 3. juulil, tehti vaherahu sakslastega. Vaherahu lepinguga vähemalt Põhja-Lätis, Riia linn kaasa arvatud, langesväeri võim likvideeriti lõplikult ja seega tulevikus hoiti ära täiel määral saksa oht meie kodumaale.

Landesvääri sõjas Võnnu, Stolbeni, Lemsalu, Ronnebergi ja Riia all löödi raskesti meie rahva ajalooline vaenlane — balti pärunid, keda toetasid nende mõttevannad Saksamaalt.

Võit sakslaste üle 1919. a. keskpaigas saavutati mitte poliitiliste ega diplomaatiliste võtetega ja kokkulepetega, vaid see võit on sõjaline akt, kus meie maleva kahurite, kuulipildujate ja püssitulega purustati need ahelad, mis Eesti rahvast olid ohjeldanud sajadite vältusel.

Võnnu vallutamise 23. juunil kuulub rahvaväe suurimate võitude hulka Vabadussõjas. See võit saavutati tänu rahvaväe kangelasmeelele ja raudsele tahtele, kus iga ta liige reamehest kindralini oli valmis võitlema lõpuni oma rahva kõige suurema ajaloolise eesmärgi — Vaba Iseseisva Eesti — nimel. Sõda landesvääriga rohkem kui

ühtki teist võitlust Vabadussõjas kandis iga üksiku Eesti sõduri vaimustav valmisolek ja lahinguind, millele ei suutnud panna vastu ka saksa tehniline ülekaal. Ometi nende sadade ja tuhandete vaprate meeste jõupingutused oleksid osutunud asjatuks, kui neid poleks juhtinud ja suunanud, nende püüdeid kehastanud ja kandnud üks tahe ja mõistus — meie Ülemjuhataja oma. Tema rohkem kui ühelegi teisele tol ajal kuulsiid kõige raskemad ja vastutavamad otsused. Ta tegi need iseseisvalt, julgelt ja vääramatult kindlusega, nagu neid ootas maa ja rahvas oma Ülemjuhatajalt. Tema, Ülemjuhatajale kindral Laidonerile, rohkem kui ühelegi teisele kuulub seepärast ka rahva austus ja tänumeel meie tänase rahvusliku pidupäeva, esimese Võidupüha puhul.

Landesvääri ohu raskuspunkt.

Kolonelleitnant M. Kattai.

Suurimaks ohuks eesti rahvale minevikus on olnud saksastamine ja maa asundamine saksa asunikega. Ainult meie rahva tugev omapära, teiselt poolt — aadli kõreraldumine maa pärisrahvast, see aitas alal hoida oma keele, hoolimata sajandite pikkest karmist saatusest.

Maa pärisrahva saksastamise kavatsused pärast 1905. a. veriseid kokkupõrkeid tuli Balti aadlil esialgul maha matta. Pärisrahva väljatõrjumiseks võeti ette uus taktika — kolonisatsioon. Asunike sissetoomist Saksamaalt suuremal arvul oleks vaevalt lubanud Vene võimud, seepärast otsustati tuua saksa asunikke Sise-Venemaalt. Neile lubati teenistusekohti mõisades ja maad rendi- ning ostukohtade näol. Asunike toomisega ühtlasi taheti loomulikult kokku kuivama hakkanud saksa elementi arvuliselt kõvendada.

Maa asundamise läbiviimiseks asutati 1907. a. maade ostu selts, mis oma tegevust arendas peamiselt Kuramaal. Kuni 1913. a. asundati Baltimaale 18.000 saksa asunikku, neist 13.000 Kuramaale, ja seda ajal, mil laialised maa pärisrahva hulgad maa puudusel olid sunnitud siirduma laiale Sarmaatia lagendikule — Venemaale.

Maailmasõja puhkemisega jäävad koloniseerimise plaanid näiliselt soiku. Balti

aadel elas lootustele Saksamaa võidusse. Kõik ootused ja lootused näisid täituma, kui Saksa väed okupeerisid Baltimaa. Uue hooga kerkis ellu maa pärisrahva saksastamine ja koloniseerimine saksa asunikega, millega loodeti pärisrahvaid kui seesuguseid täiesti kaotada.

Asundamisega tehti algust kõigepealt Kuramaal, kus aadel oli lubanud 1/3 mõisamaadest saksa asunikele. Asundamisaparadiks oli „Landesgesellschaft Kurland“, kelle kätte pidid minema kõigepealt lubatud osa mõisamaadest. Peale selle eelnimetatud organisatsioon pidi omandama talumaade ostueesõiguse 30 aasta jooksul. Sellega taheti ka müügile minevaid talumaid asustada sakslaslega. Ka Eesti- ja Liivimaa rüütelkonna esindus ei tahtnud maha jätta oma Kuramaa suguvendadest: 13.—18. juunini 1918. a. Tartus aset leidnud konverentsil andis ta maa asjus sama lubaduse, mis Kuramaa mõisnikkond.

1918. a. novembris hertsogiriigi ülesehitamise kavad olid kokkuvarisemas. Kuid veel ei kaotanud aadel lootust. Oma võimu säilitamiseks luuakse landesväär ja rauddiviis. Ida-Preisimaa kaitsmise tähe all tuuakse Saksamaalt abijõude juurde. Neid täiendati vabatahtlikkudega Saksamaalt.

Vabadussõja muuseumi kogust.

Lennusalga 1. lennu rühm.
Lendur lipn. Haas ja lendurvaatleja al.-ltm. Schultz.

Vabatahtlikud-asunikud tulid Baltimaale omale uut kodu looma.

1919. a. juuniks oli kogu Lätimaa lõuna- ja läänepool Düünat ühes pealinna Riiaga asunikele võidetud. Saksa võimu taheti maksta panna ka põhjapool Düünat ja Eesti maa-alal. Ka nende maade jaoks leidis Saksa asunikke. Asustamise küsimus oli Saksamaal parajasti päevakorral, kui tekkis kokkupõrge Võnnu all Eesti vägede ja landesvääri vahel.

Tol ajal kavatsusel olnud Saksamaa tuleviku plaanide kohta Baltimaa asundamiseks lubab pilku heita kindral von der Goltzi venna kiri landesvääri juhile ja viimase vastus. Kindrali vend oli Baltimaade jaoks kogutavate vabatahtlike värbimise keskkoha (Anwerbungsstelle Baltenland) juhatajaks Berliinis. Seal kirjutab ta 7. juunil 1919. a., mil käimas olid esimesed lahingud Võnnu all, major Fletcherile pika kirja.

Kindralile kõigepealt tekitavat suurt muret Saksa valitsuse käsk riigisaksa väeosi Lätimaalt tagasi tõmmata. Seepärast olivat vaja veel järgi jäänud aega ära kasutada kahekordse energiaga, ustavate, asumiseks kõlvuliste vabatahtlike värbimiseks, milleks aga vaja raha. Edasi kirjutab ta sõnasõnalt: „Et õnnestuks meie suur ettevõtte- kõlvuliste vabatahtlike asunike abil meie ilusat Baltimaad hukkimisest päästa ja seal sakslust kestvalt kõvendada —“ olivat vaja „Anwerbungsstelle Baltenlandile“ kiires korras raha muretseda. Liivimaa rüütelkond olivat küll härra von Oettingeni kaudu 1919. aprillis von der Goltzile Liibavis lubanud 250.000 marka, kuid seda ei ole-

vat võimalik praegu sularahana saada. Seepärast palub v. der Goltz major Fletcheri anda 250.000 mrk. vabatahtlike värbimiseks Riias võetud sõjasaagist Liivimaa rüütelkonna kindlustusel. Peale selle palub krahv v. der Goltz osa sõjasaagina saadud rahast jätta landesvääri II järgu moodustamiseks. Kui asunikke hindab ta viimaseid eriti kõrgelt. Ta ütleb: „Just nende formatsioonide jaoks võime meie anda kõigeparemat asundamismaterjali — vanemaid kogenuid põllumehi, käsitöölisi, kellele hiljem nende perekonnad järgi tulevad. Sääraseid isikuid on üle kogu Saksamaa suurel arvul meile end teatanud. Kui meie neid inimesi suuremal arvul saaksime Kuramaale viia, oleks Saksa asundus seal kindlustatud, mida aga ei või loota üksi noortelt rindesõduritelt. Vanemad kogenenud asunikud võiksid olla noortele rindesõduritele-asunikele vajalikuks majanduslikuks ja poliitiliseks toeks. Raskuspunkt praegu seisab selles, et Baltimaal viibivatest riigisaksa väeosadest võrdlemisi suuremal arvul mehi landesvääri astuks. Selleks on ainsaks mõjuvaks abinõuks väeosad viia veendumusele, et lubatud asundamisega ka tõsi taga on.“ Goltz teeb ettepaneku asundamisega tegelikult algust teha. Üheks eeltingimuseks sellele olivat aga, et võimul olev Läti valitsus (Needra valitsus. MK.) oma seisukohta veelgi kõvendaks, mida võivat nüüd, pärast Riia vallutamist, saavutada Latgallia vabastamisega. Tegelikku asundamise algamisega võidavat ära hoida ka baltlaste ringkondades maad võtnud Vene orientatsiooni laiendamist. Asundamise algus aga aitavat kaasa Saksa orientatsioonile, „s. o. iseseisva Läti riigi loomisele, mis oleks rajatud baltlaste, riigisaksa vabatahtlike ja läti rahva korraarmastajale osale“. Edasi kriipsutab krahv Goltz alla Latgallia vabastamise suurt tähtsust katoliku usku asunikele Lõuna Baden'ist ja Würtembergist. Viimases osariigis olivat alles nüüd vabatahtlike värbimine lubatud. Goltz leiab katoliku usku asunike paigutamiseks väga soodsaks ka Goldingeni ja Hasenpoti vahelist maakohta, kus olemas juba suuremad katoliku kogudused.

Edasi selgub kirjust, et 3. juunil on Berliinis aset leidnud Saksa asundamise ja väljarännu koondise (Vereinigung für deutsche Siedlung und Wanderung) koosolek. See organisatsioon ühendab eneses kõiki suuremaid väljarännu-organisatsioone. 3. juuni koosolekul on valitsenud täielik üksmeel selles, et „laiaulatusliku riigisakslaste väljarännumaaks on Baltimaa (ja teises järjekorras üldse ida), kus nad alal

hoiaks saksa rahvuse. Mõõduandvad ringkonnad, nende hulgas ka mõne aja eest isesisva asutisena teotsev, siseministeeriumist eraldunud Riigi Väljarännu-ametkond („Reichswanderungsamt“) tahavad seepärast meie asundamistegevust võimalust mööda toetada. Niipea kui sõdurid-asunikud on loonud esialgse pinna, avanevad eriti soodsad väljavaated suunata niipalju saksa asunikke Lätimaale, et seal Saksa mõju mõõduandvaks saab. Üldse, kõigil väljarännu küsimustes mõõduandvatel Saksa asutistel ei seisa küsimus mitte selles, kas teatud maade jaoks, kus tihe saksa asundus soovitav, s. o. esimeses järjekorras Baltimaal, leidub küllalt väljarändajaid, vaid vastuoksa selles, kuhu suunata ligematel aastatel väljarändamisele määratud suured rahvamassid, ilma et nad hääbuks majanduslikult ja rahvuslikult. Kompetentsed asutised hindavad ligematel aastatel väljarändama sunnitud sakslaste arvu miljonitega: väiksem hinne on 3 miljonit ja suurim 10 miljonit. Kõik selles küsimu-

Vabadussõja muuseumi kogust.

Vana ja noor kaitseleitlane Võrus 1919. aasta algul.

Sõduri tüüpe Vabadussõjast.

Partisan A. Sepp tagasi jõudnud vangilaagrast mitmekordse põgenemiskatse järele.

Sõduri tüüpe Vabadussõjast.

ses mõõduandvad asutised uuel nõupidamisel avaldasid arvamist, et väljarändajaid esimeses järjekorras tuleb suunata Lätimaale ja kui vastuvõetav, ka Leedumaale, ja siis alles Venemaa teistesse osadesse. Seega rajatakse teed ka saksa mõjule ja saksa tulevikule.“

Krahv von der Goltz'ile vastab major Fletcher 20. juunil 1919. a. Võrdlemisi hilist vastust Fletcher vabandab rahutute, vaheldusrikaste aegadea.

Soovitud 250.000 marka — osa Riia sõjasaagist — kuuluvat Läti riigile ja Riia kodanikele. Et ennast mitte enamlasteks tembeldada, on ta pidanud kogu sõjasaagi — 20 miljonit — nende õigetele omanikele tagasi andma. Edasi kirjutab major Fletcher sõnasõnalt: „Nõndanimetatud „riigi raha“ ei tohiks ma selleks otstarbeks (vabatahtlike värbamiseks MK.) üldse anda, kuna see otstarb, mis ei võiks olla saladuseks, lõppude lõpuks pöördub riigi vastu, kelle teenistuses ma praegu olen. See võib põhjustada agitatsiooni, millel võivad olla poliitiliselt halvad tagajärjed.“

Tegeliku asundamise küsimuses ei jaga major Fletcher krahv Goltzi arvamist. Asundamise küsimusest ei võivat üldse avalikult rääkida, kuna see asjale rohkem kahju kui kasu toovad. Ta ei soovita ka krahv Goltzile anda vabatahtlikele praeguses eba-kindlas poliitilises olukorras liiga suuri lubadusi, kuna valitsus (Needra valitsus. MK.) ei olevat kuigi kindel. Alaliselt rippuvat õhus Ulmanise valitsuse võimulepääsu hädaoht, mis on sakslusele igasugusel kujul vaenulik.

Riigisaksa väeosade üleminek landesväeri olevat küll edusamme teinud, kuid mitte soovitud määral. Seda põhjustavat osalt rauddiviisi juhi major Bischofi seisukoht, mis nõuab riigisaksa vägede kooshoidmist nii tugevana ja nii kaua kui võimalik.

Latgallia vabastamise vajadusega on nõus ka major Fletcher. Ta märgib ka, et Läti valitsus näeks väga hea meelega Latgallias õige tihedat saksa asundust. Sellega lõpetab oma kirja landesväeri juht.

Eeltoodud kirjades ei mainita küll Eestit, kuid täiesti kindel on, et meie vastase võidu korral kõik kavatsused Lätimaa kohta ka meil oleks teostatud. Ligem eesmärk oli Läti, kaugem — Eesti.

Nagu meile teada, kõigist neist Riia operatsiooni ajal päevakorras olnud Baltimaa pärisrahvaid surmaohuga ähvardavatest, laiaulatuslikest kavatsustest tõmbas kriipsu läbi Eesti vapra rahva väe võit Võnnu all. Seepärast siis on kogu eesti rahval tõeline heameel pühitseda 23. juunit riikliku võidupühana.

Arvulisi andmeid meie ja vastase jõududest sõjas landesväeriga.

Avaldame mõningaid arvulisi andmeid Riia operatsioonist osavõtnud poolte jõudude kohta Vabadussõja arhiivi andmeil.

Sõjalistest operatsioonidest ja lahingutest osavõtnud poolte jõudude arvu kindlakstegemine ei ole igal juhul kerge. Arvulised andmed oma vägede jõudude suuruse kohta teatud ajaks on tihti puudulikud või neid ei leidu üldse ühe või teise väeosa arhiivis. Oma vägede suuruse kohta saame siiski kindlaks teha operatsioonist või lahingust osavõtnud väeosad ja väeühikud ning nende koosseisu kas või umbkaudseltki. Vastase jõudude arvu suhtes senikaua kuni endise vastase arhiivid veel suletud, peame leppima täiesti umbkaudsete andmetega, enamalt jaolt ainult nende arvudega, milliseid veel sõjapäevil arvestas väejuhatas.

Mis puutub Riia operatsioonist ja Võnnu lahingust osavõtnud jõudude suurusesse, siis on enamvähem kindlad arvud meie jõudude kohta. Need on toodud ligiolevas tabelis nr. 1 (lk. 679). Väeosade asetus Võnnu lahingus on toodud skeemil (lk. 680).

Mis puutub aga meie vastase jõudude suurusesse, siis peame siin leppima ainult umbkaudsete arvudega. Andmeid meie vastase jõudude suuruselt Võnnu lahingus toob meiepoolsetele dokumentidele põhjenevas käsitluses kindral N. Reek (Sõdur nr. 6/7/8 — 1928. a.). Kindral M. Penikis oma 1932. a. Riias ilmunud sõjaajaloolises uurimuses „Latvijas armijas“ sakums un cinas“ leiab, et kindral N. Reek'i artikli andmed vastase jõudude kohta on kohati näidatud suurematena, kui need jõud tegelikult on olnud. On täitsa loomulik, kui see ka nii on, sest kindral N. Reek on toonud need arvud, mis meie väejuhatusel operatsiooni ajal teada olid ja milliseid otsuse võtmisel arvestati. Kindral M. Penikis'el on aga olnud käsitada pärast operatsiooni saadud andmeid vastase kohta. Kuid peab ütlema, et ka pärast operatsiooni saadud ja Riia sõjaarhiivi kaudu meile teatavaks saanud andmed vastase jõududest selles operatsioonis sisaldavad arvulisi andmeid jõudude suuruselt õige vähesel määral ja seepärast ka need võimaldavad ainult umbkaudseid oletustele rajatud arvulisi andmeid.

Operatsioonist osa võtnud vastase jõud.

Tabel nr. 2.

Lemsalu-Stolbeni-Võnnu-Ronneburgi lahingust osa võtnud:

Jrk. nr.	Väeosa nimetus	Püüsi- mehi	Mõõga- mehi	Kk.	Rk.	Suurt.	Miinip.	Märkmeid
Rauddiviisi küljekaitse.								
1	2. jal. rüg. III ptl.	400	—	18	8	—	—	
2	3. eskadron	—	100	—	—	—	—	
3	8. patarei	—	—	—	—	4	—	
Rauddiviisi peajõud. (Roopa - Stolben).								
4	2. jal. rüg. II ptlj.	350	—	18	8	—	—	Andmed mees- konna kohta doku- mendi alusel.
5	1. " " III "	401	—	18	8	—	—	
6	Jäägriptlj.	450	—	18	8	—	—	
7	Miinip komp.	81	—	—	—	—	4	
8	7. patarei	—	—	—	—	4	—	
9	9. "	—	—	—	—	4	—	
10	6. "	—	—	—	—	4	—	
11	4. esk.	—	100	—	—	—	—	
Rauddiviisi varu.								
12	1. jal. rüg. I ptlj.	400	—	18	8	—	—	Jõudis Võnnu 21. 06.
Kokku rauddiv.		2082	200	90	40	16	4	
Landesväär.								
Põhja grupp (Jena).								
1	3. Balti rügement ühes patareiga	800	—	36	16	2	4	Rügem. 2 ptlj.
2	Soomusrong	150	—	8	8	2	—	
3	Veikhamni haubitsapatarei	—	—	—	—	4	—	100 mm rasked.
4	1. rauddiviisi patarei	—	—	—	—	4	—	
5	Veikhamni eskadron	—	50	—	—	—	—	
6	Strombergi pionerid	30	—	—	—	—	—	
Keskmise grupp (Malmede).								
7	2. Balti rügem. ühes patareiga	800	—	36	16	2	4	Rügem 2 ptlj. Salgas 2 mäep-reid.
8	Medemi salk	100	—	4	4	8	—	
9	Petersdorffi salk ja	260	50	—	24	—	—	
10	temale juurde antud Veikhamni p-rei Pionerikomando	—	—	—	—	4	—	
11	24	—	—	—	—	—	—	
Lõunagrupp (Böckelmann).								
12	Badeni löögipataljon	400	—	18	8	—	—	
13	Michaeli salk ühes 2 p-reiga	300	—	12	8	8	—	
Varuna Võnnus.								
14	Drachenfelsi ratsasalk	—	150	—	—	—	—	
15	Khaynachi rk. salk	120	—	—	8	—	—	
16	Lennusalk nr. 433 Võnnus	—	—	—	—	—	—	
Kokku landesv.		2984	250	114	92	34	8	
Kokku vastase jõud		5066	450	204	132	50	12	
25. juunist arvates võtsid osa operatsioonist veel.								
4 rauddiviisi pataljoni		1600	—	72	32	—	8	
4 patareid		—	—	—	—	16	—	
2 eskadroni		—	200	—	—	—	—	
Riia eelastus lahingusse ka								
1. Balti rüg. (Stosstruppe)		800	—	36	16	4	4	
Kõik kokku		7466	650	312	180	70	24	

operatiivkäskudest, mille järgi ongi eelpool toodud tabelis nr. 2 märgitud väeühikute nimed. Kui meeskonnas arvilise koosseisu kindlaksmääramisel lähtuda rauddiviisi pataljoni keskmisest koosseisust (400 meest), tulejõu arvestamise aluseks võtta väeühikute relvade arv normaalkoosseisu järgi ja neid andmeid kohati korrigeerida kindral M. Penikise eelpoolnimetatud raamatus toodud andmete alusel, siis võiksime koostada vaenlase jõudude kohta tabeli, nagu see toodud lk. 681.

Poolte jõudude kohta toodud arvilisi andmeid kõrvutades peab jõudma küll otsusele, et meie 22. juunil saavutasime meeskonna arvus vaenlasest ülekaalu. Operatsiooni lõpupäevil oli ülekaal vastasel. Kuid tule ülekaal meie üle oli vaenlasel ka Võnnu lahingus; eriti üksikutes punktides oli ülekaal õige tunduv (Stolbeni ja Võnnu juures — raudtee ja Riia-Pihkva kivitee vahelisel rindel). Teiselt poolt on vähe tõenäoline, et koosseisudes ettenähtud relvade arv alati kohal oli ja seepärast võis ka tegelik kk, rk ja suurtükkide arv väiksem olla kui tabelis toodud, väljaarvatud ratsaväeosad, kus kk arv andmete puudusel pole üldse näidatud.

Vastase tuleülekaalule oli meie meeskonnal vastu panna vaid moraalseid väärtusi — võitlustahet, milles kahtlemata ületati vastaseid. See oligi meie võidu pant.

Meie võidu hind kaotustena oli küllalt tunduv väiksearvilisele rahvaväele. Operatsiooni kestel kaotasime meie: langenutena 14 ohvitseri, 237 sõdurit, haavatutena ja põrutatutena — 26 ohvitseri ja 747 sõdurit. Tähelepanu äratav haavatutega võrreldes suur langenute arv. Läti 5. Césu (Võnnu) rügemendi ettekande järgi 4. aug. 1928. a. on 2. Läti Võnnu rügemendi jooksul 1. juunist kuni 6. juulini 1919. a. kaotanud: langenuksena 44, haavatutena 85 ja teadmata kadun. 15 meest.

Kõige raskemaid kaotusi kandsid kavalid 22.06. Skangali ms. vallutamisel, mil löödi välja rivist 62 meest ehk ümmarguselt 20 prots. koosseisust. Raskeid kaotusi kandsid ka 9. rügem. Engelhardshofi ms. vallutamisel, 6. rügem. Skragge juures, 3. rügem. Kurtenhofi juures.

Selles operatsioonis langenud tõid oma elu ohvriks isamaa altarile selleks, et järele tulejad võidu saavutades pääsesid mõisniku eestkostmisest.

Dokumente

landesvääri kavatsuste varjukülgedest.

Balti Landesvääri
Peastaap.

Riias, 16. 6. 19.

Isiklikul vastutusel

Salajane ja peale tutvumist tagasi anda.

Juhtidele meeskondade õpetamiseks.

Et on ettenäha võitlusi Ulmanis-lätlaste ja eestlastega, siis selgitan olukorda: Peale seda, kui siin Lätimaal kukutati saksavaenuline Ulmanise valitsus, astus tema asemele Needra valitsus. Ka Needra on vaimustatud lätlane, kes aga siiski ei seisa vastu maalelavate sakslaste elamise-, teenistuse- ja edasijõudmise õigustele. Ulmanise voolust on sellevastu paljude väljenduste ja lugemata näidete varal teada, et tema mitte ainult niinimetatud paruneid, vaid kõiki siin elavaid sakslasi ära hävitada ja välja ajada tahab. Praegu Inglismaalt saadud teadetest paistab kindlasti, et inglaste eesmärk on samane, s. o. võimatuks teha Saksamaa kõvenemist ja igateviisi takistusi teha tulevasele Saksa- ja Venemaa liidule. Tahetakse eestlaste ja Ulmanise abil moodustada Lätimaa, missugune oleks Inglismaa vasallriigina kiiluks Saksa- ja Venemaa vahel. Neil põhjustel Inglismaa ajas nurja 10. juunil Võnnus liitlaste poolt juba heakskiidetud sõjariistaderahu, kus Lätimaale,

s. t. Needra valitsusele, lubati Põhja-Lätimaa, ja mis nõudis eestlastelt ja Ulmanise lätlastelt selle maa vabastamist sarnastel tingimistel, mille juures sakslus siin peaks hävinema —

1. Ulmanise ministeeriumi jaluleseadmist;
2. sakslaste abiväe tagasisaatmist Saksa- maale ja palju teisi.

Teiste sõnadega, Inglismaa arvab Eesti vägedes ja kahe Läti Ulmanise rügemendis jõu leidnud olevat, millega sakslastele siin surmahoop anda, terve Saksamaale tulevikus iga edenemine ja laienemine võimatuks teha, sellega kätte saada varsti ühe suure ja tugeva liidusõbra — Venemaa röövimist.

Ulmanis ja tema pooldaja Eesti valitsus on poolenamised, mis juba sellest näha, et nemad terved enamlaste polgud vastu on võtnud ja üleskutsunud sõdima Saksa rauddiviisi ja landesvääri vastu metsades redusolevaid punaväelasi. Inglismaa juudasetasuna on Eestimaalt Saaremaa saanud (abtreten lassen), et, nii kui alati, mõlemal pool äri teha.

Kui ei ole mitte kätte saadud, et Eesti vahe- rahuleping 10-st juunist jälle maksma hakkab, Needra valitsus jääb, siis on sakslus ja iga sakslane siin kadunud. Prantsusmaa ja Ameerika on, seda on läbirääkimised näidanud, Inglismaa

vastu. Nii on aja nõue toetada Needra valitsust, takistada Ulmanise valitsuse tulekut iga abinõuga. See on ainult võimalik võidu abil eestlaste ja läti Ulmanise vägede üle, millele rauddiviis oma kõigi jõududega kaasa aitab.

Juba ähvardab uus oht ida poolt uuesti teotsema hakanud enamluse näol. Temaga võib alles siis tagajärjekalt sõjida, kui Põhja-Lätimaa on vaba eestlastest ja mässulistest lätlastest, ja enamlastevastane valitsus siin tüürile on seatud.

Lõppude lõpuks ei teki siin küsimus, kas võidelda tahetakse. On tarvis võidelda, kui mitte hävineda (untergehen) ei taheta. Edaspidine läbirääkimine diplomaatilisel käigistab meid kindlasti (unfehlbar), peame tegutsema. Kahtlemata ka Inglismaa tunnistas lõplikult võidurikast Lätimaad ja Needra valitsust, missugune heameel oma vabastajatele asundamise võimalusi lubab. Alles siis on sakslaste küsimus vastuvõetaval kujul saksluse jaoks otsustatud ja on lootus ajaraskuste järele sellel ilusal maal kodu ja eluülespidamise võimalusi leida.

Tähtis ülesanne juhtidele on valgustada oma inimesi uskumapanevalt selles mõttes.

Ülemjuhataja Fletcher.

Riga, den 16. 6. 19.

Oberstab der
Baltischen Landeswehrs.

Unter persönlicher Verantwortung
Vertraulich und nach Bekanntgabe zurückzugeben.

Für die Herren Führer zur Belehrung der
Mannschaften.

Da es voraussichtlich zum Kampfe mit den Ulmanis-Letten und Esthen kommen wird, folgendes zur Lage: Nachdem hier in Lettland die deutschfeindliche Regierung Ulmanis im April gestürzt war, trat an ihre Stelle diejenige Needras. Auch Needra ist ein begeisterter Lette, der aber doch den im Lande lebenden Deutschen ihr Recht zum Leben, Erwerben und Vorwärtskommen nicht bestreiten will. Von der Richtung Ulmanis dagegen, ist durch eigene Ausserung und unzählige Beispiele bekannt, dass sie jeden Deutschen hier — nicht etwa nur die sogenannten Barone — ausrotten und vertreiben will. Aus soeben von England eingetroffenen Nachrichten geht mit Sicherheit hervor, dass das englische Ziel dasselbe ist, um jedes Erstarken Deutschlands unmöglich zu machen und auf jede Weise das kommende Bündnis

Deutschlands mit Russland zu hintertreiben. Es soll hier mit Hilfe der Esten und Ulmanis ein Lettland geschaffen werden, welches ein Vasallenstaat Englands ist und als Keil zwischen Deutschland und Russland geschoben wird. Diesem Grunde hat England den am 10. Juni in Wenden schon von den Alliierten genehmigten Waffenstillstand, der Lettland d. h. der Regierung Needra Nordlettland zusprach, welcher die Räumung dieses Landes durch die Esthen und Ulmanis lettischen Truppen verlangte, hintertreiben und verlangt nun Bedingungen bei denen hier das Deutschum zu Grunde gehn muss.

1. Einsetzung des Ministeriums Ulmanis,
2. Zurücksendung der Hälfte der deutschen Truppen nach Deutschland und anderes mehr.

Mit anderen Worten, England glaubt in der estnischen Truppen und den zwei lettischen Ulmanisregimentern die Macht gefunden zu haben, um den Deutschen hier den Todesstoss zu geben, ganz Deutschland jede spätere Entwicklung und Ausdehnung unmöglich zu machen, es zu berauben bald einen grossen und starken Bundesgenossen — Russland — zu erlangen. Ulmanis und die derzeitige estnische Regierung sind halb bolschewistisch, was schon daraus hervorgeht, dass sie ganze bolschewistische Regimenter bei sich aufgenommen haben und die in den Wäldern versteckten Rotgardisten mit der Waffe in der Hand zum Kampf gegen die Deutschen — Eisernen Division und Landeswehr — aufgerufen haben. England hat sich als Judaslohn von Estland die Insel Osel abtreten lassen, um, wie stets, das Geschäft auf beiden Seiten zu machen.

Wenn es nun zu erreichen ist, dass der estnische Waffenstillstandsvertrag vom 10. Juni wieder zur Geltung gelangt, die Regierung Needra bleibt, so ist das Deutschum und jeder Deutsche hier verloren. Frankreich und Amerika sind, das haben die Verhandlungen gezeigt, gegen England. Also ist nun das Gebot der Stunde die Regierung Needra zu halten, das Kommen der Regierung Ulmanis mit allen Mitteln zu verhindern. Dieses kann nur durch einen Sieg über die estnische und lettische Ulmanistruppe geschehen, wozu die eiserne Division mit allen ihren Kräften mithilft.

Schon droht neue Gefahr von Osten durch den wiederauflebenden Bolschewismus. Dieser kann aber erst bekämpft werden, wenn Nordlettland frei von Esten und anführerischen Letten ist, eine Anti-Bolschewistische Regierung hier am Ruder ist.

Es entsteht letzten Endes hier nicht die Frage ob man kämpfen will. Man muss kämpfen, wenn man nicht untergehen will. Weiteres Verhandeln würgt uns diplomatisch unfehlbar ab, es muss nun gehandelt werden. Es ist unzweifelhaft, dass auch England ein siegreiches Lettland, welches dann gern seinen Befreiern Ansiedlungsland gewähren wird, schliesslich mit der Regierung Needra anerkennen wird. Erst dann ist die deutsche Frage hier in erträglichen Sinne für das Deutschum gelöst, und man hat Aussicht nach der Schwere der Zeit in diesem schönen Lande eine Heimat und eine Existenzmöglichkeit zu finden.

Die wichtige Aufgabe der Führer ist es nun hier Leute Überzeugend in diesem Sinne aufzuklären.

Fletcher,
Der Oberbefehlshaber.

Uusi perspektiive.

Avaldatakse, kuna „Sõdur“ on seni annud meeled riiki kõigile mõtteile ja kavandele, millel on sidet meie vabadusvõitluste üldmonumendi püstitamisega. Käesolev on tulnud organisatsioonilt, mis on võtnud üldmonumendi mõtte eriti südame lähedalt, lähtudes sellele vaimustusega.

Toim.

Selleks, et kujuneks haarav Vabadussõja üldmonument, vajame sügavamaid perspektiive. Tarvis on, et üldmonumendis ei väljendu üksipäinis kaaspõlve tänutunde kangelastele, kes sooritasid selle suure heitluse. Peamiselt tänutunde väljenda-

mise otstarbel on püstitatud kohalikes Vabadussõja mälestusmärgid üksikutes kihelkondades, alevites ja linnades. Vabadussõja üldmonumendis rahvas õigusega ootab midagi suurt, haaravat — tegu oma ette, milles kajastuks kogu rahva kangelaslik vaim, vaim, mis teda on kandnud sajandite kestel.

Meie rahva elus Vabadussõda on sünda mused, mille tähtsuse ulatust kaaspõlvel on raske hinnata, veel raskem konkreetselt haarata. Vabadussõda on ajalooline suursündmus. Kaaspõlvel, nagu võime näha ka mujal,

harva õnnestub konkreetsetl jädvustada omaaegseid ajaloolisi suursündmusi. Seda tavaliselt teevad suurema eduga alles järgnevad põlved.

Asudes siiski Vabadussõja üldmonumendi püstitamisele, kaaspõlv peab omastama võimalikult sügavad perspektiivid.

Vabadussõda andis meile poliitilise iseseisvuse. Viimane omakorda on soodustavaks pinnaks ka vaimsele iseseisvusele, ilma milleta püsiv rahvuslik iseleoline pole üldse mõeldav. Tõelises Vabadussõja üldmonumendis peab kajastuma konkreetsetl kujul meie minevik ja tulevik, samuti kogu meie rahvuslik vaimulaad, mille eluõiguste maksvusele pääsemise eest võitlesime. Vabadussõja üldmonumendist kujuneb ühtlasi ka meie iseseisvuse monument.

On mõistetav, et vaid sääraselt mõeldud monumendi püstitamine kujuneb rahvuslikuks suursündmuseks oma ette. See oleks rahvushinge võimsaks eneseteostamiseks ja selle mõju rahvuslikule arengule ei saaks kuidagi olla väiksem kui seda oli, näit. Kreuzvaldi Kalevipoja ilmumine. Kaasajal just vajame sedalaadi rahvuslikku suursündmust tungival. Meie rahvuslik vaim vaevaleb võõraste, vaenulikkude ideoloogiate mõjutuste all. Meie rahvushing on kärisemas lõhki, sest rebitakse sidemeid meie mineviku, oleviku ja tuleviku ning üksikute rahvaliikmete vahel. Seetõttu õitsebki vaimukadakuus nii lopsakalt ja võõrsilt sisendatavad väärmõjutused juurduvad jõudsasti. Rahvuslik enesealaväärustamise kompleks — meie rahvushinge raskeim haigus ei saa paraneda. Üksikute rahvaliikmete pessimism aina suureneb. Sellest kõigest vajame pääsmist. Vajame rahvushinge kogu põhiolemuse hoogsat ja konkreetset eneseteostamist. Seda ootabki rahvas Vabadussõja (iseseisvuse) monumendi püstitamisel.

Meie käesoleva, ajalooliselt suure ajastu mõtte ja vaimu jädvustamise monumendi loomisest tahab võtta osa meie rahvusgeenius oma kogu suuruses. Selles monumendis

peab kajastuma kogu rahvuslik mentaliteet ja säärane teos omakorda paratamatalt mõjutab õilistavalt ja elustavalt rahvushinge.

Kust ammutaksime väärilise idee, kuidas saavutaksime kavandi, mis võiks olla aluseks säärasele monumendile?

Sellele kostaksime: meil juba põhijoontes ongi valminend vastav plaan. Selleks võib pidada täie õigusega arhitekt major J. Ostratilt Sõjamäe kaunistamise komitee nõuete järgi koostatud Sõjamäe hiie plaani (v. plaan ja ülesvõtted mudelist).

Vaade mere poolt.
Esiplaani rahvuskangelaste kalmistu.

Hiis koosneb seitsmest elemendist:

1. Rahvakogumise lagendik — hobusejälje-kujuline muru, kinnine, kõikjalt ümbritsetud puudega. Mahutab vähemalt 1% kogu eesti rahvast.
2. U r i l a. Maapealne osa kõrgendatud. Keskel künkjal paiguneb urikivi. Eest viib kaarekujuline astmestik maaalusesse ruumi, mis vastavate klaasidega varustatud šahti kaudu omab müstilise valgustuse. Maaaluses ruumis asetseb nimetu rahvuskangelase põrm ja hoitakse igavene tulukene. Siin sünnib pärgade panemine, mis on määratud eesti rahvusgeeniuse austamiseks (välisriige saadikuilt jne.).
3. T u l i l a. Kõrgeim ehitus Eestis (130 meetrit). Neljatahuline torn. Mehisuse ja eneseusalduse sümbol. Tõuseb julgesti taevasse, tähistades vabadust. Ideeliselt seob meid jüriöö tuledega. Määratud sidemete loomiseks kogu maaga ja hõimutunnete äratamiseks (nähtavus Soome). Seesmise lifti ja trepiga. Omab hulk seesmise ruume. Tulilasse tulevikus tarvituse tekkimisel võib seadida ka aerunautika tuletorni.

4. **Rahvuskangelaste puhkepaik** (kalmistu). Koosneb ees- ja tagaruumist. Vallikujulised seinad, ees sammaskäik. Katusetu. Matmine sünnib tagaruumi — seina niššidesse. On ruumi matmiseks ka tagaruumi keskel. Maetakse siia (kas sümboolselt või tegelikult) need rahvuskangelased, kes rahvuslikus arengus on teatava määran tühistanud eepohhe. Esi- ruumi keskpaigas — veekogu. Siin on ruumi ka üldistele (s. o. mitte üksikute rahvuskangelastega seotud) mälestusmär- kidele, millel on üldrahvuslik tähtsus (samaks võib kasutada ka ruumisid tulila sisemuses).
5. **Kuninga tammed.** Neli tamme. Nende vahel kivi aastaarvuga 1343. Sirge- joonelise teega ühenduses tulilaga. Kivi kaugus tulilast võrdub tulila kõrgusele, s. o. 130 meetrit.
6. **Vaikne veekogu.** Enesesse süvene- mise nurgakene leinapuudega.
7. **Mets** — ümbritseb ja seob kõik eelmi- sed elemendid. Äärtel okaspuud, sees- pool lehtpuud. Moodustab kinnise loo- duse rüpe.

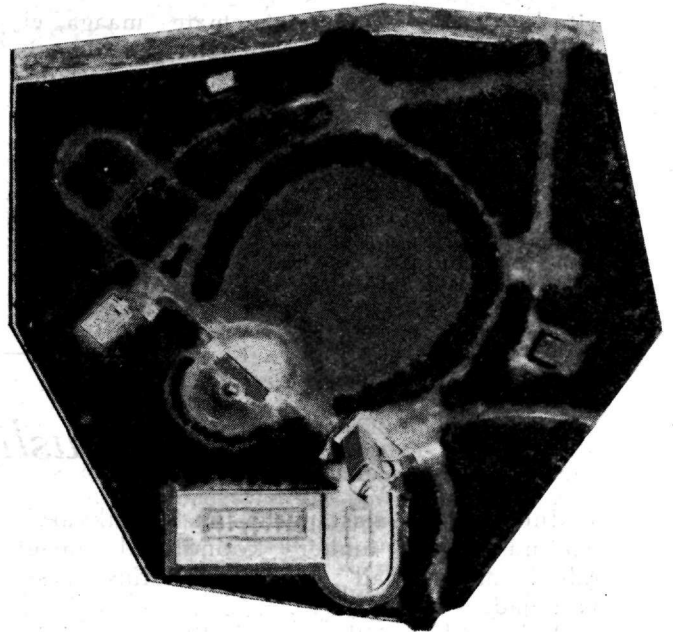
*

Küsitakse, miks just hiis ja miks nimelt Sõjamäele?

Vastaksime lühidalt.

Hiis seepärast, et monument tuleb teha mitte surnud rahva ajaloo jäädvustamiseks, vaid elava ja suure tulevikuga rahva teenimiseks. Rahva pidulispühalikude tunnete äratamiseks ja keskendamiseks üldrahvusli- kus ulatusega rahvuslikkudel suurpäeval, nagu on võidupäev, jüriöö ja teised, on tar- vis rahva mentaliteeti õieti tajuvat tõlgitsemist ja vastavat keskust ning pühapaika maastikul. Eesti rahvale vastavalaadiline hingeline tõus ja loodusega ning oma maaga tarviline ühtesulamine on võimalik vaid hiies — „Taara tammikus“.

Sõjamäe kõrgendik, asudes Tallinna juures ja olles 8 meetri võrra kõrgem Toompea platoost, on ainukene koht, mis kõigiti sobib rahvuslikuks keskuseks maastikul. Siin kõi- ge hõlpsamini muutuvad konkreetset tajuta- vaiks kõik rahvast ühendavad tähtsamad sidemed: 1. ajalooline (esivanemate kange- lasliku heitluse lahinguväli); 2. geograafiline (vaba vaade merele, meie mineviku võimsuse tunnistajale ja meie tuleviku elusoonetele); 3. poliitiline (meie iseseisva riikluse keskus, pealinn, nähtav kui „peo peal“); 4. looduslik (kõrgeimale ümbruskonna kohale kontras- tina ümbruse kidurale loodusele rajatav või- mas hiiesalu); 5. hingeeluline (muistselt kuul-

Sõjamäe hiie kavand.
(Vaade linnulennult.)

sa Viru ranna ja Kalevi linna lähedus, hiie pühaduse võlu jne.). Kui sellele lisaks arvata veel hiie eelpoolkirjeldatud elementide kooskõlaline mõju, siis võib öelda, et harvusel selle kõrvale kahvatuks igateine idee.

Kui tahetakse saavutada kuskil mujal samasugust, siis oleks see veel võimalik vahest Tallinna Toompeal — legendaarsel Kalevi kalmul, kuid ainult siis, kui seal tehakse väärilist ruumi, kui lammutatakse sealt vene kirik ja teised „ajaloolised“ ehitised. Selleks aga kaas- aegsel põlvel puudub iseteadev julgus ja, nagu räägitakse, ka — raha.

Hiie asukoht väljaspool Tallinna võimal- dab: 1. julgelt ja iseseisvalt välja arendada tarvilikud ideed; 2. kujundada hiiest oma ette keskus ja pühapaik; 3. muuta hiis turis- tidele ja oma rahva liikmetele iseseisvaks vaatamisväärsuseks, mida ei saa jätta külas- tamata.

Sõjamäe hiis, kui rahvuslik pühapaik, seisaks jäädavalt kogu rahvuse kaitse all. Üks- ki võim ei julgeks seda puudutada ilma ris- kimata sattuda kogu rahva pideva ja hõõ- guva viha alla. Rahva hinges pühitsemata kohad ja ehitised kas unustatakse või rüve- tatakse ja mõnitatakse ning tallatakse kann- alla vaenulikkude ideoloogiate ja võimude poolt. Tuleb meelestada ka seda, et rahvas kellel puuduvad eneseloodud pühapaigad oma kodumaal, s. o. hardumusega kultivee-

ritud sidemed oma esivanemate maaga, ei saa jääda püsivaks peremeheks sellel maal.

Lõpuks olgu märgitud, et aja numbrilaud ise dikteerib Vabadussõja (Iseseisvuse) mõnumendi hoogsale püstitamisele asumise: 1943. aastal, s. o. üheksa aasta pärast, täitub 600 aastat Jüriöö heitlustest ja 25 aastat Vabadussõja algusest ning Vabariigi loomisest.

Sõjamäel igatahes möödunud majanduseaastal on tehtud suur ettevalmistusetöö:

mäele on istutatud 2000 kuuske ja veetud 4000 kantmeetrit, s. o. 8000 hobusekoormat head mulda. Käesoleval majanduseaastal viiakse läbi mäe planeerimine. Tuleval kevadel loodetavasti saab hiie välja istutada juba täielikult. Ehituste püstitamiseks jääb seega veel 8 aastat, mis ei ole küll liiga pikk aeg, kuid selle aja jooksul siiski suudame teostada selle suure töö, kui aga asume hoogsalt asja juurde.

Sõjamäe kaunistamise komitee.

Eesti rahvuslipu 50 aastat.

Juba ärkamisajast peale on kolmikvärvi sini=must=valge ümber koondunud meie rahva aatelisemad pojad — eestluse eest võitlejad.

Rahvusliku võitluse sümboliks saab sini=must=valge aastail 1881—1882, mil esimene eesti üliõpilaskoondis võtab need värvid oma välismärgiks. Tekkinud võitluses tuleb ägedaid kokkupõrkeid nende värvide avaliku kandmise õiguse pärast. Esimest korda toob sini=must=valge avalikkuse ette üliõpilane Aleksander Mõtus.

Eesti Üliõpilaste Seltsis võetakse sini=must=valge üldisele tarvitusele seltsivendliku ühendusmärgina ja pühitsetakse Otepää kirikumõisas jaanikuu 4. päeval 1884. aastal. Sellesse sündmusesse põimitakse kogu eesti rahva tuleviku mõtted, lootused ja püüded.

Aastal 1890, kui tekib üliõpilaskonnas eestlastele üheõigusluse nõudmise pärast uus võitlustejärk, saadab eesti üliõpilasi sini=must=valge. Siitpeale saab see kolmikvärv ikka enam ja enam eesti rahvusluse avaldusmärgiks.

1905. aasta revolutsiooni keerises, meie rahvusliku ühiskonna uuestisünni ja ümberkujunemise päevil, oli sini=must=valge jälle rahvusliku võitluse saatjaks. 1905. aasta talvekuu 1. päeval esinevad meie rahvusvärvid esmakordselt laiemate rahvahulkade ees Eesti Üliõpilaste Seltsi lipuna, saades raske katsumise osaliseks.

1917. a. koonduvad eesti sõjaväelased eesti rahvusväeosadesse, võttes sini=must=valge värvid oma eraldusmärgiks. See värvikombinatsioon esineb isegi rahvusväeosade vähe hiljem väljatõotatud vormiriides (õlakud).

Eesti rahva kangelaslik vabadusvõitlus aastail 1918 kuni 1920, viiakse võidurikkale lõpule sini=must=valge lipu all. 1922. aastal

jaanikuu 27. päeval tunnistab Eesti Vabariik eesti vanima üliõpilasorganisatsiooni sini=must=valge oma riigilipuks.

*

Eesti rahvuslipu 50. aastapäeva pühitseti Eesti Üliõpilaste Seltsi korraldusel 2.—4. juunil Tartus ja Otepääl suure pidulikku sega. Pidustusi austasid oma osavõtuga Riigivanem K. Päts, Kaitsevägede Ülemjuhataja kindral J. Laidoner, ministrid P. Lill, N. Kann, J. Seljamaa, O. Sternbeck, N. Talts ja J. Müller, kaitsevägede staabi ülem kindral N. Reek ja hulk teisi kutsutuid külalisi.

Eesti Üliõpilaste Seltsi poolt Otepää kiriku esiküljele asetatud sini=must=valge lipu mälestustahvlite avamisel 3. juunil Riigivanem K. Päts omas kõnes tähendas:

„Selle lipuga ühiselt pühitseme ka oma 50. võitlusjuubelit. Selle lipu all ei ole sekkunditki puhatud, vaid võideldud.

See lipp on püha kogu Eesti rahvale. Selle all on kasvanud meie rahvas ning võidelnud oma õiguste ja tõekspidamiste eest, see sümbol on ühendanud meie rahvast ning virgutanud tegudele. Pole ühtki, kes on julgenud ja suutnud selle vastu üles astuda.

Selle ühendava sini=must=valge lipu all kogusime oma mehi võitluseks oma vabaduse eest, selle lipu all läksid meie sanga-rid lahinguisse ning ohverdasid oma elu.

Selle lipu all on meis usku ilusamasse tulevikku ja see sümbol ühendab meid ka edaspidi võitluseks oma riigi ja rahva eest. Eesti lipp lehvib alati vaba Eesti rahva ees. Seni on Eesti rahvas vaba, kuni lehvib see lipp ja ühendab rahvast. Sellega on ühendatud meie parimate poegade soovid.

Major Aleksander Parts †

Major Aleksander Parts †

29. mail s. a. lahkus elust raske südamehaiguse tagajärjel kaitseliidu peastaabi õppejaoskonna pealik major Aleksander Parts.

Major A. Parts sündis 1896. a. 14. septembril Tarvastus talupidaja pojana. Õppis Tarvastu kihelkonna koolis, siis Viljandi linnakoolis ja lõpetas hiljem gümnaasiumi Omskis. Pärast gümnaasiumi lõpetamist oli kooliõpetajaks Holstres ja Uue-Võidus kuni 1915. a. teda Vene sõjaväkke mobiliseeriti. 1916. a. lõpetas major A. Parts lipnikuna Vladimiri sõjakooli. Pärast sõjakooli lõpetamist teenis ta mitmes Vene väeosas, võttes osa Maailmasõjast ja viibides kogu aeg väerindel.

Detsembrikuus 1918. a. astus major A. Parts Eesti rahvaväe 2. jalaväepolku, mille koosseisus teenis kuni Vabadussõja lõpuni tehes polguga kaasa Vabadussõja lahingud. Vabadussõja lõppedes major Parts lahkus sõjaväe teenistusest ja teenis lühemat aega politseis Tartu maakonna 2. politseijaoskonna ülemana. 1921. a. astus ta uuesti kaitseväeteenistusse soomusrongide brigaadi ja oli kuni 1927. a. soomusrong „Kapten Irve“ ülemaks. 1927. a. viidi teenistusehuvides

üle kaitseliitu ja määrati õppejaoskonna pealikuks, missugusel kohal teenis kuni surmani.

Nii on lühidalt major A. Partsi elukäik, nagu enamuse meie Vabadussõjast osavõtnud ja Eesti iseseisvuse loomise päevi kaasa elanud ohvitseridel. Armastus kodu vastu ja tung kaasa aidata Eesti iseseisvuse loomisele, tõi teda laialt Venemaalt Eestisse, kus ta 2. jalaväepolgu ridades Eesti vabaduse eest võitluses astus. Kui julge ja tubli lahingu ohvitser hinnati tema teeneid Vabadussõjas II liigi III järgu Vabadusristiga.

Silmapaistvam veel on major A. Partsi töö kaitseliidus. Tema organiseerimisel ja juhtimisel on seisnud kaitseliidu laskeasjandusline töö. Kui tänapäev lasketase kaitseliidus seisab vääriksel kõrgusel ja kaitseliidus on arvurikas rahvusvahelise nimega küttide pere, siis see on suures enamuses major Partsi töövil. 1927. a., mil major A. Parts kaitseliitu teenistusse astub, on laskeala kaitseliidus veel söötis ja siin avaneb temale suur, tänurikas, ühtlasi vastutusrikas tööpõld. Kaitseliidu õppelaskmise kooli väljatöötamine, võistluste korraldamine, laskerada võrgu loomine, relvade ja laskemoona ümberkorraldamine, laskmisteks juhiste välja töötamine ja mitmekesiste näpunäidete andmine — kõik see mis major A. Partsil ülesandeks langetab, leiab kiiret ja asjatundlikku lahendust. Samm-sammult oma visadusega ja energiaga raiub ta oma töö alal edasi, teades et sihkindel järefandmatu töö annab tulemusi. Olles suurte organiseerimise võimetega ja heade vaimuannetega ohvitser, töö edeneb kiiresti ja töö tulemused ei lase ennast oodata.

Major A. Parts oli ka vilunud sulemees. Teades, et vähe on töö eduks ainult ametlikkudest juhistest ja korraldustest, algab ta laskeasjanduslikku tegevust valgustama ajakirjanduses ja raamatutes. Ta on laskureile jäädvustanud palju kasulikku trükisõnas eriraamatutena, kui ka eriajakirjade veergudel. Kirjutades lihtsalt, selgelt, arusaadavalt, rahvapärases stiilis, tuues kirjatüki sisu esikohale omapäraste löökausetega, nii et see meelde jääks, leidsid major A. Partsi artiklid ja raamatud alati arvurikkaid lugejaid.

Laskeosavuse arendamine oli major A. Partsi elutöö. Kahju, et ta nii vara pidi lahkuma ja oma töö pooleli jätma. Vana ema ja sugulaste ning omakste kõrval jääb major A. Partsi leinana suurearvuline kaitseliidu laskurite pere.

Puhka rahus!

Meie lõunapool elutsev ungari vennasrahvas peab oma ühendussümboliks tuhandaastast krooni. Meil seda pole, kuid meie võime öelda, et meie ühendussümboliks on sini-must-valge lipp, mis on kannud meid rasketel silmapilkudel ning olnud saatjaks rõõmuhetkeil. Kui meie hoiat

me kõrgel oma lipu, siis on see elavaks tejuhiks kogu meie rahvale.

Täna, sini-must-valge 50. juubelpäeval, töötame puhtast südamest, et hoiame puhtalt kõrgemal kohal selle lipu ning ohverdame seda, mida nõuab rahvas, kes tahab vabalt elada!

Milline võiks olla tuleviku sõja iseloom.

See on küsimus, mis kõiki võiks huvitada: neid rahvaid, kes ette valmistuvad pealetungiks ja maadevallutamiseks, kui ka neid, kes mõtlevad ainult kaitsele. Ette näha, ette aimata tulevikku, kas või umbkaudu ja ebamääraselt — see on kõikide aegade inimeste ja rahvaste soov. Kord olid tuleviku ennustajaiks käetargad ja nõiad, kord Delfi oraakel, kord vana testamendi prohvetid või keskaja astroloogid.

Ette näha on üks vajalikumaid juhiomadusi. Ette näha olukorra katkendilise elementide varal kogu olukorda ja kasutada teda taktikaliselt; ette näha operatiiv olukorda on kõrgemate juhtide üks peamisiomadusi ja lõpuks ette näha tuleviku sõja erinevusi ja ilmet, — see on kõigile rahvajuhthidele vajalik.

Milline võiks olla tuleviku sõja iseloom? — „What would be the character of a new war“ — on kollektiivne teos, mis ilmus Genfis Rahvaste-Liidu juures korraldatud parlamendi-vahelisel Unioni korraldusel. Raamat on kollektiivtöö; õieti, vastused küsimustele, mis esitati Euroopa ja kogu maailma tuntumaile sõjateadlastele.

1. Tuleviku sõja üldise iseloomu kohta annab vastuse prantsuse kindral Requin, — maailmasõjaaegne marssal Foch'i lähem abiline, pärastine Rahvaste-Liidu sõjaline ekspert ja hiljem Kõrgema Õppesentrumi professor.

Tuleviku sõja üldist ilmet iseloomustab ääretute inimhulkade ja materjalide vajadus. Terveid rahvaid tuleb sõjaliselt organiseerida, varustada ja relvastada. Laskemoona nõue on kohutavalt suur.

Kindral Requin toob näite Maailmasõja algusest, kus ühel päeval prantsuse sõjaväes paisati välja 13-tuhat kerge kahuri mürsku ja Maailmasõja lõpul 250 tuhat samasugust mürsku. See munitsiooni kolossaalne arv nõuab juba rahuaja tagavarasid ja sõja ajal ääretut transporti. Transporti teravus — maa-, vee-, raud- ja õhuteid kaudu; kõik rakendatakse tegevusse, kuid ikkagi on neist vähe.

Kolossaalne materjali hulk, mida vajab tuleviku sõda — nõuab majanduslikku mobilisatsiooni. Siia kuuluks: tööstuse-, rahanduse-, põllunduse-, administratsiooni-, transporti- ja kõigi tööjõudude mobilisatsioon.

Rahvaste ettevalmistusel tuleviku sõjale kaob vähehaaval vahe kodaniku ja sõduri vahel.

Tuleviku sõjas kaob terav vahe rinde ja kauge tagala vahel, vaid kogu riik võib muutuda sõjateatriks.

Inimene jääb peamiseks relvaks ka tuleviku sõjas, vaatamata materjali kolossaalse kasvule. Materjal on väga tähtis, kuid ta ei asenda inimest. Tuleviku sõda paiskab rindele kõike, mis salaja valmistatud sõjaks, nagu sõjagaasid, lennukite miniaadid jne. — kuid peamiseks relvliigiks jääb tuleviku sõjas siiski jalavägi.

Tuleviku sõda on pikk sõda — sest ta on rahvaste võitlus elu ja surma peale.

Sõjapidamise meetodeist jääb maksimaalka pealetung ja kaitse, nagu sõdade algpäevist saadik. Sõda algab äkilise õhुरूnnakuga, kuid see esimene rünnak ei otsusta veel sõda lõpulikult.

Tuleviku sõda on masside ja koalitsioonide sõda.

2. Üned sihid tuleviku sõja arengus — annab vastuse saksa kindral v. Metzsch — sõjaaegne Sakseni kuninga adjutant, peale sõda Wehrkreisi komander.

Tuleviku sõda on pika ettevalmistuse tulemus. Kõik relvad suunatakse kõige elava ja eluta hävitamiseks.

Iga sõdija soov, püüd ja tahe on anda lööki sõja algades sügavamale. Selles sihis arendatakse õhujõude, moto-mehaaniseeritud osi ja kaugelaskjate suurtükiväge. Kuigi esimene õhulöök ei otsusta sõda — on ta purustuse jõud tööstuste tsentrumitele hävitav. Tuleviku sõda iseloomustabki see esimene löök, millega iga pealetungija püüab leida sõja otsustamist. Kiirus, kiirus ja kiirus on see millele püütakse.

Keemia relv on tuleviku sõja üks olulisemaid iseäraldusi. Löögi siht ei ole ainult vaenlase sõjavägi, vaid ka vaenlase rahvas, linnad, tööstuste tsentrumid jne. Mõjutada rahva meeleolu; psühholoogiline rinne, rahva tahte murdmine — see on tuleviku sõja erinevusi.

Tuleviku sõda algab siis, kui keegi riik ei ole lõpulikult veel sõjavalmis.

Tuleviku sõda on verisem, kui kõik möödunud sõjad. Tuleviku sõda on offensiivne sõda kõrgemal määral. Mootor on tuleviku sõja sõiduandja.

SÕJAKOOLI ASPIRANDID
 KES LANGENUD RIIGIKAITSE TÖÖS 14. JUUNIL
 ÕNNETU JUHTUMI LÄBI VALDEKIS

Aspirant n. a. o. Joh. Kattai

aspirant n. a. o. Mletsei Päril

asj. kapral Eduard Kikerpill

asj. kapr. Kurt Georg Gadd

asj. kapral Alfred Hiira

asj. kapr. Karl-Gustav Trummann

asj. kapr. Endel-Melbert Kulist

aspirant kapr. Hugo Juhkami

aspirant kapral Heino Erits

 Vigu noorile isamaakaitajaile kerge
 kodumaa muld!

millega püütakse üllatada vastast tuleviku sõja alguks. Tõenäoliselt on sääraseks sajaja arenevaks relvaks sõjagaas. Ka bakterite kasutamine on võimalik, eriti nende rahvaste vastu, kus arstide personaal väheldane. On võimalik ka elektri kasutamine tuleviku sõjas.

6. „Sõja potentsiaalsus“ (potentiel de guerre, war potential). Sellele küsimusele annavad vastust prantsuse poliitilise ökonomia professor W. Oualid, saksa kindral Max de Montgelas ja jaapanlane Hosono.

Nende vastused oleksid kokkuvõetult järgmised:

Rahva sõja potents on ühe rahva kogu võime sõjapidamiseks. Rahval on aktuaal-jõudu ja potentsiaal-jõudu sõjaks. Esimesed on need jõu-tagavarad, mis juba rahuajal sõjaks valmis:

1. rahuagene sõjavägi,
2. õpetatud reservid,
3. tagavarad relvastuse ja laskemoona alal,
4. piiri kindlustused.

Potentsiaal tegurid — on rahva jõu ressursid, mida enam-vähem kiiresti võib sõja otstarbeks ümber kohandada sõja kestel. Siia kuuluvad esimeses järjekorras:

1. inimitagavarad,
2. tooresained ja kõik rahva jõu tagavarad,
3. riigi geograafiline asetus, piirid, nende asetus, rahva tihedus, linnad ja nende asetus,
4. transpordi võimed,
5. aeg, mis vajalik nende tagavarade kohandamisel sõjaks.

Esimene — nagu loodud — on rahva arv. Ei ole kaugeltki ükskõik milline on väärtuselt see hulk. Siin kerkib üles rahva tervislik, hariduslik küsimus, rahvus — kui homogeensuse küsimus, rahva religioon, moraal jne.

Tooresained — on looduse and. Inimese kätetöö annab temale vaid ühe ehk teise kaju. Tähtsam on toiduained. Primum vivere — toit on esimene väärtus. Siis rahva jõu tagavarad tehnilisel alal — tehased, toorained, jõuallikad ja nende ümberkorralduse võimalused sõjaks.

Riigi geograafiline asend omab tuleviku sõjas suurema ja suurema tähtsuse. See on tähtis nii maa jõudude kui ka õhujõudude suhtes. Inglismaa „splendid isolation“ ei ole kaugeltki see, mis ta varemalt oli.

Aeg, mis vajalik nende tagavarade kohandamisel sõjaks — on olenev rahva administratiiv-võimest, rahva industriaal-arengust jne.

7. Sõjatööstusest refereerib prantsuse majandusteadlane Francis Delaisi — tuntuim teadusemees.

Kõigi teiste võrdsete tegurite juures jääb tuleviku sõjas võitjaks see, kellel paremad relvad. Kui meie ajal kirjutatakse ja räägitakse sõjavägedest — siis mõeldakse selle all modernselt relvastatud sõjavägesid.

Rahvaste poliitiline suveräänsus nõuab ka rahvuslikku rippumatut relvastust.

Euroopa kakskümmend neli iseseisvat riiki peaksid kõik omama omad sõjatööstused. See on aga raskelt läbiviidav.

Nüüdisaja sõjavägi koosneb kolmest peamisest elemendist:

1. inimestest,
2. relvadest ja laskemoonast,
3. transport-vahendeist.

Esimesi saadakse üldmobilisatsiooniga. Relvi, kahjuks, ei saa sel teel. Modern relvastus on väga komplitseeritud. Transportvahendid samuti. Relvad ja transport nõuavad suurt sõjatööstust, tehaseid, ineenere ja õpetatud töölisi. Et suveräänne riik jääks rippumatuks oma relvade suhtes — on vaja, et riik omaks suure:

1. mehaanilise tööstuse ja
2. keemikalise tööstuse.

See on raske põllumajanduse-riikidele, kelle tööstus üldse vähe arenenud. Sõjakorral on nad rippuvad suurtest riikidest — nad on suurte tööstusriikide vasallid. Süsi ja petrooleum — otsustavad transpordi. Nende olemasolu on igale riigile sama saatuslik nagu mehaaniline ja keemikaline tööstuski.

8. Kaitsevõimalusi tuleviku sõja relvade vastu. Küsimusele vastavad saksa kindral Haefthen ja prantsuse prof. Mayer. Nende vastused kokkuvõttes oleksid järgmised:

Maailmasõjas tekkis uus relv, mis tõi määratu muudatuse sõjapidamises. See uus relv on lennuk. Lennuk kaotas vahe rinde ja tagala vahel. Vastasele on kättesaadavad linnad, tehased, ladud ja muud koondised ja elulised tsentrumid. Sellega on tuleviku sõjas kadunud ka vahe sõduri ja hariliku kodaniku vahel. Et kaitsta kõiki, nii inimesi kui ka varasid õhuvaenlase eest — tekkis õhukaitse.

Täielikult ei saa ju takistada õhuretki isegi need, kellel tugev lennuk. Passiivne õhukaitse suudab veel vähem anda. Kuid ta suudab siiski midagi.

Esimene tegur õhukaitseks on lahinglennuk. Tema peamine ülesanne on vastase pommituslennukite hävitamine ehk ühes viimasega kaasaskäivate lahing-

lennukite tagasisurumine. Pommituslennukid on harilikult nõrgad ja lahinglennukitega aktiivset võitlust ei alga.

Teiseks tähtsaks teguriks vaenlase lennuväe vastu on maapealsed relvad. Kuigi nad täielikult ei paraliseeri vastase tegevust — on nad siiski vastase tegevusele suureks takistuseks.

Õhukaitsele peab suuresti kaasa aitama tsiviil-õhukaitse. Rahvas peab tundma ja teadma õhu hädaohu iseäraldusi ja enda kaitsevõimalusi. Siit vajadus rahva õhukaitse ettevalmistuseks. See nõuab suurt organisatsiooni ja tõsist eeltööd.

Õhuretkega käib lahutamatu kaasas gaasi- ehk süütepommid. Gaas ja gaasikaitse on teine suur probleem, mis seoses tuleviku sõjaga. Vähe on siin pinna-pealsetest seletustest — tarvis süstemaatilist tööd ja konkreetseid resultate.

9. Tuleviku sõja psühholoogiline mõju. Küsimust analüüsib taani prof. J. Joergenson, tuntud teadusemees ja paljude teaduslike tööde autor.

Tuleviku sõda avaldab kahtlemata sügavat psühholoogilist mõju inimestele nii oma lahingõudustega kui ka sõja ulatusega. Siin peaks eraldama sõja mõju sõja kestel, sõja mõju pärast sõda, sõja mõju võitjale ja võidetule.

Autor võtab vaatluse alla Maailmasõja psühholoogilise mõju Saksamaal. Sõja lahtipuhkemine võeti vastu suure juubelduste ja hõisketega. Igapäevane individuaal elu oma muredega unustati. Elati kollektiivselt, riiklikult. Töötati kaitsta oma vabadust, au, kultuuri ja lubati vaenlast rängalt karistada. See oli sõja psühhoos. Näis tõeks minevat vana Moltke sõnad: „Sõda tõstab esile inimese väärtuslikumad omadused — julguse, eneseohverduse, kohusetunde.“ See sõja esimene vaimustus on väärtuslik psühholoogiline tegur. Ta idealiseerib sõja eesmärki, tekitab viha vaenlase vastu ja õhutab patriotismi. Ta kergendab üleminekut rahuaja olukorrast sõjale. Kuid see vaimustus ei püsi kaua. Ta haihtub. Aastaid kestnud sõja tagajärjel rahva vaimustus muutub pettumuseks, kibeduseks, kannatusseks. See pettumus on palju suurem kodanike keskel kui sõdurite seas. Saksamaa propaganda tegi kõik, et rahvast moraalselt püsti hoida. Kuid vähe oli tugevaid. Enamus olid nõrgad. Moraal langes. Sõda muutus needuseks. Tekkis revolutsioon ja just kodanike keskel tagalas, mitte sõdurite seas. Rinne pidas vastu. Sõja lõppedes ei ole inimkond kunagi suuremaid pettumusi ja kibedusi üle elanud kui Maailmasõja

lõpul. Pettunud olid nii võidetud kui ka võitjad. Järgnesid kriisid — majanduslikud, moraalsed. Tööpuudus tõusis kohutavalt. Oli tarvis palju aastaid, et viia elu harilikku roopasse.

Maailmasõja psühholoogiliste elamuste varal võib oletusi teha ka tuleviku sõja tarvis.

Kas tuleviku sõda sarnaneb möödunud Maailmasõjale? Igatahes ei ole ta lühem ega vähem kohutavam kui äsja möödunud sõda. Inimene on vähe muutuv olevus. Tunded ja närvid on needsamad — järelikult elamused võivad samased olla.

Vana generatsioon, kes Maailmasõjast läbi käinud, ei looda tuleviku sõjast midagi head. Kasvavas noorpõlves on aga tekkinud romantika ja vaimustus (Saksamaal) sõja vastu. Sarnane on juba inimkonna traagika, et tahab ise läbielada, läbitunda, pettuda, komistada, kukkuda, et uuesti tõusta.

10. Sõda ja demograafia küsimust lahendab šveitsi professor Hersch. Demograafia on „rahva kirjeldus“, s. o. sotsiaalsete ja majanduslike nähete kirjeldus. Peamiselt rahva arvu kindlaksmääramine, selle liikumine — abielluvus, sündivus, surevus. Prof. Hersch käsitleb küsimust seisukohalt, kuidas sündivus, surevus ja abielluvus sõja mõjul oma harilikkestest roobastest välja tüüakse.

Sõda tapab. Mitte ainult otsekoheselt lahinguväljal haavatute ja haigete surma läbi, vaid sõda tapab ka kaudselt, hävitades moraali, luues sotsiaalolukorra, milles tsiviil kodanike surevus suureneb, sündivus kahaneb, samuti ka abielluvus. Demograafia tugineb statistikale. Professor Hersch toob pikad tabelid viimaseaja sõdade kohta, mille üle kuivad arvude read räägivad tumma kuid küllalt selget keelt sõja kaudsest mõjust. Autori poolt toodud statistilisel andmel selgub, et Maailmasõja lahinguväljal langes sõjaväelasi 13 miljonit, Maailmasõja kaudsel mõjul suri tsiviil kodanikke 28 miljonit — seega kokku Maailmasõja kaotuste arv 41 miljonit. Samuti näitavad statistilised andmed kõigi viimase aja sõdade kohta sündivuse järsku langust, surevuse kiiret tõusu, abielluvuse seisakut. Andmed haiguste levingu üle kodanike keskel annab selge pildina kas või endine Venemaa. Seal möllasid tüüfused, koolera, disenteeria, malaaria, skarlatina jne.

11. Sõda ja õigus. Küsimusele annab vastuse Nikolai Politis, kreeka teadusemees ja politikategelane.

Juba XVII s. algul kirjutas Hugo Grotius oma De Jure Belli's, et sõda ei allu inimeste ega Jumala seadustele. Sõda on seaduste vägistaja. Kuid alates juba vanast ajast on kõik sõdijad otsinud reegleid, kokkuleppeid, konventsioone sõjapidamiseks. Nende kõikide konventsioonide püüe on olnud humaniseerida sõda. Teatavaid resultate on sellel alal juba kätte saadud. 1864. a. loodi Genfi Punase Risti konventsioon, mida kõik sõdijad riigid seni küllalt täpselt on respekteinud. Hilisemad Haagi konventsioonid lõhkevate kuulide kohta, vahetegemise kohta kombatandi ja mitte-kombatandi (sõduri ja tsiviil kodaniku) vahel ei ole juba viimases Maailmasõjas ühel ehk teisel kujul küllalt täitmist leidnud.

Terve rida konventsioone on loodud Rahvasteliidu poolt, mille eesmärk on õilis ja humanne, kuid milledest vist kindlasti kinni ei peeta.

Tuleviku sõja tarvis arendatakse kolme relvliiki: veealust laevastikku, õhujõude ja gaasi. Need relvliigid ei tee vahet tsiviil kodaniku ja sõduri vahel. Siit kindel oletus — tuleviku sõda ei saa rahvusvahelistesse konventsioonidesse suruda.

Ei tohi luua konventsioonidega rahvale illusioone tuleviku sõja õiglusest ja humanisusest. Rahvaste reaali-politika võib ära hoida sõda, kuid humaniseerida sõda ei suuda ükski seadus.

Ohvitserkonna vanaduskindlustus.

Vaevalt leidub elukutset, mis nõuab inimeselt nii suurt huvi ja armastust oma tö vastu kui kaitseväe juhtkonna amet. Muidugi on igale tööle kasuks ja annab töö paremaid tulemusi, kui teda tehakse suure huvi ja armastusega. Aga ühelgi vabal rahval ei ole tähtsamat ega kõrgemat ülesannet kui oma vabaduse kaitsmine. Kuid ses asjas ei ole inimsugu kõigist oma pinevaist pingutusist hoolimata seni leidnud ühtki usaldusväärsemat ja tõhusamat vahendit kui on rahva organiseeritud relvastatud jõud. Seepärast peaks olema päevaselge, et kaitsekorralduse juhtimine vajab, kui ta peab seisma oma ülesande kõrgusel, ainult selliseid inimesi, kes oma tööd mitte ainult põhjalikult ei tunne, vaid kes on ka hingeliselt täiesti läbi imbunud oma ülesande suurusest ja teevad seda seepärast täielise andumuse ja endaanustamisega. Säärasile inimesile ei tundu iial, et nad elaksid vahest mingit varju, nende ei mõju ka sõjateenistusele omane teatud ühetoonilisus — kuigi seda pahet leidub omajagu peaaegu igas elukutses — väsitavana ja koormavana, vaid kõrge ülesanne, rahva vabaduse kaitsmine, hoiab neid alati värskeina ja jõuliseina.

On loomulik, et sääraseks ülesandeks ei sobi igamees. Kuna teisi elukutseid veelgi on võimalik pidada, tundes oma tö vastu ükskõiksust, isegi vastumeelsust, ilma et ühiskond seeläbi eriti palju kannataks, siis kaitseväe juhtkonnas on iga leigus

ja tülpimus otse kurjast, iseäranis väikerahva juures. Vaevalt tarvitseb hakata tooma näiteid, kuidas sõjas võib üksainus juht teha otse imesid, millel on erakordselt suur tähtsus just otsustavatel hetkeil.

Igal inimesel on oma väärtused. Kuid igatüüpi omadused ei lase temast saada eeskujuliku sõjaväelise juhti, vaid selleks vajatakse erilisi vastavaid omadusi. Arvesse võttes riigikaitse haruldast suurt tähendust rahva elus, peaks inimesi, kellel on selle töö jaoks küllaldaselt määralt nõutavaid omadusi, ka tarviliselt hinnatama. See hinnang peab eeskätt ilmema ainelise seisukorra soodustamises ja kindlustamises, nagu üldse tehakse kõikjal kvalifitseeritud tööjõududega. Oma mõtte ja otstarbe poolest kuulub kaitseväe juhtkonna töö kvalifitseeritumate hulka. Kui meil tegelikult ei käida selle nõudmise järgi, siis on see puudus, millest tuleks püüda tingimata saada üle. Inimesed, kellel on vajalised omadused kaitseväe juhtkonna raskete kohuste täitmiseks, on harilikult kohased ka paljude muude tööde jaoks, kus on enamasti kerge madal töötingimused ja parem aineeline tasu kui kaitseväe teenistuses. Peale muu ei tohi hitaks unustada, et ohvitser on oma ametiga ka eraelus, väljaspool teenistust, väga lähedalt seotud ja tema vabadus seetõttu kaunis piiratud. Ka vaevalt kuskil mujal tööl tuleb olla alati seevõrra valmis elupaiga vahetamiseks kui kaitseväe käskkonnas.

Kõiki neid kitsendusi ja koormatusi tuleks loomulikult püüda kompenseerida aine-

liste vahenditega, sest see on parimaks teeks koondada kaitseväge juhtkonda inimesi, kellel on selleks eeskujulised võimed.

Kahjuks on meie rahva aineiline kandejõud alles liiga väike, et pakkuda kaitseväge juhtkonnale sellist ainelist tasu, mis see töö väärrib. Eesti ohvitserkond — nagu allohvitserkondki — on täiesti teadlik selles, mis rahvas u u d a b ja seepärast lepib ta seisukorraga täiesti nurisemata. On olemas vaid mõni asjaolu, mis nõuaks võtmist lähemale kaalumisele, et kas ei oleks võimalik teostada seal parandusi. Eeskätt kuulub siia ohvitseride pensioni asi.

On vastuvaidlemata selge, et kaitseväest peavad teatud vanadusse jõudnud ohvitserid lahkuma ja andma aset nooremale jõudele. Aga praegusel pensionile minekul on oma puudused, millised võivad hoida tagasi algatusvõimsaid ja energilisi inimesi astumast kaitsevähke. Kuid just selliseid inimesi vajab kaitseväge juhtkond. Inimene peab kaitseväes jätma teenistuse võrdlemisi noorelt ja asuma elama palgast tunduvalt madalama pensioniga.

Nõnda on kompaniülema kapteni palk umbes 200 kr. kuus. Kahekümneviie aasta teenistuse järgi pensionile minnes hakkab ta saama umbes 94 kr. ja kolmekümne aasta järgi ligi 115 kr. kuus. Rühmaülema leitnandi palk on veidi üle 144 kr., pension aga kahekümneviie aasta teenistuse järgi üle 64 krooni. Tähendatud summadest võtab veel haridus- ja sotsiaalministeerium 4% — 8% maha.

Kompaniülema lähed pensionile 48 aastast, nii siis, kui ta on terve mees, paljude tööalade tarvis alles täiesti töövõimelise inimesena. Kuna aga ohvitser ei ole harilikult mingit muud ametit õppinud peale oma kutse, millele ta annud kogu oma jõu pikade aastate kestes, siis on tal reservis raske mõnda muud tööd ja tegevust leida, iseäranis nüüdisajal, kus haritud inimeste ületootlus väga suur.

Kui reservi lastud ohvitser on valla line, siis tuleb ta oma pensioniga veel kuidagi toime. Kui ta aga on perekonnainimene, kellel lapsed alles noored ja käivad koolis, siis toob pensionile minek nüüdseil tingimusil tema ellu õige raske murrangu.

Võib ju öelda, et selline seisukord on paratamata ja teda tuleb arvestada igaühel, kes valib endale sõjamehe elukutse. Kuid see paratamatus ongi, mis võib hoida eemale sobivaid jõude kaitseväeteenistusest, seda enam, et rahuaja oludes peaksid avans-

seerimise võimalused muutuma nüüdseist veelgi kitsamaks.

Asjal on ka oma moraalne külg. 48-aastane mees, kui ta on terve, ei tunne ennast veel üleliigsena ja ta kannatab hingeliselt, kui ta peab olema täiesti tegevusetu.

Kaitsevägeametniku seisukord on ses suhtes tunduvalt parem. Samas teenistusastmes on tema vanaduse ülemmääraks 55 aastat. Tähendab, ta saab töötada täie palgaga 7 aastat kauem kui ohvitser. Loomulikult on tal sarnases eas olles lapsed enamasti juba täiskasvanud ja ta võib juba kergemini tulla toime pensionirahaga kui see, kes peab veel hoolitsema laste eest. Siin võidakse küll tähendada, et ametnike palgad on üldse väiksemad ja neil pole nii suurt avansseerimist, kuid siiski ta osutub nagu paremas seisukorras võrreldes riviohvitseriga, sest esimese töö oma iseloomult ei ole nii pingutav. Tsiiviilteenistuses on vanaduse ülemäär koguni 65 aastat.

Kuigi on arusaadav, et kaitseväge juhtkonna töö iseloom nõuab vanemate meeste võrdlemisi varakult puhkusele saatmist ja juhtkonna täiendamist noorte täie võimeliste inimestega, siis varajane pension on ikkagi vaid ebameeldiv eelistusseisukord. Suurem osa kaitseväge juhtkonnast peab loobuma oma tööst umbes viiekümne eluaasta ümber. Nende arv on võrdlemisi väike, kes jõuavad teenistusastmes nii kõrgele, kus on lubatud suurem vanadus. Teistes elukutsetes, nii hästi tsiiviilteenistuses kui käsitöös ja isegi vabrikutöös, on inimene viiekümnendas eluaastas harilikult jõunud just nii kaugemale, kus ta aineiline seisukord on kõige parem, vähemalt mitte halvem varemast, sest kauaaegse töö läbi saavutatud kogemused leiavad normaalselt enam hindamist. Igatahes käib see väide kindlasti elukutsete kohta, mis nõuavad oskust ja õppimist. Näiteks — hinnatakse vana laevakapteni võimeid peaaegu alati kõrgemalt kui noore, olgugi iseendast tubli mehe omi. Suured kogemused tema tegevuse alal teevad ta töö eriti väärtuslikuks ja sellele vastav on harilikult ka aine line tasu.

Ohvitser aga peab oma töö iseloomu tõttu neis aastais, kus teised saavutavad aineliselt tippseisukorra, langema ses suhtes äkki kaunis alla — seisukorda, kus toime tulek valmistab tõsist muret.

Kuna ohvitserkonnal ei ole madalate palgade tõttu võimalik koguda midagi „mustadeks päevadeks“, siis oleneb tema aine line käekäik reservis peamiselt pensionist. Väikeseks lisatasuks on Vabadussõjast osa võt-

Läti

sammub vastu
paremale tulevikule.

K. Ulmanis,

Läti esimene ja praegune peaminister.

Ööl vastu 16. maid Läti esimene peaminister K. Ulmanis vabadussõjaegse ülemjuhataja kindral Balodise ja teiste lähedalseisvate toetusel kuulutas välja kaitseisukorra ja juba samal ööl astus otsustavaid samme riigi julgeoleku kindlustamiseks, pannes aluse uuele riigikorrale. Uus riigikord on leidnud laialdast poolehoidu rahvamassides. Seda tõendab kõige kujukamalt rahva üldine juubeldus, mis järgnes kohe peale 16. mai riigipöörde teatavaks saamise. Peaminister Ulmanis ja kindral

Kindral J. Balodis,

Läti vabadussõjaegne ülemjuhataja.

Balodis on saanud mitte ainult sadu, vaid tuhandeid tänutelegramme üle kogu maa, kus neid õnnitletakse ja tänatakse riigi teiskordse päästmise eest.

Läti praegusel valitsusel on rahva kindel usaldus. Ta ei pea arvestama ainult mõne üksiku kildkonna, vaid kogu rahva, kogu riigi huvisid. Ja rahvas usub, et see valitsus, kes koosneb isamaa parematest poegadeist, viib ta kindlal käel vastu paremale tulevikule.

Karutapja vaim, mis on olnud lätlaste ühtlustajaks ja võidule viijaks nende rasketel katsumisaegadel, sidugu ja virgutagu neid ka praegu ja edaspidi oma kodumaa õilsas ülesehitustöös!

nud ohvitseridele osalt küll asunikukohad. Kuid see käib ainult ühe osa kohta ja on ajutine nähe. Mõelda tuleb ka üldseisukorrale ja tulevikule. Ka neil meestel, kes valivad endale nüüd ja edaspidi sõjamehe elukutse, peab olema teadmine, et kui nad jõuavad vanaduseni, kus kaitseväge ei saa nende tööjõudu enam tarvitada, nad ei satu aineliselt kitsikusse.

Kui pidada silmas, et kaitseväge teenistus võimaldab inimesele tööd, mis ta õppinud, suhteliselt lühema aja kestes kui teise

tel aladel, siis peaksid pensioni normid olema siin vastavalt kõrgemad kui mujal. See õiglane nõue pörkab küll meie rahva väikese ainelise jõu vastu, ometi tuleks võtta kaalumisele, kas ei saaks siin asja veidi parandada.

Edasi peaks hakatama rohkem mõtlema töövõimaluste muretsemisele pensioneeritud, täiesti töövõimsaile ohvitseridele. On ju tõsi, et ohvitser ei ole harilikult peale oma eriala muud midagi õppinud. Aga kõikjal, kus vajatakse tege-

yuses eeskätt täpsust, korda ja distsipliini, võib ohvitser pakkuda head tööjõudu. Sageli on tal ka võimalik lühikese ajaga omandada seda, mis tal puudub oskusest.

Peale muu tuleks võtta arutusele küsimus, kas ei saaks pensionile lastud ohvitseride tööjõudu enam kasutada kaitseliidu teenistuses. See töö ei ole igatahes nii pingutav kui kaitseväes ja vastab ohvitseri elukutse oskustele. Tõenäoliselt peaks vabatahtlik riigikaitse korraldus muutuma veelgi laialdasemaks ja tema tegevus intensiivsemaks, mis kõik vajab ka uusi palgalisi jõude. Võibolla oleksid selleks ka pensioneeritud ohvitserid kohased.

Kindlasti leidub mitmekesiseid muidki alasid, kus ohvitserid moodustaksid vastava ja kasuliku tööjõu. Asi tuleks vaid võtta põhjalikule kaalumisele.

Arvatavasti ei jää siin tulemata nurinad, et inimesed, kes saavad pensioni, ei tohiks võtta teiste töö ja leiva eest ära. Säärane arvamine oleks täiesti põhjendatud, kui ohvitserkonna vanaduspäevad oleksid vajaliselt kindlustatud. Aga on karta, et me rahvas ei suuda esiotsa säärast kindlustust luua ja seepärast tuleb otsida muid teesid, et suhteliselt alles noorevõitu, töövõimas inimene, kes annud oma parimad aastad raskele riigi-

kaitseteenistusele, ei satuks küpsemas eas aineliselt kitsikusse. Noor inimene võib leppida vähemaga, ta võib oodata, sest tema paremad päevad võivad veel tulla. Aastate ja elu pooldest küpsele mehele aga mõjub kõlbliselt masendavalt, kui ta, olles alles tugevas meheea ja sageli pidades veel kandma hoolt oma perekonna eest, äkki leiab, et need ainelised vahendid, mis talle pärast tegevteenistusest lahkumist jäävad, ei ulatu kuidagi viisi vähegi sobivaks toimetulekuks. Muidugi võib ta ju tõmmata oma niikuinii kitsa ohvitserielu veel enam kokku, jätta laste haridus pooleli ja muud sellist. Kuid siin ei tohitaks unustada, et reservohvitseride — niihästi noorte kui vanemate — käekäik on rahvale riigikaitse seisukohalt üldse tähtis küsimus. Sõja korral peavad nad kõik astuma välja ja siis on leib võitluse tulemus palju sellest, millised need mehed on — kas moraalselt tugevad, eluvõimsad inimesed või igapäevaseist raskusist ja alatisist leivamuredest allakäinud olevused. Kes küll hakkaks selle vastu vaidlema, et liiga suured leivamured söövad harilikult inimese moraalse jõu ära! Riigikaitse aga on viimane omadus, eriti väikerahva juures, haruldaselt suure tähtsusega, millest võib oleneda kõik!

Riviohvitser.

Suurtükiväe triangulatsioonitööd.

„Sõduris“ nr. 21/22 võtab sõna — Vau — geograafilise ala korraldamisest kaitseväes, käsitledes seda küsimust üldiselt ka meie kaitseväe tarviduste seisukohast. Kuna avaldatud mõtted on täiesti vastuvõetavad nõuetele meie topograafide edaspidiseks väljaõppeks, esinen ka omalt poolt vastavate ettepanekutega, käsitledes ühtlasi õpiseid, mis annab välismaa kirjandus suurtükiväe triangulatsiooni arengust ja kasutamisest Maailmasõjas ja pärast Maailmasõda.

Maailmasõjani polnud tehtud üheski riigis ettevalmistusi varjatud patareide leidmiseks lahingus. Püüti hoiduda mõõtmistest ja arvutamistest, mis mõjuvad takistavalt kiirusele. Maailmasõja ajal kasutati ka poollahtiseid ja lahtiseid tulepositsioone, mis võimaldasid küll kiiret sidet lähedaloleva vaatluspunktiga, kuid tõmbasid enesele vastase suurtükitulud. Seepärast loobuti varjamata kohtadest ja asuti varjatud positsioonidele. Lasketehnikasse tuli pööre ja kaudne laskmine sai möödapääsematuks tarviduseks, ning tõrjus kõrvale vanu tõekspidamisi, armsaks saanud võtteid ja viise. Ühtlasi kadus aga lahinguväljalt ka suurtükivägi, mille asukohti oli võimatu määrata kindlaks. Säärases olukorras tekkis tarvidus abi-

nõude leiutamiseks vastase patareide asukohade kindlaksmääramiseks. Üldine laskemoona puudus nõudis suurimat mõju lühima aja jooksul minimaalse laskemoonaga. Märkide määramine punktina eeldas laskeviiside ja märkide luuret rajada täpsale matemaatilisele alusele. Patareide tulepositsioonide ja vaatluspunktide kindlaksmääramiseks oli tarvis sõjateatri triangulatsiooni, milleks põhjalikult organiseeriti ümber topograafia teenistust. Täpsate mõõtmisviiside tarvitutusele võtmisega tekkis vastuluurele lisaks mõõteluure.

Vaadeldes suurtükiväe triangulatsiooni arengut Maailmasõjas, näeme, et igas riigis on see käinud ise teed.

Prantsusmaal, positsioonisõja algusega võeti välisuurtükiväes tarvitusele laskeviise, mida varemalt kasutati vaid kindluste piiramistel. Asutati armeede juurde topograafiasakonnad, ülesandega, luua suurtükiväele kaudseks laskmiseks tihe triangulatsiooni võrk ja välja õpetada suurtükiväe ohvitseri triangulatsiooni töödeks.¹⁾ 1915. a. vormeeriti iga korpuse juurde topograafiarühm, mis parandas korpuse lõigus vastase rajooni asetuskaarte, desifreeris fotoülesvõtteid ja valmis-

¹⁾ Wehr und Waffen. 1933. a., nr. 3.

Leedu sõjaväe akadeemia esimene lend.

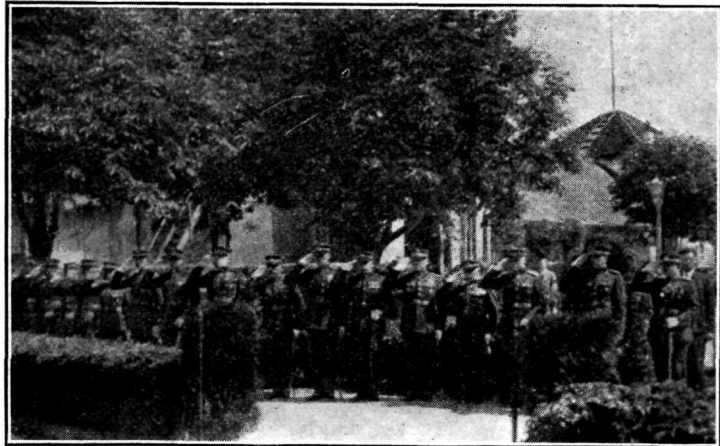
Oma kõrgema sõjaväe õppeasutise puudumisel, Leedu kuni viimase ajani komandeeris ohvitseri hariduse täiendamiseks välisriikide, peamiselt Praaga, Brüsseli ja Pariisi sõjaväe akadeemiasse. Kuna sellised komandeerimised osutusid kulukateks, eriti kui neid teostati suuremas ulatuses, ja arvesse võttes riiklikku tähtsust, tuli asuda oma sõjaväe akadeemia loomisele. Eeltööd selleks algasid 1929. a. ja 1932. a. kevadel võidi alata tegevust.

Akadeemiasse võeti vastu 20 ohvitseri, kes moodustasid omavahelise ühingu „Vaitija”, mis töötab kujuneda väga omapäraseks sõjaväelaste organisatsiooniks.

1. lend toimus 18. mail suure pidulikkusega, millest võttis osa riigipresident Smetona, valitsuse liikmed ja kõrgemad sõjaväe juhid.

Lõpetanutes, keda 18 ohvitseri, oli 1 kolonel, 1 kol-leitnant, 5 majorit, 9 kaptenit ja 2 leitnanti.

E. T.

tas kattelehti; viimaseid trükiti kalgile ja kasutati väeosades lahingukaardi paranduseks, kuni jõudis kohale uus väljaanne armee topograafiaosakonnast. 1916. a. lõpul said diviisid oma topograafiarühma, mis täitis korpuse topograafiarühma endiseid ülesandeid (välja arvatud kattelehtede väljaandmine) ja toimis mõõtmisi kaevikutes fotoaparaadiga.

„Sõjaväe Geograafia“ teenistuse alla kuulus ka optiliste abinõude valmistamine ja väeosade varustamine optiliste abinõudega; samuti kaartide kirjastamine. Alates sõja teisest aastast püüti kogu rindel tarvitusele võtta koordinaatide võrk Lambert'i projektsioonis ja prantsuse lahingukaart, kuid see teostus lõplikult alles 13.06.18. Prantsuse kogu „Sõjaväe Geograafia“ teenistuses töötas 535 ohv. ja 7400 meest, neist moodustas suurem osa — 300 ohv. ja 6000 meest — helk- ja kõlamööterühmi.

Saksamaal. Maailmasõja alul likvideeriti Preisi topograafiavalitsus. Armeedega läksid lahingusse topograafiaosakonnad, ülesandega, valmistada planšette raskele suurtükiväele. Positsioonisõja algusega loodi peakorterite juurde iseseisev Sõjaväe Mõõteamet. Armeede juurde vormeeriti mõõteamet²⁾, mis jagunes kaheks korpuse kaardijaoskonnaks. Korpuste kaardijaoskonnadest olid sõltuvad diviisi kaardijaoskonnad, koosseisuga fotogrammetrist, suurtükiväe triangulaator, patareiplanšettide kleepija, joonestaja, trükkija ja geoloog. Armeede mõõteametade tööd tsentraliseeriti igal rindel „Rinde Mõõteteenistuse ülema“ alla, kellele tehniliseks ülemaks oli Sõjaväe Mõõteameti ülem. Topograafia teenistuse ülesandeks kujunes sõjateatril leiduva vana triangulatsiooni võrgu kordaseadmine ja uue ehitamine, samuti uute kaartide valmistamine. Topograafia teenistuse pidurdajateks olid suurel määral väeosad ise. Harilikult ei tahtud topograafe rindele, vaid lepitati lennuvõõ õhufoto skeemiga. Topograafidest ei loodetud mingit kasu, kardeiti koguni, et nad oma mõõtmistega avastavad suurtükiväe positsioone.

Inglismaal kindralstaabi juures oli Maailmasõja alul topograafiaosakond, koosseisuga üks ohvitser ja kirjutaja, ning trükikojakompani. Alles 1915. a. suurendati see ühiseks „Märgimõõte- ja topograafiaosakonnaks“ ja jaotati armee mõõtekompaniteks, mis 1917. a. suurendati pataljoniideks. Mõõtepataljoniide poolt loodud alustel ja andmetel kandis korpuse topograafiarühm kaartidele vastase patareide positsioone ja muid märke ning paljundas neid kaarte. Rühmad asusid korpuste juures ja paigutusid ümber ihes korpustega.

Venemaa topograafia teenistuse organiseerimise kohta Maailmasõjas leidub vähe andmeid. Osaliselt toimetati ka Venes positsioonide trianguleerimist ja patareide ning vaatluspunktide kindlaksmääramist. Selleks kanti patareid kaardile kipseegli ja reika abil, lähitudes trigonomeetristest ja geomeetristest punktidest. Venes anti välja ka kattelehti ja positsioonikaarte. 1916. a. kujunesid insener-fotogrammetristid, kelle ülesandeks oli õhustülesvõtete dešifreerimine ja vastase kindlustatud positsiooni kaartide väljaandmine. Fotogrammeetria osad komplekteeriti sapööridega, kes olid saanud lühiajalise kartograafilise ettevalmistuse. Tulemus oli see, et kaart mõõtkavas 1:21000 suurendati kuni 1:4200 (s. o. 50 s. tollis) ja sellele määrati viletsale alusele kanti peale välikindlustused. Seega insenerid töötasid neile võõral fotogrammeetria ja kartograafia alal ainult seetõttu, et nad tundsid positsioonide kindlustamist. Sõjaajal tekkisid Venes ka ruudustikkaardid³⁾, mille võrk kujutas meridiaanide ja paralleelide süsteemi trapetsitega umbes 2 versta tollis (ka meil on neist olemas mõni eksemplar). Kuna laiuse muutusega muutus ühtlasi ka trapetsi laius, oli nähtud ette kolm ruudustikvööd. Põhjas, kuni paralleelini 55°15', oli kaart jagatud meridiaanidega 13 ossa, keskvöös 14 ossa ja lõunavöös 15 ossa; paralleelidega oli kaart jagatud igas vöös 13 ossa. Numeratsioon määrati kaheversta-

²⁾ M. Schwarte. Der Grosse Krieg 1914-1918.

³⁾ Vojennõi Vestnik. 1932. a., nr. 10.

liste kaardigruppide kaupa, kusjuures võeti 4 lehte pikkuses ja 3 lehte laiuses. Tulbad nummerdati vasakult paremale ja ülalt alla. See-ga leidis kaartidel geograafiliste koordinaatide süsteem, mis, kuigi lubas märke kätte juhutada, siiski ei võimaldanud punktide määramist täpsusele koordinaatidega.

Kokkuvõttes ülaltloodust näeme, et lahingut mõjustavad uued tegurid sundisid riike tarvitusele võtma erilisi viise, et leida vastase asukohti. Sõda näitas, et selle saavutamiseks on tarvis laialdane võrk vastavalt väljaõpetatud ja töötavaid üksusi. Prantsusmaa, kus polnud likvideeritud rahuaegne „Sõjaväe Geograafia“ asutus, suutis kiiremini paisata tarvilikke topograafia osi lahingusse, pealegi olid prantsuse suurtükiväe ohvitserid hästi ettevalmistatud topograafia töös. Sakslastel tuli aga teha suuri pingutusi enne, kui nad jõudsid koguda „Preisi mõõteametkonnast“ laialisaadetud spetsialiste ja neid vastavalt uutele nõuetele tööle rakendada.

Vaadeldes välisriikide rahuaegseid topograafilisi töid, näeme, et sakslased alles 1922. a. otsustasid meridiaanide lugemisel loobuda Ferro meridiaanist ning võtta aluseks Greenwichi meridiaan.⁴⁾ 1927. a. loobusid nad ka lõplikult 40 vanast võrgust ja võtsid tarvitusele uue, ühise. Samuti alustasid nad uute kaartide valmistamist mõõtkavas 1:5000.

Prantsusmaal on rahuaegne topograafia töö olnud intensiivne. Triangulatsiooni töid tehti peamiselt Maailmasõjas purustatud piirkondades, kusjuures Prantsuse-Belgia piirne triangulatsioon teostati tihedas kontaktis mõlemate riikide poolt. Topograafilisi ülesvõtteid mõõtkavas 1:10000 tehti ribas Vahemerest Calais'ni, arvatud välja osa Sveitsi piirist. Osa topograafe toimetab sõjaaegsete, mõõtkavas 1:10000, kaartide parandamist, olles alati abistatud sõjaväe lenduritega.

Vaadeldes eeskirju, mis käsitlevad topograafia osade kasutamist lahingus, näeme⁵⁾, et sõjaajal on igas armees topograafiaosakond. Korpuses juhivad topograafia ja mõõteluure töid korpuse suurtükiväeüleml, kellele alub korpuse mõõtekompani, koosseisuga: suurtükiväe mõõteluure osad — helk- ja kõlamõõterühmad — korpuse topograafiarühm ja diviiside topograafiarühmad. Korpuse topograafiarühm annab diviisi topograafiarühmadele ja helk- ning kõlamõõterühmadele trigonomeetrilisi andmeid, organiseerides armees topograafiaosakonna abil sõjateatri triangulatsiooni võrku. Diviiside topograafiarühmad hoolitsevad toetuspunktide andmise eest tulepositsioonide ja vaatluspunktide rajoonis. Igas patariis on üks topograaf ja tema abi, kes diviisi topograafiarühma poolt saadud andmetel määravad kindlaks tulepositsioonide ja vaatluspunktide asukohti. Korpuse ja diviiside topograafiarühmad hoitakse rännakul alati ees, et nad suudaksid asuda tööle võimalikult varem. Kui on peatselt ette näha kontakt vastasega, seob end korpuse topograafiarühm võrguga ja alustab triangulatsiooni tihendamist. Kui puu-

duvad triangulatsiooni punktid või pole olemas koordinaatide nimestikke operatsiooni rajoonist, ehitab armees topograafiaosakond erilisel orienteeritud triangulatsiooni võrgu. On maastik kinnine ja armees topograafiaosakond ei suuda pidada sammu edasilükkuvate väeosa-dega, alustab korpuse topograafiarühm erivõrgu ehitamist, mida seob pärast armees topograafiaosakonna kohalejõudmist üldise triangulatsiooni võrguga. Kui seda ei suudeta teha enne lahingu algust, kasutab kogu suurtükivägi lahingu ajal erivõrku; niisugusel juhul on positsioonid ja ka märgid trianguleeritud erivõrgus.

R. K. K. A.-s teostavad topograafia ja triangulatsiooni töid:

- korpuse topograafiaosakond, kes tihendab alusvõrku kuni ühe punktini 5—8 km² kohta, dešifreerib õhufotod plaanideks ja valmistab kattelehti;
- luuredivisjoni topograafiapatari, kes tihendab alusvõrku 2—3 punktini ühe km² kohta DD rajoonis, määrab kõla- ja helmkõõtepunktid ja tähtsamate DD patariide tulepositsioonide koordinaadid;
- diviisi suurtükiväe rügementide topograafiarühmad, kes tihendavad positsioonide rajoonis võrku 2—3 punktini ühe km² kohta ja seovad võrgule üksikuid raskeid patariisid;
- grupi arvutusjaod, kes seovad maapealse vaatlusbaasi otspunktid üldvõrguga ja määravad määrke ning algpunkte;
- patari arvutusjaod, kes seovad tulepositsioone ja vaatluspunkte üldvõrguga.

Õistel kindlaksääramistel kasutatakse ka viise helgiheitjatega, nagu seda toimetasid ameeriklased 1921—1923. a. Selleks asetati rinde taha 4—6 helgiheitjat, mis valgustasid teatud kellaaegadel püstloodis üles. Kindlaks-tehtavatest punktidest toimiti salkimisi teodoliidiga ning lahendati vastulõike arvutusega.

Triangulatsiooni tööde arendamise peamiseks suunaks loetakse alati väekoondise tegevuse peasuunda. Vajalikkude märkide määramiseks pealetungi arendamisel töötavad topograafia osad alati koos lennuväega⁶⁾. Topograafia osa määrab koordinaatide abil kindlaks teatud arv punkte oma rajoonis ja lennuvägi pildistab neid ühel ajal vastase rajooni pildistamisega. Sellega saadakse ka edasilikumisel järjekindlalt trianguleeritud maaala. Asudes kaitsele väljaspool vastase survet, toimetatakse trianguleerimist rajoonis, kus oletatakse lahingu algamisel suurtükiväe määrke.

Kokku võttes praegu maksvaid vaated topograafia osade organisatsiooni ja kasutamise kohta lahingus jõuame järgmiste järeldusteni:

- välisriikides toimetatakse intensiivselt sõjateatri trianguleerimist ja valmistatakse täpsaid, suuremõdulisi kaarte;
- rõhutatakse, et iga väekoondis omagu topograafia üksuse, kes suudaks sõjaajal toimetada sõjateatri täpsat ja kiiret trianguleerimist, et sellega suurtükiväele kergendada laskeülesannete täitmist. Ühtlasi nõutakse, et kõik kiired ja lihtsamad tööd toimetaksid suurtükiväe osad ise;
- tööde heaks kordaminekuks on tarvis tihe koostöö kõikide topograafia üksuste ja suurtükiväe vahel, selleks püütakse

⁴⁾ Artilleristische Rundschau. 1928/29. a., nr. 1.

⁵⁾ Artillery Training. Vol. III. War. 1928. a. Manual of Artillery Survey. Part I. London. 1924. a. N. N. Žankolja. Bojevoje primenenie A. J. R. 1932. a. A. A. Butler. Planirovanie topograficeskih rabot artillerii. 1933. a.

⁶⁾ Japonskii ustav bojevogo primenenija artillerii. Moskva. 1933. a.

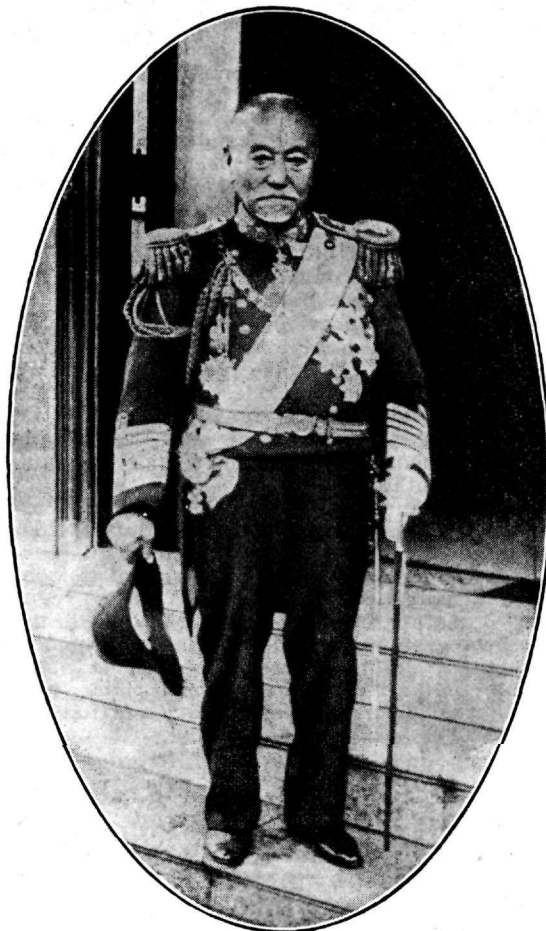
Admiral Togo †

Kesknädalal, 30. mail s. a., päeval, mil Jaapani laevastik 29 aasta eest pärast võidurikast Tsushima merelahingut saabus tagasi kodusadamasse, Sasebo laevastikubaasi, suri selle laevastiku tookordne juht admiral Togo. Kõrges eas manalasse varisenud suurt mereväejuhti ja Jaapani rahvussangarit mälestab sügavas leinas kogu Jaapan. Tema elutööd väarikalt hindavaid järelhüüdeid pühendab temale peale kodumaa ajakirjanduse ka kõigi teiste maade ajakirjandus.

*

Heihatschiro Togo sündis 1847. a. vana samurai suguvõsa liikmena. See Satsuma nimeline suguvõsa oli Jaapani tookordse uuendusliikumise tulisemaid ja aktiivsemaid pooldajaid ning praeguse riigikorra loojaid. Suguvõsa traditsioonid võttis omaks ka noor Heihatschiro Togo. Astudes pärast põhjalikku üldhariduslikku ettevalmistust 16-aastasena teenistusse mereväkke, pühendas ta end kogu innu ja energiaga Jaapani laevastiku ülesehitustööle, kus tänu oma andekusele, iseloomu omadustele ja edasipüüdlikkusele saavutas hiljem hiilgavaid tulemusi. Saades mereväelise ettevalmistuse algul kodumaa, jätkas ta hiljem õpinguid Inglismaal, töötades seal 7 aastat mereväe õppeasutistes ja üksustes.

Hiina-Jaapani sõja algul 1894. a. oli Togo ristleja komandöriks. Tõustes kiiresti auastmetes saavutas ta juba 1900. a. vitse-admirali auastme. Tema elutöö suurimaks sündmuseks kujunes Vene-Jaapani sõda 1904—05. a., mis tegi temast Jaapani rahvussangari ja kandis tema nime kaugele üle Jaapani piiride. Sõja süttides olid Vene kaugeida eskaadri ja Jaapani laevastiku jõud peaaegu võrdsed, väikese ülekaaluga jaapanlaste kasuks. Admiral Togo juhatusel toimiva Jaapani laevastiku üllatavad kallaletungid sõja esimestel tundidel Vene laevastikule Tsemulpos ja Port-Arturis, kus löödi reast välja teiste hulgas ka Vene kaugeida laevastiku kaks uusimat lahingulaeva „Tsesarevitsch” ja „Räitvisan”, muutsid aga jõudude vahekorras otsustavalt jaapanlaste kasuks. Sellele hooibile järgnes rida teisi, milliseid kroonis lõpuks Tsushima merelahing 27.05.05., kus Jaapani laevastik admiral Togo osaval juhatusel hävitas Euroopast Kaugesse Itta saadetud Vene baltimere laevastiku. See lahing otsustas ka sõja saatuse. Olles võimetud takistama jaapanlaste jõudude juurevoolu saartelt mandrile, olid venelased ise sunnitud leppima ühendusepidamisel tagalaga Siberi raudtee äärmiselt piiratud veovõimega, mis sai

Admiral Togo †

varsti saatuslikuks nende Kauges Idas võitlevatele maavägedele.

Admiral Togo ülendati pärast Tsushima lahingut krahviks ja temast tuli sõna tõsisel mõttes Jaapani rahvussangar. 1912. a. ülendati Togo suur-admiraliks ja nüüd mõni päev enne surma markiisiks.

Admiral Togo nimi oli laialt tuntud ka meil mitte ainult sõjaväeringkondades vaid ka rahva hulgas.

A. S—a.

igas lahinguolukorras topograafilisi töid tsentraliseerida kõrgema staabi topograafia ohvitseri kätte;

— erilist rõhku pannakse triangulatsioonide tööde kiirusele, milleks varustatakse topograafia osi kiirete liiklemisvahenditega.

Vaadeldes meie olukorda, leiame, et omame õige piiratud arvul suurtükiväge ja mitte just suuri laskemoona tagavarasid. Seepärast tuleb meil erilist rõhku panna laskemoona kokkuhoiule ja loobuda suurte maaalade tulista-

misest massilise laskemoonaga. Meie laskmine olgu rajatud vaatlusele ja kontrollile, sest ainult see lubab jälgida mürske ja suunata neid õigele kohale. Vastase patareide ja muude märkide määramisel peame kasutama mõtteviise, et leida võimalikult täpsamalt nende asukohti. Tuleks alati organiseerida suurtükiväge triangulatsiooni võrku ja kasutada mõõteluuret ning rajada suurtükiväge laskmisi matemaatilisele alusele.

Sõjaolukorras, kui teede ääres ja heade positsioonide rajoonides leidub sobivaid triangu-

latsiooni punkte, võib liikumissõja oludes toimida topograafilisi töid sama hästi kui positsioonisõjaski. Topograafia osad, olles eelväe osade läheduses, jätkavad edasiminekut eselooneerides, toimides kogu aeg topograafilisi töid. Kuigi väeosad liiguvad edasi, ei lähe tehtud mõttetöö siiski kaotsi, vaid seda kasutatakse alusena järgnevate positsioonide mõttetööde läbiviimiseks. Kui õhtuks on jõutud teatud positsioonile ja järgmisel päeval on kavatsatud pealetung, tuleb sedamaid asuda topograafilistele töödele ja lõpetada need veel enne pimedat. Õö möödub arvutuste ja plaanide valmistamisega ning hommikul võib alustada pealetungi täpsalt trigonomeetrilisel alusel. Asudes kaitsel, on võimalik põhjalikult kasutada topograafilist ettevalmistust ja rahulikult ning täpsalt toimida kõiki topograafilisi töid. Taandumine maastikul, mis topograafiliselt organiseeritud, võimaldab suurtükiväele asuda positsioonidele igal ajal ja võtta vastase pealetungivaid osi võimsa, täpsa tule alla, olles toetatud mõõteluure osade vaatlusega. Igal juhul tuleb ka varupositsioon topograafiliselt ette valmistada ja toimida mõõtmisi rajoonis, mida vastane kavatseb vallutada.

Suurtükiväe triangulatsioonitööde läbiviimiseks lahingus on tarvis, et juba rahuajal töötaks üksus, kus õpetatakse kõiki töid, mis tarvis sõjaolukorras suurtükiväe triangulatsiooni takistamatuks läbiviimiseks. See üksus reguleeriks õpetatavate meeste liigid ja määraks neid sõjaagsetele kohtadele. Säärane mõõteüksus omagu küllalt suure koosseisu, et oleks võimalik kõike vajalikke õppusi läbi viia. Mõõteüksuse ülevalt, peale puht suurtükiväe-

liste küsimuste põhjalikku tundmist, tuleks nõuda topograafia, eriti triangulatsioonitööde ja mõõteluure teenistuse tundmist. Ta peaks tundma väeliikide taktikat ja oskama hinnata olukorda, et otstarbekalt rakendada tegevusse topograafia ja mõõteluure osi.

Sõjaajal täidaks topograafiajaoskond diviiside juures kõik nõuded, mis on seotud kaardi ja plaanmaterjaliga ning triangulatsiooniga suurematel maaaladel. Nad varustagu brigaade tarvisminevate triangulatsiooni andmetega. Suurtükiväe grupid ja patareid omagu samuti oma topograafia osi, kelle ülesandeks on end siduda üldvõrguga ja anda andmeid tulepositsioonide ja vaatluspunktide koordinaatide kohta.

Kogu tarvisminev topograafia meeskond olgu õpetatud, nagu öeldud, ühes keskuses, kusjuures väljaõppel olgu eriti silmas peetud tihe koostöö suurtükiväega.

Sõjaajal topograafiajaoskondadesse määratavate ohvitseride ettevalmistuseks on soovivat anda praegustele noorematele topograafidele vastav ettevalmistus, korraldades neile teatud vaheaegade järgi lühiajalisi kursusi. Triangulatsiooni tööde praktiseerimiseks oleks tarvis neid saata praktikale triangulaatorite juurde, samuti ka suurtükiväkke. Teoreetilised loengud ja praktilised ülesanded taktika alal brigaadi ja diviisi raamides võimaldaksid neile laiemat taktikalise ringvaate ja selgitaksid ka nende koostöö ulatust suurtükiväega. Meie sõjateatri uurimine, vastase pealetungi tähtsamate suundade ning meie vastupanupositsioonide tundmine selgitaksid neile sõjaagse triangulatsiooni kogutööd. U-

RKKA ratsaväe väikeste üksuste uuest organisatsioonist ja taktikast.

Meie idanaaber on lühikese aja jooksul teinud põhjalikke ümberhinnanguid mitme väeliigi organisatsioonias ja taktikas. Veel hiljuti oli nende riidade autoril juhus „Sõduri“ (nr. 4 s.a.) veergudel märkida neid muudatusi, mis teostatud RKKA jalaväe väikeste üksuste organisatsioonis ja taktikas; samuti teame, kui suuri hüppeid on teinud viimaste aastate jooksul punaväe motozmehhaniseeritud väeüksuste organisatsioon. Nüüd on jõutud ka ratsaväeni.

Punase ratsaväe rühma tundsime juba pikemat aega ühikuna, milles 1 kergekuulipildurijagu ja 2 mõõgajagu.

Uus organisatsioon, nagu ta on fikseeritud 1933. a. ilmunud ratsaväe rivimäärustikus*), näeb ette RKKA ratsaväe rühmas vaid kaks nn. unitaarset jagu. Kumbki jagu koosneb 16 mehest ja jaguneb kaheks lüüliks — mõõga- ja kuulipildurilüülis (à 8 meest); mõõgalüüli on varustatud ühe püssgranaadipildujaga, kklüüli — ühe

kergekuulipildujaga. Järelikult ratsaväerühmas on 2 püssgranaadipildujat ja ja 2 kergekuulipildujat.

Ja o isikuline koosseis on ametikohtade järgi täpselt kindlaks määratud. Kuulipildurilüüli ülem on jaoülemaks esimeseks asetäitjaks, teotsemisel jalastatult — kergekuulipilduja sihturiks; üks meestest on sihturi abiks; viimane kannab kaasas magasinides laaditud padruneid. Teistel kergekuulipildurijao meestel pole eriülesandeid; ratsarivis nad kõik esinevad „mõõgavõitlejatena“, jalarivis — osa laskuritena, osa hobustehoidjatena. Mõõgalüüli ülem on jaoülemaks teiseks asetäitjaks, jalarivis aga püssgranaadipilduja sihturiks. Meestest üks määratakse lüüliülema abiks; tema kannab endaga kaasas püssgranaadipilduja granaatide tagavara. Teine mees esineb sniperina ja omab optilise sihikuga varustatud vintpüssi; ülejäänud sõduritest igäüht võib määrata vaatlejaks, padrunikandjaks, sidemeheks, hobusehoidjaks jne.

*) „Stroevoi ustav konnitsõ. RKKA“ (1933) §§ 89 ja 119.

Normaalselt rühm teotseb eskadroni (4 rühma, juhatusjagu ja tagalajagu), koosseisus. Iseseisvateks rühma ülesanneteks loetakse teenistus rännaku ja puhkekaitse organites, luure ülesannete täitmine jne. Kuid arvestades rühma väikest isikulist koosseisu ja juhtimise ja tagalaorganite puudumist, rühm üldiselt pole täiesti iseseisv üksus.

Ratsakuulipilduri-rühma organisatsioon on jäänud endiseks (4 jagu à 1 rk.) neli rühma moodustavad ratsakuulipilduri-eskadroni.

Kuivõrd on muutunud ühenduses uue organisatsiooniga ka punase ratsaväe väikeste üksuste taktika?

Praegu on punaväes ratsaväe väikeste üksuste lahingutegevuse ametlikuks normeerijaks „Ratsaväe lahingueeskiri“ 1929 (BUK 29), mis koostati siis, kui hakkas maksma endine väikeste üksuste organisatsioon. Teda läbib teravalt üks nõue — kasutada lööki ratsarivis kõikidel juhtumitel, kui olukord seda lubab. Näiteks § 5 lausub: „Rühnak ratsarivis on kõige mõjuvamaks vahendiks vastase purustamisel. Sellepärast tuleb ratsaväe kasvatada ratsarünnakute otsimise vaimus.“ Kuna uue organisatsiooni järgi ratsaväe väikeste üksuste tulejõud on tunduvalt tõusnud (rühmas endise 1 kk asemel 2 kk ja 2 püssgranaadipildujat) ja löögijõud vähenenud (rohkem mehi on koormatud automaatrelvadega; piik on ka vahepeal tarvitamisel (kõrvaldatud), siis tekib loomulikult arvamine, et uus organisatsioon nõuab ehk teatavaid järeleandmisi senises löögidoktriinis. Kui me aga loeme punaväe kõige uuemat sõjaliteratuuri, mis käsitleb ratsaväe tugevust uue organisatsiooni alusel, siis näeme, et koos organisatsiooniga pole revideeritud senist „hurraadoktriini“. Novembris 1933. a. ilmunud L. Feodorenko „Ratsaväe taktikast“, milline on sõjarevolutsioonilise nõukogu vastava komisjoni poolt soovitatud kui õpperaamatut ratsaväe koolidele, leiame ratsaväe väikeste üksuste taktika kohta muu seas järgmised mõtted:

Kõneledes ratsaväe üksuste lahingu alusest, autor ütleb ratsarünnakute kohta, et nad on kõige mõjuvamaks vahendiks vastase purustamisel. „Eriti käib see ratsaväe allüksuste kohta, kes teotsevad omaette, täites iseseisvaid ülesandeid. Püüda jalastada vastase esimeste paukude juures, ei tohi leida aset ratsaväe allüksuste tegevuses. Isegi

vastase tule ja elavjõu ülekaal ei pea mõjutama juhtiratsaväelast; ta peab otsima ülesande lahendust kõige aktiivsemal ja otsustavamal teel, kui olukord seda soodustab. Kui vastane takistab ülesande täitmist rindelt oma tulega, siis juhtiratsaväelane peab otsima tema nõrgemaid kohti — tiibu ja seljatagust — ja hoogsa löögiga teda purustama. Ainult sel juhtumil, kui maastik ja vastase vastupanuiseloom (tugev tuli, tugevasti kindlustatud positsioon jne.) ei võimalda ründavale ratsaväele teotsemist ratsarivis, peab püüdma hävitada vastast jalarivis, maksimaalselt kasutades tulirelvi ja püüdes hävitada vastast täägilöögi ja käsigranaadiga. Ent ka niisugusel juhtumil juhtiratsaväelane on kohustatud esimesel võimalusel üleminema tegevusele ratsarivis.“

Selles osundis on kokkusurutult punase ratsaväe uue organisatsiooni järele kujundatud väikeste üksuste taktika kvintessents. Ja nagu näeme, ei erine ta mitte millegagi BUK-29 tuumast. Veel selgemini veendume selles, kui tutvume ratsaväe väikeste üksuste tegevuse põhimõtetega kohtamislahingus. „Nagu pealetungilgi, kohtamislahingus ratsaväes väikeste üksuste edu sõltub eeskätt nende aktiivsusest ja püüdest langeda vastasele võimalikult kiiresti — enne kui suudavad hargneda ta tulirelvad. Ootamatul kohtamisel isegi vastase ülekaalukate jõududega ratsaväe allüksused peavad kiiresti lähenema, et teda rünnata esimesena. Rünnaaku normaalviiksiks on rünnak ratsarivis, toetatult kk tulega.“

Ilma et tarvitseks siin esile tuua neid üksikasju, mida leiame Fedorenko ülalnimetatud raamatus ratsaväe unitaarse rühma ja jao tegevuse kohta lahingus, luurel, rännaku kaitsel jne., võib konstateerida üht: kõik see, mida meil seni on kõneldud ja kirjutatud punase ratsaväe väikeste üksuste lahingutegevuse kohta BUK II (1929) põhjal, on teoorias jäänud muutmatuks ka uue organisatsiooni juures. Kuid peab arvama, et praktilikal eelnimetatud muudatused organisatsioonis siiski tingivad mõningaid tagasiliskumisi ratsaväe väikeste üksuste senise „šokidoktriinis“ ja nihutavad esiplaanile normaalse lahingupidamisviisina vähemalt „kombineeritud lahingu“. Kas see „enustus“ osutub õigeks või mitte, selle kohta võime arvatavasti varsti jõuda selgusele punaväe perioodilise sõjaliteratuuri edaspidisel jälgimisel.

Noorsoo ettevalmistamine riigikaitseks välismaal. *)

Šveits.

Šveits on maa, kus osavõtt riigikaitsest on kujunenud traditsiooniks. Siin tunti noorsoo sõjalist kasvatamist juba enne Maailmasõda. Šveitsi kodanikule on tegelemine relvaga kodumaa kaitseks juba maast-madalast sisse juurdunud, vana päritoluga, endast-mõistetavaks kohustuseks. Šveitsi demokraatismi iseloomustavad rohkem need ühesugused kohustused kui õigused. Tema ideaaliks on vaba, iseseisev kodanik, kes riiki kaitseb aetuna oma enda sisemisest tungist.

Teiselt poolt Šveitsis aktiivteenistuse minimaalne kestvus ei võimalda anda kodanikule väeteenistuse ajal kõiki vajalikke oskusi ja teadmisi. Seepärast seal on eriti arenenud kodanikkude sõjaline ettevalmistamine väljaspool sõjaväge. Ta algab maast-madalast koolides, kestab kuni kodaniku astumiseni miilitsaväe ridadesse ja jätkub aktiivteenistuse lühikeste perioodide vaheaegadel ja veel hiljemgi. Noorsoo sõjaline õpetamine, mis algab koolides võimlemistundidel ja jätkub 16 eluaasta täitumisel laskekursustel ja eelteenistusliku ettevalmistamise näol, on osa miilitsaväe enda väljaõpetamisest ja kuulub liidu sõjapartemangu järelevalve alla.

Šveitsi noore meeskodaniku sõjaline ettevalmistamine enne teenistusealiseks saamist koosneb:

- sunduslikust kehalisest kasvatuses kõigis koolides;
 - vabatahtlikust sõjalisest väljaõppes koolides ja väljaspool neid.
- Viimane neist jaguneb omakorda:
- kehaliseks kasvatuses relvadeta,
 - ettevalmistavaks harjutuskursuseks relvadega,
 - noorte laskeosavuse arendamiseks noorte laskekursustel.

Sunduslik kehaline kasvatus koolides pandi maksma 1874. a. Õppetöö toimub liidu sõjapartemangu poolt välja antud kehalise kasvatuses eeskirja alusel. Ta jaguneb kolme perioodi: esimene — kooli astumisest kuni 9-da eluaastani, teine — 9-st kuni 12-da eluaastani ja kolmas — 12 aasta vanusest kuni kooli lõpetamiseni. Kehalise kasvatuses kursus sisaldab nooremate õpilaste jaoks võimlemismänge

ja keha arendavaid harjutusi võimlemisriistadeta, hiljemini järgneb võimlemine riistadel ja alates 10—12-dast eluaastast riviõppus. Viimasel alal koolides korraldatakse isegi kompani riviharjutusi. Nooremates klassides on võimlemist vähemalt 2 tundi nädalas, vanemates vähemalt 3 tundi. Võimlemisklass või -grupp ei tohi ületada 50 õpilast. Iga kooli juures on olemas võimlemisväli ja -abinõud. Õpetajate koosseis on kehalise kasvatuses juhtimiseks eriliselt ette valmistatud. Selleks organiseeritakse iga aasta kursusi.

16—20-aastaste noormeeste kehaline kasvatus ja sõjaline õpetamine nii koolides kui väljaspool neid sünnib riigi kulul ja kestab kuni astumiseni miilitsaväkke. Seaduse seisukohalt osavõtt sellest on vabatahtlik, kuid peab märkima, et ta on kujunenud traditsiooniks ja sellisest eelteenistuslikust väljaõppes võtavad osa peaaegu kõik noormehed enne teenistusealiseks saamist.

Noorte vabatahtlikku kehalist kasvatust juhivad sõjapartemangult kindlaksmääratud kavade järgi ja sõjapartemangu kontrolli all miilitsaväe ohvitserid või allohvitserid, õppused on korraldatud üleriiklike või kantonide võimlemisühingute ja -seltside juures. Aastane kursus koosneb 50—80 õppetunnist. Harjutatakse käimist, jooksu, võimlemist riistadel, takistuste võtmist jne.

Ettevalmistav harjutuskursus relvadega koosneb tutvumisest relvade materjalosaga, selle käsitsemisega ja hooldamisega, lasketegevuste harjutamisest ja tegelikkudest laskeharjutustest, milleks võib kasutada aastas keskmiselt 100 padrunit poisi peale. Aastane õppekursus vältab 50 kuni 80 õppetundi. Iga kursuslane saab laskeraamatu, kuhu kantakse sisse väljalastud kuulide arv ja tagajärjed. Laskeraamatud esitatakse ilmumisel sõjateenistusse. Püssid antakse kasutada kantonide arsenalidest.

Laskmine on šveitsi noorsoo, noorte „Wilhelm Tell’ide“ lemmikspordiks. Selle poolest ületab neid võibolla ainult Soome kaitseliit. Laskekursused on korraldatud ametlikult tunnustatud laskuriühingute juures, sõjapartemangu kava kohaselt. Riik annab laskuriühingutele tasuta kasutamiseks püsse ja laskemoona ja maksab neile toetust teatud summa näol iga kursustest osavõtja laskuri pealt. Instruktoriteks on vilunud ohvitserid ja allohvitserid, kes rii-

*) Vt. „Sõdur“ nr. nr. 21/22, 23 s. a.

gilt tasu saavad. Väljaõppe edukuse tõstmiseks noorte küttide ühinguis viimased liideti hiljuti eraldi osakondadena allohvitserideühingute külge. Sellega tuldi vastu viimasel ajal maksvusele pääsenud soovile anda asjale senisest kindlam korraldus.

Üldiselt võib öelda, et Šveitsi miilitsa-süsteemi kaitsekõlvulise tunnistatud tase on olnud õige tunduval määral sealse noorsoo-kasvatuse tõhususest.

Poola.

Poola on tugevast rahvustundest kantud riik, kus sundusliku väeteenistuskohustuse kõrval pööratakse suurt tähelepanu noorsoo sõjalisele ettevalmistamisele, mis on korraldatud osale noorsoost sunduslikul, osale vabatahtlikul alusel.

Sunduslik noorsoo sõjaline ettevalmistus on ellu viidud kesk- ja kutsekoolides 1926. a. vastu võetud seaduse alusel „kehalise kasvatuse ja sõjalise ettevalmistamise“ nime all.

Koolides teostatavat noorsoo sõjalist ettevalmistamist korraldab sõjaministeerium kokkuleppel haridus- ja sotsiaalministeeriumiga. Kohapeal viivad ettevalmistamist ellu korpuseülemad diviisi- ja rügemendi-ülemate kaudu.

Sõjalisi õppusi koolides teostatakse kõigi teenistuskõlvulike meeskodanikega alates 17. eluaastast. Selleks koolide juurde moodustatakse õppesalke, millised vastavalt õpilaste arvule koosnevad kas pataljonidest, kompanitest või rühmadest. Õppesalgad kujutavad endast üksusi, mille juhtideks on harilikult sõjalise haridusega õpetajad või viimaste puududes tegev- või tagavaraväehvitserid.

Sõjaliste õppuste õppekavad koostatakse sõjaministeeriumi poolt, kokkuleppel haridus- ja sotsiaalministeeriumiga. Õppekursus jaguneb kahte õppeastmesse, millele lõppedes korraldatakse katseid.

Esimesesse õppeastmesse kuulub keha üldine arendamine ja üksikmehe väljaõpe, seega sõjalise ettevalmistamise põhialused. See õppeaste võetakse läbi ühe kooliõppeaasta jooksul.

Teine õppeaste sisaldab endas peamiselt jaoõppust, mille läbivõtmine kestab kaks õppeaastat.

Peale harjutuste koolipiirkondades koolisalgad käivad suviti laagrites. Laagriõp-

pused kestavad harilikult 6 nädalat, millise aja jooksul osavõtjad saavad toidu ja varustuse riigilt. Seal teostatakse õpilastega õppe- ja lahinglaskmisi ning taktikalist väljaõpet üksuste koosseisus kuni pataljonini kaasa arvatud.

Laagrite lõppedes korraldatakse koos kaitsevägega ühiseid manöövreid, millistest noorsugu võtab osa üldisel alusel alalisvägega.

Õpilased, kes võtnud osa sõjalistest õppustest ühes laagris viibimisega, saavad sundaega teenides soodustusi järgmiselt:

Esimese õppeastme lõpetanud: a) omavad eesõigusi allohvitseride kooli astudes ja b) neile tehakse kergendusi siseteenistuse alal, näiteks lubatakse kasarmu piirkonnast lahkuda ka noorte kursuse kestel, vabastatakse raskematest töödest jne.

Teise õppeastme lõpetanutele, peale eel-pooltähendatud soodustuste, lühendatakse teenistust jala- ja ratsaväes kolme kuu võrra.

Peale koolides korraldatava sundusliku sõjalise ettevalmistamise valmistatakse ette noorsugu sõjaliselt väljaspool kooli seltskondlike organisatsioonide kaudu — seaduse järgi sunduslikul alusel, kuid praktiliselt, tingituna materjalsetest raskustest, vabatahtlikult. Organisatsioonidest, millised teotsevad noorsoo sõjalise ettevalmistamisega, väärivad tähelepanu laskuriliit, poola ratsastajate liit, „Sokol“, sõjameeste ja asunikude liit, endiste leegionäride liit, sõjaväe kolonistide liit, tagavaraväehvitseride liit ja õhukaitse liiga.

Nendes organisatsioonides teostatav noorsoo sõjaline ettevalmistamine sarnaneb täielikult — nii õppekavalt kui ulatuselt — koolides läbiviidavate õppustega.

Üldiselt Poola noorsoo sõjaline ettevalmistamine väärib tähelepanu peamiselt kahel põhjusel ja nimelt:

— koolides ei korraldata õppusi, nagu tavaliselt, klasside kaupa, vaid õpilastest luuakse vastavalt nende vanadusele sõjaväelisi üksusi, millega õppusi teostavad kohapealsed väeosad.

— nii koolinoorsugu kui ka sõjalisi õppusi korraldavad vabatahtlikud organisatsioonid võtavad osa sõjaväe manöövritest ühisel alusel regulaarvägega.

Mõlemad nimetatud erinevused loovad soodsaid eeldusi õppuste tagajärjerkaks korraldamiseks. (Järgneb.)

Sõjatehnika alalt.

Suurtükiraudade valmistamise meetodi ajalooline arenemine.

N.-leitnant mag. meh. A. Sivard.

Esimesed suurtükid tekkisid XIV sajandi esimesel poolel. Need olid kirikukellade metallist, s. t. vasest, valatud, õige paksude seintega ja lühikesed, omasid koonilise kanali, nii et tuletasid meelde perenaiste müüstreid (tampimiriistu). Valamismeetodite täienemisel hakati neid varsti valama ka silindrilise kanaliga, kuid siiski olid tolleaegsed pronksi ja vase valu meetodid veel niivõrd puudulikud, et valatud suurtükid tihti lõhkesid, mille tõttu hakati neid juba XIV sajandi teisel poolel valmistama pikuti kokkukeedetud raudribadest, milliseid kõvendati pealekeedetud vitstega. Need esimesed taotud rauast suurtükid olid palju vastupidavamad valatud suurtükkidest. Üks suuremaid ja paremini säilinud tolleaegseid suurtükke — Marguerite l'enragée — hoitakse veel praegugi alal Belgias. See suurtükk keedeti kokku üksikutest raudribadest aastal 1382. Kaliiber on 55,9 cm; kivist mürsu kaal 356 kg ja suurtüki üldine pikkus 4,3 m (7¼ kal.). Rauaõone pikkus on 5 kal. (2,8 m). Nende dimensioonide järgi otsustades peab imestama tolleaegsete seppade usinust ja energiat. Uurides seda rauda, võib panna tähele, et see koosneb kahest kihist — sisemisest (pikuti kokkukeedetud raudribadest) ja välisest (põigiti vitstetaoliselt pealekeedetud ribadest). Veel on tähelepanuvääriv asjaolu, et see suurtükk on tagantlaetav, mis-suguseks otstarbeks relv on varustatud primitiivse punnluku taolise lukuga. Edaspidisel käsitlemisel näeme, et huvitaval kombel kõik need omapärasused suurtüki raua valmistamisel — pikuti ja põigiti kokkukeedetud raudvitsad ja punnlukk — korduvad 600 aasta pärast moodsates Armstrongi suurtükkides.

Kuid raske oli tagada suurtükke üksikutest raudribadest ja seepärast otsiti muid teid suurtükkide raudade valmistamiseks juba vanal ajal. Kuna valamine on palju lihtsam töö, hakkasid tolleaegsed meistrid erilise hoolega uurima valukunsti, mille tagajärjel pronksist valatud suurtükk tõrjub XVI sajandi alul juba täielikult välja kõik teised suurtükid ja jääb püsima kuni XIX sajandi keskpaigani. Nii koosnes 1494. aastal tolleaegne parem prantsuse kuningas Karl VIII suurtükivägi peaaegu eranditult pronksist valatud suurtükkidest, omades veel ainult mõned üksikud rauast taotud suurtükid. Bruné isegi väidab, et Karl VIII suurtükiväes olnud juba tarvitusel ka malmist suurtükid, kuid seda pole seni veel suudetud tõestada. XVI sajandi suurtükipronks omab juba peaaegu sama koosseisu nagu XIX sajandi pronkssuurtükid. Pronksi valamine oli hõlpsasti teostatav ja võimaldas ilustada suurtükiraua välisseina igasuguste reljeefidega ja kujudega, milline võimalus tol ajal mängis mitte väikest osa pronkssuurtükkide populariseerimisel.

Gustaf Adolfi suurtükid olid eriti kuulsad. Need olid valmistatud metallide segudest, mis olid eriti kohased suurtükiraudade valmistami-

seks ja mis jäid rootslaste saladuseks. Gustaf Adolfil olid tarvitusel nii pronksist kui ka juba malmist valatud suurtükid, kuid tema armees figureerisid lühikest aega ka nõndanimetatud „nahk-suurtükid“, mis olid eriti kerged ja hõlpsad käsitamiseks lahingus, sest kaks meest võisid neid suurtükke kergesti käsitada ja edasi toimetada. Need huvitavad ja omapärased suurtükid koosnesid võrdlemisi nõrkadest vasktorudest punniga põhjas, mille peale oli mähitud mitmekordselt selleks eriti valmistatud kõva nööri või riim. Üksikute nööri- või riimakihtide vastupidavuse suurendamiseks määrati neid veel erilise kitiga ja lõpuks kaeti kõik kihid nahktupegaga, millest ongi pärit nimetus „nahk-suurtükid“. Vaatamata oma positiivsetele omadustele — kergusele ja kergele käsitlusele, kõrvaldati nad tarvituselt peagi, sest paksu kiti- ja nöörikihi all olev võrdlemisi õhuke vaskne raud läks jahutuse puudumisel juba 8—10 lasu järele niivõrd kuumaks, et hakkas suitsema ja süttis isegi põlema. Aastal 1630 asendati need Rootsi sõjaväes 4-nl. malm-suurtükkidega, mis olid nii täiuslikud, et võisid anda kuni 10 lasku minutis.

Esimesi jälgi suurtükiraudade ümbertöötamise alal leiame XVIII sajandi alul. millal Vene keiser Peeter Suur laseb puurida oma 6-nl. suurtükid suuremakaliibrilisteks. Isegi termilisest raudade ümbertöötamisest hakatakse rääkima tol ajal: St. Jullien'i raamatus „La forge du Vulcain“ leidub märkus, et suurtüki rauda tuleks karastada ja siis noolutada, kuid tehniliselt oli see tol ajal veel läbiviimatu. XVIII sajandi teisel poolel tehakse suuri edusamme suurtükiteostuses: nimelt ei valata suurtükke enam õnsatena vaid täisraudadega, millistesse puuritakse hiljem rauaõõs, et vältida valu defekte kanali sentel. See on juba esimene samm praegusaja modern-suurtüki poole. Välispidiselt treitakse juba suurtükke vastavatel pinkidel, et anda neile täpsed välismõõdud, kuid müüstreid valatakse siiski veel südamikule peal (seest õnsad) ja ainult treitakse üle seesja väljaspoolt. (Friedrich Suure ja tolleaegsed prantsuse suurtükid). Prantsusmaale tõi selle meetodi suurtükiraudade valmistamiseks šveitslane Morits 1740. aastal.

Aastal 1797 inglane Rumford ja itaallane Antonie esinevad ettepanekuga valmistada suurtükiraua seinä paksusega vastavalt rõhumise kõverale suurtükiraua õnes. Huvitav on siin peatuda mõnel Rumford'i arvul. Nii tema arvas, et maksimaalne surve rauas võib tõusta kuni 55.000 Atm täie laengu juures; ½-laengu juures olevat see kõigest 3.500 Atm; 1/3-laengu juures 2500—3000 ja 1/5-laengu juures kõigest 1750 kuni 2000 Atm. Võrdluseks olgu siin tähendatud, et praegusteski suurtükkides rõhumine harva ületab 3000 Atm.

Itaallane Antoni võttis esimesena tarvitusele suurtükiraua metalli kõvaduse määramiseks meetodi, mis sarnaneb praegusele Brinelli kat-

sele. Tema tarvitab selleks teatud kindlakaalu- list haamrit (= 4 kg). Metallitugevust loeti vastuprotsionaalseks sissetungimise sügavuse 3-dale astmele.

Esimesed vintsoontega suurtükid. Aastal 1827 kuulub komisjon mille ülesandeks oli töötada välja uued suurtükid Prantsusmaa jaoks ja mille koosseisu kuulusid säärased kuulsused nagu geometria teadlane Poisson, füüsik Gay-Lussac ja keemik Darnie kindral Vale juhatusel, tegi tegelikult esimesena katseid raua kanali seinte karastamise, malmi tsementeerimise ning raud- ja malmsärkidega (liner'itega) varustamise alal, kuid loodetud tagajärgi veel ei saadud. Kuid sellest ajast siiski algab suurtükkide kiire areng, mille lõppsaavutuseks on nende praegune täiuslikkus. Esimeseks sammuks sel arenguteel olid vintsoontega suurtükirauad, mis hakkasid läbi lõõma XIX. sajandi keskel ja seadsid suurtükirauade valmistajatele uued ja hoopis raskemad ülesanded kui vintsoontega suurtükirauade valmistamine. Senised meetodid ja materjalid (pronks- ja malmvalu) ei olnud enam kohased suurtele rõhumistele, mis esimesid vintsoontega raudades, eriti kuna laskmiseks tarvitati harilikku musta suitsuga püssirohtu. Hakati otsima uusi materjale ja uusi meetode. Nii hakkab Krupp juba läinud sajandi 40-datel aastatel valmistama terasest suurtükke, kuid terase valamisoskus ja ümbertöötamine olid veel niivõrd puudulikud, et ei võimaldanud valmistada raudu, mis oleksid ühesuguse tugevuse ja vastupidavuse suhtes; selle tõttu mõned esimesed Krupi terasest raudad olid õige head, kuid ühtlasi esines ka raudu, mis lõhkesid mõne üksiku paugu järele; väliselt oli peaaegu võimatu teha vahet hea ja halva raua vahel. Alles kui raud lõhkes, siis leiti, et see oli halb raud, kuid siis oli juba hilja.

Võitlus pronksi ja terase vahel. Vintsoonteta raudadega suurtükkide viimasel ajajärgul, s. t. läinud sajandi teisel veerandil, olid igal pool, peale Rootsi, Taani ja Inglismaa, valatud ja ümbertöötatud puurimise ja treimise teel pronks-suurtükid. Pronksi loeti tollal kõige sobivamaks suurtüki materjaliks, mis oli kõige kindlam lõhkemise suhtes, sest pronks-suurtükid, tänu materjali venivusele paisusid enne lõhkemist ikka kõige nõrgemast kohast, mis oli heaks hoiatuseks suurtükiväelastele.

Juba 1813. aastal kirjutab Dekker, et „ue- mal ajal on leiutatud valuteras, kuid seda tarvitatakse ainult tööriistade valmistamiseks.“ 40-datel aastatel valmistavad Bohumi ja Krupp'i tehased esimesed 3, 4 ja 6 nl. suurtükid valatud ja läbitaotud terasest. 50-datel aastatel need teras-suurtükid kannatavad välja juba üle 2000 lasu vigastusteta ja 1859. aastal jääb Preisimaa lõplikult peatuma taotud valuterasest suurtükkidele, mil alal pionerideks Preisimaal olid Krupp ja Berger ja Inglismaal Whitworth.

Lamé teooria. Läinud sajandi 50-datel aastatel hakkab Lamé Pariisis pidama kuulsaid loenguid elastuse teooria üle, mida rakendades suurtükirauadele leiti, et viimaseid on palju otstarbekohasem valmistada mitte ühes tükkis, vaid terveist reast ikka suurenevatest silindristest, mis aetakse kuumalt peale sisemistele väiksematele silindritele. Niimoodi tekkisid kunstlikult koostatud suurtükirauad. Esimesena väljendas selle idee juba 1858. a. Treuille de Beau- lieu ja esimesena kasutas seda inglane Arm-

strong oma raudvitstest punutud suurtükkide juures.

Armstrongi süsteem. Nähes Krupp'i ebaõn- nestumisi esimeste terasest suurtükkidega ja põhjendades Lamé teooriale kui ka oma koge- mustele, pöördus inglane Armstrong tagasi suur- tükkide igivana valmistamise meetodi ja ma- terjali — raua — juurde. Seejuures ta pani tähele, et kui kuumutada taotud raua tükki kloorijoas, siis puhas raud aurab ära ja jääb järele ainult nii-õelda skelett, mis koosneb šlak- kidest ja säilitab rauatüki esialgse kuju, on aga seejuures väga kerge ja habras, nii et tugeval puhkumisel lendab laiali. Niisuguses skeletis võib panna tähele, et venitatud traadi raua kiud on paralleelsed traadi teljele, et lehtraud koos- neb üksikutest lehtedest jne. Säärase kiulise struktuuri juures on selge, et taotud raua vas- tupanu kiudude suunas on palju suurem kui rist-suunas. Sellest põhimõttest väljudes asuski Armstrong oma suurtükkide valmistamisele järgmiselt: Separauast, mis taoti kokku vana- dest naeltest, poltidest, hobuseraudadest jne. valmistati venitamise teel 7—8-meetrilised raud- ribad. Niisugust valmisriba kuumutati erilises ahjus, kuni valge hõõgumiseni ja kinnitati selle üks ots siis veidi koonilise trumli külge, mis keeramisel mähkis raudriba spiraalselt oma peale. Niimoodi saadud spiraal võeti trumli- lilt maha (milleks trummel oli veidi kooniline), kuu- mutati uuesti keetmise temperatuurini ja taoti vastavatel alasilatel üksikud spiraalid kokku üheks pidevaks toruks. Järgnevalt anti sel viisil val- mistatud muhvile nõutavad mõõdud treimise teel. Mitu niisugust lühikest toru asetati otsa- kuti ja ülestikku, kuni valmis terve raud. Arm- strongi raudad olid omal ajal väga vastupidavad ja kuulsad.

Esimesed Armstrongi suurtükid olid valmis- tatud rauast, kuid juba 70-datel aastatel Arm- strong laseb välja suurtükke, mille raud koosneb kahest osast — sisemisest, taotud terasest val- mistatud torust ja välimisest muhvist, mis olid valmistatud Armstrongi meetodi järgi raud- ribadest ja aetud kuumalt terastoru peale. Hil- jem kujunesid neist suurtükkidest välja nn. „traat-suurtükid“, mis koosnesid taotud terasest põhiraust, mille peale oli mähitud kõvendami- seks suure pinge all mitu kihti terastraati, nagu Gustaf Adolphi nahk-suurtükkidel nõõri, mis jäl- legi kaeti lõpuks teras- või raudtoruga, nii et traadikihid olid peidus viimase all. Niisugused traadiga kõvendatud suurtükirauad olid omal ajal kõige vastupidavamad rõhumisele ja kui ma ei eksi, on niisugused raudad tarvitusel veel praegugi.

Teised firmad, nähes Armstrongi suurtük- kide levikut ja põhjendades samale Lamé teo- riale, hakkasid samuti umbes läinud sajandi 70—75-aastates valmistama oma suurtükke mitmekihiliste raudadega, kasutades selleks me- haaniliselt ümbertöötatud taotud terasest mit- mesuguse läbimõõduga terassilindreid, mis aeti kuumalt üksteise peale (Krupp, Schneider, Whitworth jne.).

Uhatsiuse meetod. Teras- ja raudsuurtük- kide valmistamine on alati olnud ja on nüüdki veel kallid ja tülikas töö, ja seepärast riigid, kes ei olnud jõukad, ega omanud nii suurt ja väljaarenenud rauatööstust, kui üksikud suur- riigid, kes aga siiski ei tahtnud relvastuse hea- duse alal suurriikidest maha jääda, pöörasid peamist tähelepanu olemasolevate pronks-suur-

tükkide võimete tõstmisele. Üks niisugustest riikidest oli Austria, kus kindral Uhatsius töötas välja uued meetodid pronksi ümbertöötamiseks, mille tulemusena pronksi kui suurtüki-metalli omadused mitmekordistusid, nii et Austria suurepärased pronks-suurtükid püsisid kuni Maaailmasõjani.

Uhatsius vähendas veidi tina pronksi segus. Ta valas suurtükid malmvormidesse ja siis jahutas neid kiirelt veega. Järgnevalt puuriti pronksist rauale väiksemakaliibriline kanal sisse kui oli ette nähtud. Niimoodi ettevalmistatud raud asetati erilisse vormi, milles see suruti kokku väljastpoolt raadiuse sihis suure surve all. Samal ajal suruti kanalist läbi erilised teras-poissonid, nii et raua seinad suruti kokku nii väljast- kui ka seestpoolt. Poissonid olid progressiivselt suureneva läbimõõduga, nii et viimase poissoni läbimõõt vastas täpselt raua kaliibrile. Iga poisson, tungides rauaõõnest läbi, surus kokku seina metalli, tekitades seaiisemiste pronkskihtide tihenemist, mis omandasid peaaegu terase kõvaduse ja vastupidavuse, millest tekkiski nimetus — **teraspronks**.

Kokkuvõttes olgu öeldud, et XIX sajandil tekkis murrang suurtüki arenemises. Mõne-

kümne aasta vältel loobuti, esiteks, sajandite kestel väljaarenenud oma täiuseni jõudnud sileda rauaga suurtükist ja ümmargusest mürsust ning mindi üle vintsoonitud tagantlaetavale suurtükile ja pikergusele mürsule; teiseks, loobuti vanast proovitud materjalist — pronksist, minnes üle uuele materjalile — terasele.

See võitlus siledate ja vintsoonitud raudade, samuti pronksi ja terase vahel ei olnud lihtne ja kerge. Selles võistluses oli palju huvitavaid momente, mil mitu korda pöörduti tagasi vanade proovitud tüüpide juurde. Näiteks olgu toodud Inglismaa tagasimineku 1870. a. eestlaetavatele suurtükkidele, kuid kahjuks ei luba käesoleva artikli ulatus pikemalt peatuda nende võistluste üksikutel etappidel. Tähelepanu vääriv on siiski asjaolu, et teras-suurtükkide valmistamise metallina võitis lõplikult alles Maaailmasõjas, nii et võitlus pronksi ja terase vahel oli palju pinevam ja pikem kui siledate ja vintsoonituga raudade vahel, kestes peaaegu sajandi.

Niimoodi sajandite vältel täienes arenes suurtükk praeguse tasemeni. Praeguseaja raua valmistamise operatsioonid on lühidalt järgmised: (Järgneb.)

Bibliograafia.

Ratsadiviisi mehhaniseeritud eelväe tegevus.

Popov.

(Mehanzitsija i motorizatsija RKKK Nr. 4 — 1934.)

Artiklis autor võtab lähema vaatluse alla ratsadiivisi mehhaniseeritud eelväe tegevuse sellises olukorras, kus eelvägi peab teatud maastikujoone oma alla võtma ja seda käes hoidma, kuni diviisi peajõudude järelejõudmiseni.

Selle ülesande esimest osa, s. o. teatud maastikujoone oma alla võtmist, täidab nii ratsa- kui mehhaniseeritud eelvägi analoogiliste põhimõtete järgi — mõlemad püüavad enne vastast antud maastikujoonele välja jõuda. Seevastu käesoleva ülesande teise osa täitmisel, s. o. vastase tõkestamisel, nad teotsevad hoopis erinevatel põhimõtetel.

Ratsa eelvägi püüab paremal juhtumil vajalikku aega võita liikuva kaitsega (podvižnaja oborona), s. o. järk-järgulise vastupanu avaldamisega kaitsetava maastikujoone ees, või halvemal juhtumil — püsiva kaitsega sellel maastikujoonel endal.

Seevastu mehhaniseeritud eelvägi seda ülesannet ei täida mitte kaitse lahinguga, vaid pealetungiga. Paisates tagasi vastase luure- ja julgestusosad, purustades tema avangardi, rünnates peajõudude kolonni al-

get ja ähvardades selle tiibu mehhaniseeritud eelvägi tõkestab vastase edasiliikumist.

Seega mehhaniseeritud eelvägi pidurdab vastase liikumist rea üksteisele järgnevate löökidega kaitsetava rajooni ees.

Järgnevalt autor selgitab eeltoodud põhimõtete realiseerimist konkreetse näite varal kohtamislahingu olukorras.

Maastikujoone kaitse mehhaniseeritud eelväega.

(Skeem 1.)

Üldolukord: N ratsadiviis on pealetungil lääne suunas eesmärgiga vallutada M. Krinki. Diviisi lahingrühnakut katab mehhaniseeritud eelsalk, koosseisus üks tankipataljon + üks jalastatud eskadron veoautodel.

Eriolukord 01. 06. kl. 0915.

Mehhaniseeritud eelvägi on välja jõudnud oma algega Koleniki rajooni, kus eelväe ülemal on järgmised andmed olukorrast:

Lurp. nr. 1 teadaanne: Patrull välja jõudnud Žukeviči rajooni, vastast kohtanud pole.

Lurp. nr. 2 teadaanne: Kl. 0845 patrull ründas ja peksis laiali Petrovcõ juures kaks vastase ratsarühma ning jälitades vastast sattus umbes 3 km läänepool Petrovcõ'd suurtükitele alla, mis tuli Koval'i suunast.

Lurp. nr. 3 teadaanne: Kl. 0830 Spudvilõ ülekäigu juures üks vastase ratsaeskadron.

Skeem 1.

Visketeade luurelennukilt: Kl. 0845 N diviisi peajõud Kol. Šipov rajoonis. Kl. 0905 vastase 1,5 km pikkune ratsakolonn ühes suurtükiväega liikumisel Petroševiçi ülekäigult Mal. Berestovica suunas. Kolonni pea — Berestovica. Mal. Berestovica's kaks rühma ratsaväge ühes suurtükiväega liikumisel idasse. Lõunapool Mal. Berestovica't positsioonil üks vastase patarei. Spudvilji juures, Svisločji jõe läänekaldal näha tolmutilve. Eskadroni suurune kolonn ühes patareiga lähenemas Bogdzjuki'le.

Kiirelt hinnatud olukorda eelväe ülem teeb järgmised järeldused:

Vastase peajõud on lähenemas ülekäikudele ja käesoleval momendil juba ületavad neid, kuna kätteosad on välja jõudnud Mal. Berestovica, Petrovcõ, Bogdzjuki üldjoonele.

Diviisi hargnemise võimaldamiseks soodsa olukorras omab suurt tähtsust Žukevici, Danilka, Parhimovcõ üldjoon, mida tuleb käes hoida kuni peajõudude järelejäudmiseni.

Vastase peajõududel tähendatud joonele väljajõudmiseks on vaja katta 12 kilomeetrit, s. o. ta võib sinna jõuda umbes kella 1000-ks, kuna meie diviisi peajõudude kohalejõudmist ei või loota enne kella 1100.

Kell on 0915. Seega antud olukorras eelväe ülesandeks on tõkestada vastase liikumist 1,5—2 tunniks, takistades temal enne kella 1100-st Žukevici, Danilka, Parhimovcõ üldjoone vallutamist.

Valides tegevusmeetodit, luursalga ülem arvestab, et tema käsutuses ei ole jõude (peale jalastatud eskadroni), millega oleks võimalik püsiva või liikuva kaitsega eelpoolnimetatud joont edukalt kaitsta. Kuid teisest küljest salga ülema käsutuses olevad jõud on võimsad oma löögijõu poolest ja nende liikumiskiirus on suurem kui vastasel. Seepärast tuleb diviisi peajõudude lähenemiseks vajalikku aega võita pealetungitegevusega.

Kuid eelväe ülem on ühtlasi veendunud, et vastase ründamine ülekäikudel siis, kui ta on ettevalmistatud mehhaniseeritud osade löökide vastuvõtmiseks (seda võib järeldada tema avastatud patareide asetusest), vaevalt töötab edu ning on seotud suurte kaotustega. Kuid samal ajal on võimalus lüüa vastase eelosi, enne kui jõuavad tegevusse astuda tema peajõud. Seepärast eelväe ülem otsustab vastase edasilükkumist ajutiselt tõkestada seega, et annab löögi tema eelväele ja ähvardades tiivalt, sunnib kolonnides liikuvaid peajõude enneaegselt hargnema.

Tehtud otsuse viib salga ülem ellu vastava käsuga, öeldes muuseas järgmist (skeem 1 ja 2):

Vastase eelosad on välja jõudnud Mal. Berestovica, Bogdzjuki üldjoonele. Peajõud on Svisločji jõe ületamas. Meie diviis jõuab Žukevici, Danilka, Parhimovcõ üldjoonele kella 1100-ks.

Eelväe ülesanne — takistada vastast kuni kella 1100-ni tähendatud joonele jõudmast.

1. tankikompanil ühes ratsaeskadroniga võtta oma alla ja kaitsta Verhovljanõ'st lõunas oleva metsa idaserva ja nimeta kõrgustiku joont. Vastase ülekaalulakul survele taanduda, tõkestades ta pealetungi tulega ja tankide lühikeste löökidega, Žukevici metsa, Danilka joonele.

2. ja 3. tankikompanil — teed mööda Golni'sse, olla valmis vastase eelväe hävitamiseks löögiga põhjast.

Asun 2. tankikompani juures.

Luure: Lurp. nr. 1, s. autod, üle Golni, kõrg. 81,6, Mal. Berestovica, — luurata vastase jõudude liikumist, suurust ja koosseisu Mal. Berestovica, Hiljaki suunas.

Lurp. nr. 2, s. autod, luurata, kas on vastast Petrovcõ ja idapool Kovalit' oleva kõrgustiku rajoonis.

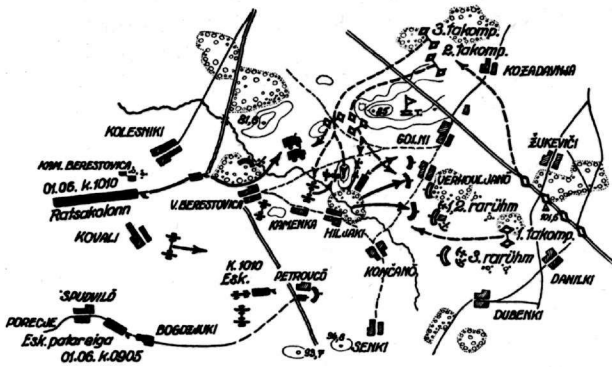
Baas kuni korralduseni — Kaleniki."

Kallaletungiks soodsa lähterajooni valimine

Kell 0945 1. tankikompani ühes jalastatud eskadroniga oli asunud kaitsele Verhovljanõ'st lõunas oleva metsa lääneservale, nii nagu näidatud skeemil 2.

Samal ajal 2. ja 3. tankikompani maanteel, Žukevici'st 1 km loodes, liikumisel Golni suunas.

Eelväe ülem ühes tankipataljoni stabüli ja jskül 1. on ees — Golni rajoonis, kuhu on kuulda 1. tankikompani rajoonis järjest intensiivsemaks muutuvat klptuld; üksikuid suurtükipauke ja klptuld on kuulda ka kõrg. 81,6 rajoonist. Mal. Berestovica's on näha suitsupilve.

Skeem 2.

Pöördudes stabüli poole eelväe ülem annab järgmise käsu:

Vastase eelväe peajõud lähenemas Mal. Berestovica'st. Edasine tankikolonn liikumine mööda teed võib saada avastatud. Suunata kolonn paremale poole teed g. dv. takka Kozodavna metsa.

Asun kõrgustikule 86,1. Kate kolm tanketti.

Autor juhib tähelepanu sellele, et kallaletungi edu sellises olukorras peaaegu tervenisti oleneb sellest, kas suudetakse saavutada ootamatust. Seda saavutatakse aga omakorda vaid siis, kui suudetakse varjatult välja jõuda kallaletungi lähterajooni.

Kallaletungiks soodsa algmomenti valimine ja kallaletungikäsu andmine.

Kell 1005. Eelväe ülem asub kõrg. 86,1 ja vaatleb vastase jalastatud ratsaväe pealetungi oma eskadronile. Hiljaki rajoonist avas vastase patarei tule eskadroni asetusele. Samal ajal ka teine patarei avas tule. Tema positsioon nähtavasti lõunapool Mal. Berestovica't. Kõrgustikud põhjapool Kamenka, Hiljaki varjavad vastase liiklemist Mal. Berestovica'st Hiljaki peale. Näha on vaid tolmu tervel tee ulatusel.

Kl. 1010 saab eelväe ülem lennukilt järgmise sisuga visketeate, kus muu seas on öeldud: Hiljaki, Kamenka — ratsaväe koondumine. Põhjapool Kamenka't kõrgustiku taga — patarei. Kuni rügemendi suurune ratsakolonn liikumisel Kovalikohal. Üks kilomeeter idapool Petrovõ'd — eskadron patareiga.

Peaaegu samal ajal stabül kannab eelväe ülemale ette lurp. nr. 1 poolt kõrg. 81,6 põhjapool olevast metsast saadetud teadaande, millest selgub, et lurp. on võetud tankitõrje relva tule alla Mal. Berestovica metsa põhjaserval. Sealsamas on avastatud ka vastase jalaväe kaks rühma.

Lurp. nr. 3-lt on olemas teadaanne selle kohta, et kl. 0950 jõudis Bogdzjukis'se kuni üks rügement vastase ratsaväe ühes suurtükiväega.

Lurp. nr. 2-lt teadaannet pole.

Eelväe ülem hindab tekkinud olukorda järgmiselt:

Ratsakolonniga on võitluses vastase 2—3 eskadroni suurune eelvägi; tema peajõud lähenemas kahes kolonnis Mal. Berestovica, Petrovõ rajooni.

Käesoleval momendil kallaletung kahe tankikompaniga vastase eelväele on raskendatud, sest viimane asub järsu kallastega jõe orus, kus tankidel liikumine raskendatud. Kuid teisest küljest iga moment on oodata vastase eelväe hargnemist lahingukorda. Selleks ta peab nimetatud orust väljuma ja hargnema eeloleval lagedal väljal. See vastase orust väljumise ja hargnemise moment ongi soodsaim silmapilk löögi andmiseks.

Kaugus kallaletungi-objektile 3—4 km, misparast tankidel tuleb astuda välja otsekohe.

Hinnates selliselt olukorda ja vaadeldes üheaegselt vastase tegevust, eelväe ülem märkab, et vastase eskadronisuurune ratsaosa ilmus põhjapool Hiljaki'd ja kiirelt liigub Verhovljanõ suunas.

Eelväe ülem otsustab, et soodus kallaletungi algmoment on käes ning annab järgmise käsu:

„Vastase eelvägi hargneb põhjapool Hiljaki'd, et rünnata meie ratsaeskadroni. Tema patarei positsioonil põhjapool Kamenka'd. Tankitõrje relv Mal. Berestovica metsa põhjaserval.

Otsustasin löögiga tiivale hävitada vastase eelväe.

Suunav — 2. kompani; 3. — astmena 300 m paremal.

Kallaletungisuund — selle kõrgustiku põhjaläng, Hiljaki.

Lahingukorda hargnemine — minu signaali järgi.

Liigun 2. kompani taga.

Staap, sapöörid ja keemilised tankid minu juures.

Signaalid — lipukesed minu tankist, raadio.

Kogumispunkt — Danilki mets.

Lahinguvastustamis- ja sidetelg — Golni, Danilki, Parhimovõ.

Masinatele.”

Autor väidab, et eelväe ülem oma pealetungiidee rajas vastase ootamatule ründamisele siis, kui ta hargneb lahingukorda. Ta võttis omale ülesandeks hävitada vastase eelväe, arvestades, et sellega täidab kaks ülesannet korraga, s. o. 1. nõrgestab vastase jõude eelolevaks peajõudude lahinguks ja 2. võidab oma peajõudude kohalejõudmiseks vajaliku aja.

Mehhaniseeritud eelväe lahing vastase ratsaväega.

Kl. 1025 eelväe ülem, liikudes 2. kompani taga, ületas kõrg. 86,1 edelas oleva punktiirjoonega märgitud tee. 3. kompani, liikudes astmena taga, läheneb põhjast nimeta kõrgustikule.

Eelväe ülem näeb, et kompül 2. tankist antakse signaali — „lähelepanu“, „vastane“ ja üheaegselt avatakse tuli trasseeriva mürsuga.

Vaadeldes lasu suunas eelväe ülem näeb Hiljaki'st põhjas oleva nimeta kõrgustiku idalängul üksikut suurtükki. Sellest vasakul näha jalastatud ratsaosi pealetungil itta.

Eelväe ülem annab raadio kaudu käsu: „35*) otse suurtükk, jalavägi hävitada.“

Vastase patarei mahasurumine ja s. autode tiivalöögi parreerimine.

Eelväe ülem näeb, et 2. kompani parempoolne rühm ründab tankitõrjerelva. Samal ajal kaks vastase suurtükki sõidavad Hiljaki'st põhjas olevale nimetule kõrgustikule, tulistavad tankitõrjerelva ründavat rühma mõne lasuga ja kannavad tule üle 3. kompani pihta.

Eelväe ülem annab raadio kaudu käsu: „36**) suund K a m e n k a, patarei mahasuruda.“

Jätkates liikumist 2. kompani taga, eelväe ülem märkab, et Mal. Berestovi-ca'st kirdes oleva kõrgustiku takka ilmub viis vastase s. autot.

Olukorra hinnang: peamine kallaletungiobjekt on vastase ratsavägi; s. autod, liikudes väljaspool teid, omavad võrreldes tankidega väikse liikumiskiiruse ning seepärast nad tõsiselt hädaohtu ei kujuta.

Toodud olukorra hinnangu tulemusena saabub otsus:

3. kompanile antud ülesannet mitte muuta. S. autode löögi parreerimiseks jätkub ühest tankirühmast.

Eelväe ülem annab raadio kaudu käsu:

„36**) paremal s. autod, rünnata ühe rühmaga.“

Lahingu tagajärjed ja kogunemine kogunemisrajooni.

Autori arvates mehhaniseeritud osad täitsid nende peale pandud ülesande täielikult ja kogunesid kogunemisrajooni, kus eelväe ülem teeb vastavad korraldused edasise luure ja julgestuse organiseerimiseks ning osade korraldamiseks.

— Vkr —

Raudteel liikuv õhukaitsepatarei.

Saksa kolonel Hauptmann — „Wehr und Waffen“, detsember 1933.

Autor valgustab raudtee sõlmjaamade ja tööstuste juurdeveoteede õhukaitse korraldamise küsimust õhukaitsepatareidega.

Viibates hobuveoga õhukaitseuurtükiväe ebatstarvekohasusele, mis tingitud peamiselt selle vähesest liikuvusest, autor väidab, et vaatamata autodel veetavate õhukaitsepatareide teatavatele paremustele, ja seda eriti suurele liikumiskiirusele, nad siiski raudtee õhukaitsele ei vasta kõigile esitatavatele nõuetele, sest sõltuvalt nende veokite piiratud tõstevõimest, torude kaliiber ei saa tõusta üle 88 mm. Peale selle laskemoona juurdeveo teostamine nõuab erilise autovoori töössearakendamist. Arvestades eelpoolmainitud, autor soovib raudteesõlmjaamade ja tööstusettevõtete juurdeveoteede õhukaitsele tarvitusele võtta raudteeplatvormidele asetatud õhukaitsepatareisid, analüüsides järgnevalt nende positiivseid omadusi.

Raudteeplatvormi kandejõud on keskmiselt 20 tonni, mis võimaldab torude kaliibri ja kaasveetava laskemoona hulga suurendamist.

Iseseisvate või mehaaniliste veokitega veetavate õhukaitsepatareide positsioonile asetamine nõuab mõningaid aegaviitvaid ettevalmistusi, nii kui tsentraliseeritud juhtimise sisseseadmine, helipüüdmise korraldamine jne. Kõik need küsimused on raudteeveetava õhukaitsepatarei juures palju lihtsamalt lahendatavad, sest kõik abistavad vahendid (peale helipüüdjate) veetakse patareide juures alalise tegevusvalmis seisukorras. Järelikult suur osa aegaviitvaid ettevalmistustöid langeb ära ning raudteel veetav patarei on kaugelt enne tuleavamiseks valmis, kui maastikul liikuv mehaanilise- või hobuveoga õhukaitsepatarei.

Peale selle hobu- ja autoveoga õhukaitsepatareidel puudub igasugune kaitse õhust, mistõttu nad ise on võrdlemisi tundelised õhukallaletungide vastu ning nende isiklik koosseis kannab suuri kaotusi. Seevastu raudteel veetavaid õhukaitsepatareisid võib ilma suurema vaeva ja kuluta varustada soomuskatetega, millised küllaldaselt tagavad relvade tundelisemate osade ja meeskonna julgeolekut.

Milline peab olema sellise patarei tehniline organisatsioon? Seda küsimust autor selgitab

*) 2. kompani väljakutse.

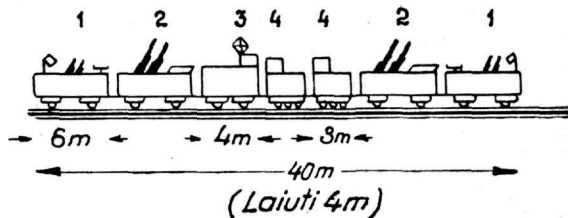
**) 3. kompani väljakutse.

juuresoleva skemaatilise joonisega. Platvormil nr. 1 veetakse helgiheitjat, mõõduabinõusid ja kaht 37 mm automaatset õhukaitse suurtükki või üht õkklp. rühma. Nii väikekaliibrilised õhukaitse suurtükid kui ka õhukaitsekuulipildujad on asetatud erilistele õhukaitsealustele ja on varustatud trasseeriva laskemoonaga.

Platvormile nr. 2 on asetatud kaks 76,2 mm, või 88 mm või isegi 105 mm õhukaitse suurtükki. Siinjuures autor tuletab meelde, et 105 mm suurtükid on liialt rasked autoveoks.

Platvorm nr. 3 kujutab endast patarei komandopunkti. Temal asub ka väike elektriline agregaat.

Platvormid nr. 4 on vedurid. Et terve patarei lahingkaal võrdub 100 tonniga, siis selle veoks raudtee sõlmjaama või tööstuse juurdeveotee piirkonnas on küllaldane ühest väikejõulise tiiselmootorist. Suuremate vahemaade katmisel tuleb kasutada auruvedurit. Teise tiiselveduri abil võib patareid jagada poolpatareideks. Niisugune poolpatarei koosneb kas kahest vagunist nr. 2, või vagunist nr. nr. 1 ja 2.

Igas vagunis asub soomuskabiin meeskonna varjamiseks ja lahingumoon paigutamiseks. Samuti iga vagun on varustatud telefoniaparatuuriga jaama telefonivõrguga ühendamiseks ja raadiovastuvõtteaparatuuriga.

Patarei võtab kaasa laskemoona: iga 37 mm torule 3000 mürsku ja iga 76,2 mm, 88 mm või 105 mm torule 300—200 mürsku.

Mis puutub selliste patareide taktikalisesse kasutamisesse, siis autor väidab, et neid võib peale raudtee sõlmjaamade, sildade ja vabrikute õhukaitse eduga töösse rakendada ka sõjalise tähtsusega raudteerongide saatmiseks, etapipunktide õhukaitseks ja tiheda raudteevõrgu olemasolul — isegi vägede manööverdamisvabaduse tagamiseks õhust.

Olenevalt olukorrast selline patarei teotseb kas terves koosseisus, poolpatareidena või isegi üksikute suurtükiplatvormidena. Tuleb eelistada patarei kasutamist tervikuna, seda enam, et omades 40-meetrilise pikkuse ja 4-meetrilise laius, ta osutub kallaletungivale lennuväele liialt väikeseks märgiks. Ka pihutamised raudteele ei või kauaks paraliüsida sellise patarei liikuvust ja seda isegi väljaspool jaama. Viimast väidet tõestavad Maailmasõja kogemused, kus selgus, et selliste raudteerikete parandamine ei nõua kuigi palju aega.

Raudtee õhukaitsepatareid peavad alaliselt asuma oma tegevusrajoonis — katete varjus, kust nad väljuvad vaid pärast õhualarmi ja õhuhädaohu mõödudes asuvad otsekohe tagasi oma endistesse asukohtadesse. — Vkr —

Operatsioonid piiratud jõududega vastase ülekaalukate jõudude vastu.

N. Ivanov.

„Voina i Revoluutsia“ (märts-aprill 1934).

Laiad rinded ja tarvidus otsustavas suunas koondada tugevaid löögijõude, sunnib kõiki riike rinde pikkades osades teostama lahingut nõrkade jõududega, või teisiti väljendatult — löögiarmee (udarnõje armii) loomine sunnib tõmbama kokku jõude rinde vähemtähtsamates osades. Sealjuures olukorral neis rinde vähemtähtsates osades pole mitte väike tähtsus operatsioonide üldkäigus.

Nendel kõrvalistel rindeosadel püüavad kõik armeed ajada läbi piiratud jõududega, olles ise sealjuures aktiivsed, kurnates vastast, võites aega, tõkestades tema edasitungi ja soodsates oludes isegi hävitades tema üksikuid pealetungigruppe. Pilk ajalukku näitab aga, et need piiratud jõud teise järgu tähtsusega rinnetel ja rinde osades pole kunagi olnud väga väikesed. Vahekorda nende ja esmajärgu tähtsusega suundade vahel ise loomustab alljärgnev tabel.

Sõjad ja maad	Jõudude % teise järgu tähtsusega suundades
Balkani sõda 1912.—1913. a.	
Bulgaaria	45
Serbia	33
Montenegro	33
Kreekamaa	37
Türgimaa	40
Vene-Jaapani sõda 1905. a.	
Vene armee	36
Maailmasõda 1914.—1918. a.	
Venemaa	30
Austria	25
Saksamaa	30
Mäss Marokkos 1921.—1926. a.	
Prantsusmaa	28
Türgi iseseisvuse sõda 1921.—1922. a.	
Türgimaa	38
Üksikud operatsioonid	
Inglased — inglise - buuri sõjas Pre- toria all aastal 1900	60
Venelased bokserite mässu mahasuru- misel aastal 1900	40
Ljaojani operatsioonid 1904. a.	
Venelased	40
Jaapanlased	19
Mukdeni operatsioonid	
Venelased	47
Jaapanlased	25
Marne lahingus 1914. a.	
Sakslased	25
Saksa armeede operatsioonid 1918. a.	
Sakslased	15

Üldiselt võib märkida:

1. Jõudude vahekorrad peaaegu ja kõrvalsuundadel on olukorrad. Läänerinde kõrvalsuundadel teotses 25—30% üldisest jõudude arvust.

2. Halbade teolude ja eritingimuste (partisanisõda) juures võib see % tõusta kuni 40.

3. Tehnika arenedes jõudude hulik kõrvalsuundadel väheneb.

4. Tehniliste jõudude eraldamise % kõrvalsuundadel on märgatavalt väiksem kui jaalaväe eraldamise %.

5. Üldiselt kõrvalülesannete täitmine nõuab võrdlemisi suuri jõude, mis laiadel rindel peavad teotsema ülekaaluka vastase vastu.

Tüübiliste näidetena nõrkade jõudude võitlusest ülekaaluka vastase vastu esinevad:

1. Buuride teotsemine 1899.—1902. a. inglisebuuri sõjas. Suur liikuvus, maastiku ja kohalikkude olude tundmine, lahingukogemused, kõrge lasketasapind ja ootamatud kallaletungid tõid buuridele suurt kasu nende vähesele arvule ja nõrgale tehnikale vaatamata.

2. 1. saksa armee IV reservkorpuse tegevus Marne'i lahingus 1914. a.

3. Sakslaste taandumine 1917. a. liitlaste pealetungi eelpäevadel Zigfrid positsioonidele.

4. Ludendorfi tegevus, kui ta mahajäetavad maaalad muutis „kõrbeks“, taandudes 1914. a. Vislalt Sileesiasse ja „Alberich“ plaani teotsemisel 1917. a., näitab, missuguse eduga nõrgad jõud võivad pidada lahinguid, kui osavasti kasustatakse purustustõid ja teisi tõkkeid.

5. Saksa 8. armee ja austerlased pidid 1914. a. teotsema viivituslahingu põhimõtetel, et võita aega kuni vabanevad Saksa väed läänes. Kavade kohaselt selleks pidi kuluma aega kuni 2 kuud, tegelikult aga vähe muudetud tingimustes 8. armee operatsioonid kestsid 3 kuud, kusjuures 8. armee oli väga aktiivne, mille tõttu venelased kaotasid mitu lahingut (Tannenberg, Gumbinen, Ivangorod, Lodz, Masuri järvede lahing). Analoozilisi teotsemisviise võib leida vene ja teisest hilisematest kodusõdadest, jaapanlaste ja hiina partisanide tegevusest jne.

Loeteldud näidete uurimine annab rikkalikku materjali, kust selgub, et nõrkade jõudude, kes teotsesid teise järgu suundadel, eesmärgiks oli:

— vastase peajõudude nõrgestamine ja osaline hävitamine, nende väsitamine alaliste kallaletungidega, vastulöökidega ja alarmiga;

— vastase jõudude kiskumine peasuunal kõrvalsuunale;

— vastase petmine oma jõudude löögisuuna ja grupeerimiste üle, eesmärgiga teda kutsuda valejäreldestele ja seega siduda tema jõude;

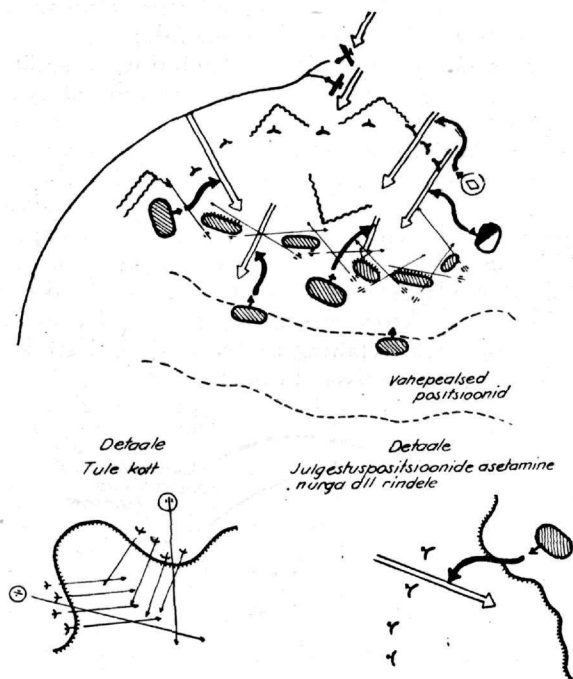
— aja võitmine vastase tõkestamisega teatud rajoonis;

— jõudude vabastamine otsustavaks teotsemiseks peasuunal ja nende kokkuhoidlik kasustamine kõrvalsuunal;

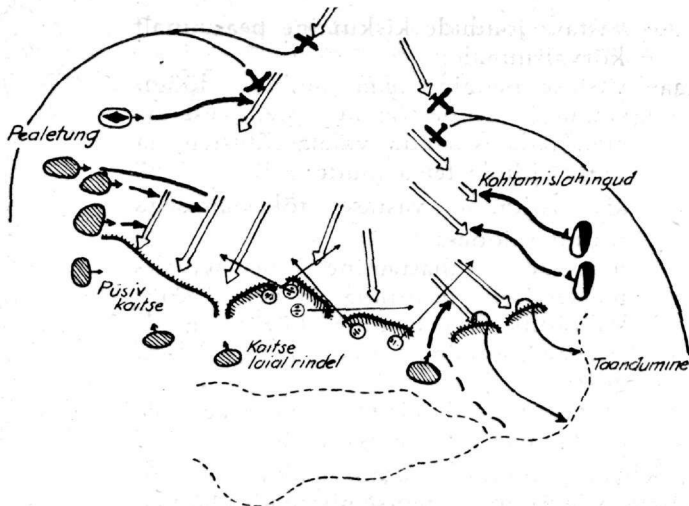
— kõrvalehoidmine otsustavast lahingust;

— vastasest hoidumine, et võita aega ja hoida oma jõud värsketena.

Selliste ülesannete täitmisel üksikute suuremate väegruppide teotsemisribad ulatusid kuni 150 km, isegi ratsadiviisidele anti kuni 20 km ribad. Teotsemise põhiüksiks oli alati aktiivsus, mis väljendus haaramistes, tiibamistes, pealetungides rindel ja vastupealetungides, kohtamislahingutes, ümberpiiramistes ja jälitamistes. Arvuline ülekaal ületati vähemate jõudude poolt kavalusega, eriliste võtetega, ootamatuse ja maastiku osava kasustamisega. Eriti märkida võiks ootamatuid kallaletunge, kus lähenemine teostus õõkattel ja rünnak hommikukoidikul, kusjuures sagedasti aegsasti lõigati vastasel taandumisteed. Teostati ka retki vastase tagalasse eesmärgiga purustada raudtee, varustamisjaama laod ja baasid. Siin korraldati salaluuret, provokatsioone ja isegi terroristlikke akte

Skeem I. Viivitus lahing (Jaapan)

Skeem 2. Viivituslahing (Saksa)

juhtkonna vastu. Ratsakoondiste ja motomehh. osade reidid ja õhujõudude teotsemine võimaldasid aktiivsust veel suurendada, sest nõrkade jõudude parimaks kaitseks on nende suur liikuvus.

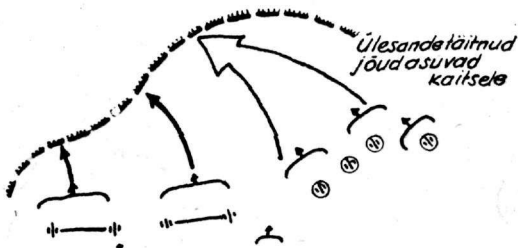
II.

Kaasajal nõrkade jõudude kasutamise kohta kõrvalsuundadel võib leida kaht põhi vaadet: esimene — see on nõrgad jõud teotsevad ülekaaluka vastase vastu aktiivselt, teine — passiivselt.

Aktiivse teotsemise juures eesmärgiks on:

- vastase nõrgestamine, väsitamine ja osaline hävitamine;
- vastase jõudude kiskumine tähtsamatest rajoonidest kõrvalistele;
- vastase sidumine ja petmine, eesmärgiga teda viia valejäreldestele ja otstustele;
- ajavõitmine vastase tõkestamisega;
- vastase jõudude kindlaksmääramine.

Selliste aktiivsete teotsemisviiside hulka võib lugeda viivituslahinguid (Saksa, Jaapani, Põhja-Am. Üh. riigid) (skeemid 1 ja 2) tõkestamislahinguid (Poola ja Soome) (skeemid 3 ja 4), kurnamislahing, partisanitegevus ja demonstratiivlahingud (Saksa), kohati ka liikuv kaitse (Saksa, Poola).

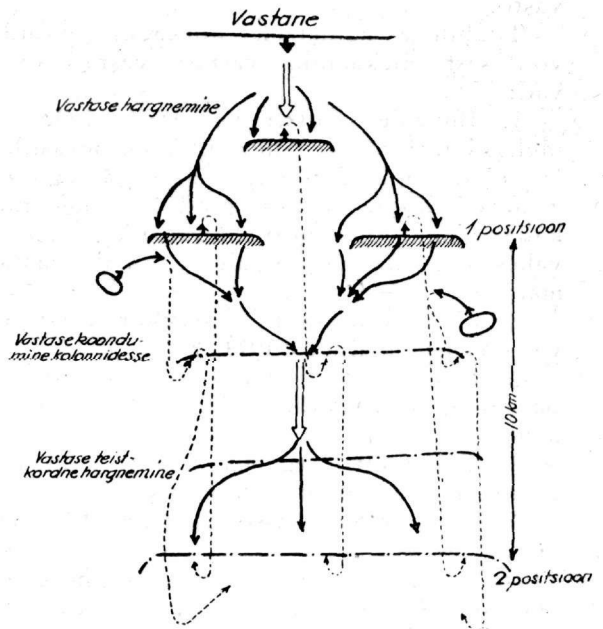

Skeem 3. Pealetung tõkestamise eesmärgil.

Passiivse teotsemise juures võib:

- võita aega vastase peatumise ja aeglustatud edasiliikumise tõttu;
- vabastada tehnilisi vahendeid otsustavaks lahinguks peasuunal, hoides neid kokku kõrvalsuundadel;
- saavutada soodsat asetust edaspidiseks teotsemiseks, hoides kõrvale otsustavast lahingust;
- hoida peajõude värsketena katkestades õigeaegselt lahingu.

Tüübiliseks terminiks, mis iseloomustab sellist teotsemisviisi, on „liikuv kaitse“ (Saksa, Poola, RKKA) ja „lahing aja võit-

Skeem 4. Tõkestamisetegevus poola vaadete kohaselt (analooiliselt areneb viivituslahing ameerika vaadete kohaselt)

miseks“ (Poola). Nendes teotsemisviisides leiame samuti aktiivsuse elemente, kuid vähem kui eespool.

Kõiki ülalloeeldud teotsemisviise aga võib iseloomustada ühe terminiga „kurnamisetegevus“, kuna nende eesmärgiks vastase kurnamine, mis tähendab teda nõrgestada ja siduda ja võita aega tema edasitungi viivitamisega.

Kurnamislahingu olukord eeldab ülekaalukaid jõude vastasel, seepärast sellest lahingust osavõtvad jõud peavad olema liikuvad. Jaapanis selleks eraldatakse põhiväeliigina ratsavägi, mida kõvendatakse jalaväega, soosmusadega, kerge suurtükiväega, ratturitega, motoriseeritud osadega ja lennukiväega.

Kurnamislahingus üksikute lahinguelementidena esinevad pealetung, kaitse, taandumine, kohtamislahing, partisanitegevus jne.

Selliste teotsemisviiside aluseks on kaitse laial rindel koos taandumismanöövriga ühelt vahepealselt positsioonilt teisele kuni kindla jooneni, millest üle väeosad võivad taanduda ainult kõrgema juhi käsul. Vastukallale tungid, vastulöögid ja osalised vastupeale tungid peavad võimaldama täita vaid algülesannet — tõkestada vastast ja võita aega.

Kõik sellised teotsemisviisid leiavad aset juhul, kui puuduvad küllaldased jõud pideva rinde loomiseks ja vastane tungib peale ülekaalukate jõududega. Et hoiduda sealjuures üllatustest, poolakad soovivad tugevaid varusid, kuna soomlaste vaated on vastupidised.

Sellised kombineeritud lahingud, nagu see kujutatud skeemil nr. 7, kus kaitsele järgneb lahingu katkestamine, et taanduda uuele positsioonile või üle minna vastu või tiivlöögile, nõuavad vägedelt suuri kehalisi pingutusi, suurt liikuvust, osavat maastiku, öö ja udu kasutamisoskust, vahvust ja kindlust.

On otstarbekohane saata ette eelosi, kes vastast kisuksid enda järele selliselt, et ta satuks tiivalöökide alla. Viimased on kasulikud, kuid neis peitub ka oht, sest nad avavad vastasele suuna, mida tuleks kaitsta.

Jaapani eeskirjad nõuavad, et ülesanne täidetakse kõige pealt kaitsega ja ainult kui see võimatu, pealetungiga. Sealjuures kaitse olgu tugev ja pealetung otsustav.

Moondamine selliste lahinguviiside juures on väga tähtis. Soovitatakse ehitada valeehitusi ja teostada demonstratsioone.

Taanduvate osade lahtikiskumine sünnib öösi. Viimastena lahkuvad kerged osad. Mõnikord lahtikiskumine teostatakse ka päeval, momentidel, mil märgatakse vastase suurenemise jõudude lahingusse astumist või ohtu saada haaratud või ümberpiiratud. Mõned eeskirjad soovivad taandumisele mõelda siis, kui vastane jõudnud kuni 400 m kaugusele rinde ette, olenevalt sellest, kui kaugel on lähemad varjatud esemed tagalas, mis võivad pakkuda varju taandumisel.

Juhtimine sellises lahingus sünnib direktiivide alusel. Side korraldamiseks on otstarbekohane määrata sidetelg.

Lõpuks, mis puutub moondamisse, siis on tähtis, et nii aktiivse kui passiivse teotsemise juures meeskond ei saaks liiga vara teada juhatuse kavasid. Nii vastast kui ka oma osi tuleb petta demonstratsioonidega kõrvalsuundades. Väeosade ümberpaigutamine ja koondamine sündigu varjatult, väikeses mitmes suunast ilmuvates kolonnides, võimalikult öösi või udus. Puhkusele ja öökorteritesse tuleb asuda, kui vähegi võimalik,

väljaspool asulaid. Püsivjuhtmeid sideks mitte kasutada, vaid need lülitada oma sidevõrku ja neid kaudu anda edasi valekäske ja korraldusi jne. Ootamatu kokkupõrke korral, sattudes ohtu, lubada meeskonnal jooksta laiali väikestes gruppides, olles neile varem teinud teatavaks kogumisrajooni jne.

Kõik sellised teotsemisviisid punaväe autoriteedi Triandafilovi arvates võimaldavad diviisile määrata kaitseks 20—40 km rinnet. Sama norm olevat nähtud ette ka poola ja jaapani eeskirjades, kus diviisilt nõutavat vastase tõkestamist sellisel rindel 2—3 päeva. Korpusele nõutavat sama 9—10 päeva kestel. See võimaldavat hoida kokku jõude kõrval suundadel, et anda otsustavaid hoope pea suunal.

Lõpuks autor vaatleb üksikuid lahingu faase ja momente, mil võiks kerkida üles vajadus pidada lahingut ülalkirjeldatud põhimõtetel suurriigi oludes.

Õige laadimine — täpne lask.

V. Aleksejev — „Art. Žurnal“ nr. 10 — 1933.

Iga suurtükiväe juhi peamiseks sihiks ja ülesandeks on, olgu see õppusel või lahingus, kiire ja täpne laskmine.

- Kiire ja täpne laskmine suurtükkidest oleneb:
- mitte ainult materjalosa vastavusest ja materjalosa tundmisest,
 - mitte ainult oskusest kiiresti ja õieti asuda tulepositsioonile ja
 - mitte ainult eeskujulikust tulejuhtimisest ja õigest sihtimisest,

vaid õige suurel määral ka õigest suurtüki laadimisest.

Õigel suurtüki laadimisel tuleb silmaspidada kahte asjaolu:

- et laskemoon ei saaks mehaanilisi vigastusi rauda asetamisel,
- et oleks kindlustatud mürsu juhtvöö esiserva „hammustus“ raua vintsoonte aluga.

Unitaarpadruniga laskmisel täidetakse teine nõudmine automaatselt. Suurtükkidel aga, millel puudub unitaarpadrun (näit. haubitsad, kompressorita srkid jne.), oleneb teise nõudmise täitmine aga suurtüki numbritest ja just eriti laadijast.

Täpne lask on tingitud ka mürsu õigest lennust; selleks on tarvilik tema õige keerlemine lendjoonel. Keerlemist lendjoonel mürsk saavutab juhtvöö kaudu, milline lõikub raua vintsoontesse. Õige keerlemine oleneb õigest mürsu liikumise algusest, missugune mürsk saab laengu plahvatamisel gaaside rõhumisest ja milline suureneb laengu põlemisel.

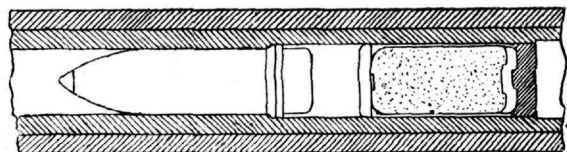
Kuid niisugust õiget liikumist saavutatakse vaid siis, kui mürsk oli asetatud õieti rauda, s. o. kui mürsu juhtvöö on „hammustus“ raua vintsoontega.

Valesti asetatud mürsk, millel puudub juhtvöö hammustus vintsoontega, suurteil tõstenurkadel libiseb tagasi vastu laengut, vähendades

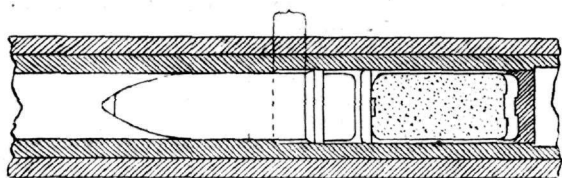
seega ettenähtud gaaside ruumala, ning suurendades gaaside rõhumist.

Juhtvöö esiserva ja raua vintosa vahel jääb aga tühi ruum.

Seetõttu laengu plahvatamisel saab mürsk järsu tõuke vastu vintsooni, mis rõhumise suurenemisel võib kiskuda juhtvöö mürsu küljest või tekib mürsu deformatsioon või purunemine. Ühtlasi tekib ka mürsu kiiruse vähenemine või mürsu hetkeline peatumine, mille tulemuseks on gaaside rõhumise suurenemine rauaõõnes, mis võib küünida kuni raua paisumiseni. Sama hetkeline peatus võib rakendada ka tööle inertsuütaja, mille tulemuseks on enneaegne plahvatus suurtükirauas.

Õige

Vale

Oletades, et mürsk ei purunenud ega ei plahvatanud rauas, vaid lendas välja vaid juhtvööta, või isegi osalise juhtvööga, siiski on mürsu lend ebanormaalne ja ta lendab normaalsest laskekaugusest 25—50 prots. lähemale ning omab suure pillamise.

Loomulik, sarnane laskmine on mõttetu ja oma vägedele hädaohtlik. Et hoiduda materjalosa vigastamast, vältida õnnetusi ja saavutada laskmisel täpsust, on nõutav õige laadimine.

Selleks peab:

1. mürsku asetama rauda, teda mitte lõpuni saates,
2. tõukuriga sujuvalt, kuid energiliselt mürsk tõugata ette nii, et juhtvöö esiosa hammustaks raua vintsooni.

Tõukuriga mürsku tõugates peab kuuldavale tulema pehme-sume kõla, mis näitab, et mürsu pehmest metallist juhtvöö hammustas raua vintsooni ja antud tõstenurgal mürsk enam tagasi ei libise.

On täitsa ekslik arvamine, et mürsku energiliselt rauda saates võib süütaja plahvatada. Süütajad on ehitatud sarnaselt, et nad plahvatavad vaid siis, kui rõhumine on umbes 400—500 kg ühel ruutsentimeetril ja algkiirus umbes 300—400 m sekundis. Sarnast jõudu võib aga arendada vaid laengu plahvatusel tekkiv gaaside hulk laskmisel.

Tundes oma laskemoona, on tema käsitamise täiesti ohuta.

Kokku võttes näeme, et õigest laadimisest oleneb laskmise täpsus, materjalosa asjata rikumine ja õnnetuste vältimine.

LÄTI.

„MILITARIS APSKATS“

nr. 3 (1934).

Kol.-lt. Kripens: „Kol. Kolpaki traagiline surm 15 aastat tagasi.“ — Kol. Kolpak oli esimene Läti sõjavägede ülemjuhataja võitluses enamlaste vastu. Enamlaste vastu Kuramaal teetsid ka saksa rauddiviisi osad. Arusaamatuse pärast juhtus Airiti jaama ligiduses saksa ja läti väeosade vahel kokkupõrge, kus kol. Kolpak sai surmavalt haavata. Ta suri 6. III 19., kuid enne surma veel jõudis ta määrata vägede ülemjuhatajaks kapt. (praegu kindr.) Balodise. A. Grins: „Võnnulaste 15 aastat.“ — 23. III 34. 5. Võnnu jalaväerügement pühitses oma 15-dat aastapäeva ja ühenduses sellega artiklis kirjeldatakse rügemendi tegevust Vabadusesõjas. Kindr. R. Bangerskis: „Aizsargside organisatsioon 15 eluaastat.“ — Läti kaitseliidu (Aizsargs) 15-aastase tegevuse ülevaade. Ml-kis: „Kuidas hitlerlased kasutavad propaganda relvi.“ — Hitlerliku propaganda hinnang Poola ajakirjanduses. Kol.-lt. Ed. Kluge: „Pilk teiste sõjavägede väljaõppesse.“ — Õppuste põhimõtted ja korraldamine belglaste laskurikompanis. Kapt. Deglavs: „Riigi julgeolek ja selle eeltingimused.“ — Sõjapolitiline ringvaade. Cand. jur. kol.-lt. A. Linde: „Kriminaaljälitamise viisid.“ — Nimetatud mõiste arutus. Kol.-lt. A. Maurinš: „Õhukaitse, juhtimine, side ja tagala teenistus punaväe kallaletungi lahingus.“ — Andmed N.-Vene ametliku sõjakirjanduse järgi. Cand. hist. P. Dreimanis: „Kuidas Viesturis juktis zemgallaste võitlusi.“ — Ajaloolised andmed „Livonia chronika“ järgi. Kol.-lt. I. Žids: „Suurtükiväe paigutamine positsioonil.“ — Märkmed varem avaldatud vastava prantsuse määrustiku tõlke üle. Kol.-lt. Birkenšteini: „Märkmed „Suurtükiväe paigutamine positsioonile“ üle.“ — Vastus eelmises artiklis avaldatud arvamustele. Kapt. Kalacis: „Suurtükiväe osa moodsas võitluses lahinguvankrite vastu.“ — „Revue d'artillerie“ jaanuari numbris oleva artikli kokkuvõte. Kapt. Rapa: „Suurtüki- ja jalaväe koostöö moodsas sõjas, viimaste sõdade kogemuste järgi“ (järg). — Suurtüki- ja jalaväe koostöö võimalused kallaletungi alguses, esimese märgi vallutamisel ja kallaletungi arenemisel sügavusse. (Lõpp järgneb.). Kapt.-lt. Karklinš: „Märkmed hobuse hooldamise ja väljaõppe üle.“ — Mõtted hobuse tallide sisseseade ja noorte hobuste väljaõppe korraldamise üle. Kv. lend. kol. Baško: „Udu käes.“ — Kol. B. vaatleb juhtumisi, kus udu on olnud saatuslikuks lendurile, kes alustab lendu ilusa ilmaga, aga teel satub uttu ja mitte leides enam maandumise kohta, purustab lennuki ja vigastab enese. Väljudes kogemustest, autor arvab, et uduse ilmaga võivad lennata ainult mitmemootorilised lennukid, mis varustatud aparaatidega pimesi lennuks ja seal, kus on spetsiaalselt ettevalmistatud aerodroomid. Spordi- ja hävituslennukid kahtlase ilmaga jäägu koju ja oodaku soodsamat ilmastikku. Ins. P. Reinhardts: „Uuemad lennukid“ (järg). — Uuemate reisi- ja võistluslennukite tüüpe ülevaade. Kapt. Kalacis: „Passiivne õhukaitse.“ — Artiklis antud üldised põhimõtted õhuvaatluse postide võrgu korraldamise, õhukallaletungi häire ja varjendite sisseseadmise üle. Kol.-lt. Kalkis: „Soomusautode kasutamine kallaletungi lahingus.“ — Autor üldjoontes vaatleb s.-a. kasutamise võimalusi

liginemise perioodil, kallaletungi ajal ja edu kindlustamisel. Kv. ins. kapt. Lasmanis: „Side taktika“ (järg). — Rügemendi, pataljoni ja kompani traatside-võrgu loomine. Kroonika. Ametlik osa. Sõjakirjandus. — K. K. —

SAKSAMAA.

„MILITAR-WOCHENBLATT“ Nr. 43.

Lõuna-Slaavia riigi ja sõjaväe ülesehitamine. Lõuna-Slaavia valitsevatel ringkondadel on olnud suuri sisepoliitilisi raskusi riigi ülesehitamisel. Nende raskuste peamine põhjus peitub selles, et L.-S. rahvastik ei kujuta enesest rahvuslikku tervikut, vaid koosneb mitmest, üksteisest nii ajalooliselt, kultuuriliselt, usuliselt kui ka keeleliselt erinevast rahvusest: serblastest (6 milj.), kroaatidest (3 milj.), sloveenidest (1 milj.), sakslastest, rumeenlastest, albaanlastest ja bulgaarlastest (viimaseid kokku 1½ milj.). Et ühtlustada rahvuste erihuvisid, tuleb L.-S. valitsusel teha tõsiseid pingutusi. Eriti rahutu element on kroaadid ja sloveenid, kes tüüriavad oma rahvusriikliku idee teostamisele.

Sisepoliitiliste raskuste ületamise kõrval käib energiline töö sõjaväe ülesehitamise alal. Sõjaväe alusmüüri moodustavad Maailmassõjast osavõtnud end. serbia väelüksused, kuna sõda näitas, et serblane on hea sõdur, kes ka raskes olukorras jääb võitlusvõimeliseks.

1923. a. riigikaitse seaduse järele kestab teenistus L.-S. sõjaväes 18 kuud, lennuväes 2 aastat. Rahuaegne suurus — 130.000 meest, kuna sõja korral võib välja panna kuni 3 milj. meest. Sõjavägi koosneb 5 armeest=16 jalaväe diviisi (58 rüg.), 1 kaardiväe diviisi, 2 ratsaväe diviisi (10 rüg.), 8 k.-srtkv.-rüg., 5 r.-srtkv.-rüg., 6 lennuv.-rüg. (40 eskadrilli).

Sõjaväe doktriiniks on liikuv sõja põhimõte, kusjuures erilist tähelepanu pööratakse veel teotsemisele mägedes, mis oleneb kohaliku sõjateaatri iseloomust. Vaatamata rahvusriikidele lahk-püüetele riigis, on sõjavägi võrdlemisi tugevasti liitunud ja üks paremaid Balkanil.

Tänapäeva jalaväe relvastus. Artiklis käsitatakse Belgia jalaväe relvastust, kusjuures materjalina on kasutatud Belgia kol. ltn. Bouha pikemat artiklit „Revue d'Infanterie“ aprillikuu numbris.

Tähelepanuväärsemaks uuenduseks on, et kergekuulipilduja juures on tarvitusele võetud lafett. Kuna seni selle vastu kaua sõditi, hakkab ta nüüd ka mujal riikides läbi lööma. Nii on lafett tarvitusele võetud ka Sveitsis (vt. Mil.-Woch. nr. 35 s. a.). Suurt tähelepanu omistatakse Belgias kumera lendjoonega relvadele — granaadi- ja miinipildujatele. Igale kompanile antakse juurde granaadiheitja (tüüp D.B.T., 7, 6 kg raske, 3 lasku minutis). Uudiseks on eriliselt punast suitsu tekitavad granaadid, mille abil jlv. srkv-le märke kätte juhatab. Pataljonile antakse juurde 76 mm miinipilduja, mille tankiavastaseks võitluseks on 47 mm sissepandav raud. Kuna viimane üksi ei lahenda tankivastase võitluse küsimust, on katsetamisel erilise 47 mm jlv. kahuri tarvituselevõtt. Osa neist

asetatakse Carden-Lloyd tüüpi tankettidele. Tankivastaseks võitluseks on katsetamisel ka 25 mm automaatkahur.

Ratsavägi enne ja nüüd. Autor arendab „Mil. Woch.“ nr. 37 ja 40 s. a. toodud arutlusi Saksa ratsaväe kasutamise kohta Maailmassõjas, pooldades kindral v. Flecki vaateid, mille järele Saksa ratsaväe ebaedu peamiseks põhjuseks oli tema ebaõige kasutamine kõrgema väejuhatuse poolt. Ratsavägi oleks pidanud sõja algul koondatama rusikana paremale tiivale, mitte aga laialipaisatuma üle kogu rinde.

Inglise õhujõududest. Andmeid Inglise õhujõudude lendava koosseisu kohta, eriti meditsiinilisel alal (õnnetud juhtumised, haigestumise % jne).

Uusi rahvusvahelisi õiguse norme haavatute ja sõjavangide eest hoolitsemise kohta. Lühike kokkuvõte 1929. a. Genfis sõlmitud „Haavatute, haigete ja sõjavangide eest hoolitsemise konventsioonist“, milline alles 1934. a. aprillis Saksa valitsuse poolt ratifitseeriti.

Rahutu Araabia. Araabia eriomaduseks on, et ta peaaegu pidevalt asub sõjaseisukorras. Kui ei sõdi üksteisega üksikud riigid, siis teevad seda suguharud omavahel. Selle nähte põhjustajaks on suurelt osalt Inglise asumaa-de politika, milline valvab, et Araabias ükski riik liialt tugevaks ei muutuks. Teiselt poolt ei tähenda käärimised ja omavahelised sõjad Araabias muud, kui Suur-Araabia riigi sündimisealad. See sunnib inglasi oma võimu Araabias kõvendama, kuna viimane moodustab ikkagi veel silla Briti impeeriumi ja tema India asumaa-de vahel. Igatahes on inglaste huvides araablasi omavahel võimalikult rohkem tülli ajada, sest Inglismaa teab, kui Araabia riigid oma vahel leiavad ühise keele, on ta ülivõimul seal varsti lõpp. Ka viimane sõda Nedšdi valitseja Ibn Saud'i ja Jemeni imami vahel oli inglaste töö. Ibn Saud on Suur-Araabia mõtte eestvõitleja. Kuna tal hiljuti õnnestus saada väljapääsu Punasele merele Emir Idrissi maaala vallutamise läbi, muutus ta inglastele liiga kardetavaks ja viimased provotseerisidki sõja Imami ja Ibn Saudi vahel, kusjuures viimane tunnistati kallaletungijaks pooleks. See sõda ei omanud kaugelki enam beduiinide rõövretkete romantilist iseloomu, nagu paljud arvavad, vaid peeti täiesti modernsete vahenditega, nagu tankid, s/autod, lennukid jne. Praegu on käimas rahuläbirääkimised.

Uuemat Balkanipaktist. Vaevast on tinte kuivanud Balkanipakti alt (vt. Mil. Woch. nr. 35 s. a.), kui juba on käimas uued jõudude ümbergrupeeringud Balkanil. Lähemas tulevikus näib Balkanil moodustuvat uus riikide koondis, millest kõrvale jäetakse nii Greeka kui Rumeenia. Räägitakse Lõuna-Slaavia, Türgi ja Bulgaaria salajasest kokkuleppes.

Venemaa teekond Tannenbergi lahingusse 1914. a. Samanimelise I. v. Kurenbergi raamatu sisu lühike kokkuvõte. Artikli autor vaidleb ühtlasi vastu mõnele nimetatud raamatus toodud väitele.

Teateid välisriikide sõjavägedest, sõjakirjanduse ülevaade jne. A. K.

Sõdur rindelt jutustab.**Võnnu tornide peale.**

Pilte Võnnu lahingust.

J. Pert.

Päevad on soojad ning päikeseküllased. Kevad õitseb täies õrnuses ja ilus.

Juunikuu 6-es. — Volmar täna eriti elevusrikas: eesti 6-da polgu osad ilmuvad pidulikes ridades tänavale. Kajavad muusikahelid. Algab paraad. Esikord Vabadussõja kestes selle polgu read sammuvad sõjakalt ülemjuhataja kindral Laidoneri eest mööda.

Kajab eesti hümn. Läti neid pilluvad sõdurite ridadesse lilli. Paraadil peab kõne diviisikindral Pödder, andes mõista, et võibolla on peatselt ees uusi lahinguid.

Sõdurid teavad, mis nende sõnade all mõista, kuna juba eelmisel päeval Amati silla juures sakslased olid avanud tule meie soomusrongile, ise seejärel aga viimase tules hävinenud.

Ei ühegi näos helgi küsimus, kartuskübet saabuvate päevade ees. Lahingust on tuldud ja ikka võidetud — milleks siis uusi lahinguid karta?

Vähe hiljem — eestlaste roodud täies varustuses marsivad välja Volmarist. Neid nähes tänavail hetkeks peatuvad elänikud. Poisid ja plikakesed jooksevad rühmadele järele. Läbi akende neid jagavad lahkujaile naeratusi, lehvitades taskurätte.

Sõdurite kahemõttelise naeru sumbutavad muusikahelid. Vaid vanu naisi ukseesiseil pühib pisaraid silmelt.

Loodus õitseb kahel pool teed, mida mööda sammuvad rühmad, roodud ja pataljonid. Ligi nelikümmend versta on juba seljataga. Kuid ikka kõikjal kevadpaitus ja õrnus. Aegajalt vaid vastu jookseb pea kaotanud läti sõdureid, kes jutustavad jubedaist lahinguist sakslasiga — viimaseid olevat võitmatult palju. . .

Neid jutte kuulates eestlased vaid naeravad. Ja lätlastel ei jää üle muud, kui seljataha teed jätkata.

Jõutakse Koiva jõe kaldale. Siin roodud peatuvad, asudes positsioonidele.

Kuid vastaskaldal pole märgata midagi kahtlast. Vaid kevadsillerdus kõikjal, ja kuljutav lindude laul kajab ringi. Ainult Johannishofi parve juures vana naine seletab paluv-hoiatavalt, et Võnnus on sakslasi hästi palju. . .

Sõdurid jõe kaldal ei pea vastu päikese kõrvetusele: koorivad end lahti, võtavad päikesevanne ja suplevad vees.

Nelipühid on kätte jõudmas. Kõikjal valmistatakse pühade vastu. Kuid siia idüllis saabub käsklus — 8-dal, esimesel pühapäeval tungida Võnnule!

Koiva kaldale ühe roodu kohale saabubki meie raskepatarei. Juba on kahurid üles seatud — Võnnu ühe kirikutorni peale, mis siia paistab.

Roodud ületavad jõe, siirduvad siis kohe ahelikku ja sammuvad üle haljendavate põldude. Ärahirmunud linde tõuseb rohust lendu. Lilli murdub jalasammude all. Orasväljad, lasknud üle sõdurite ahelike, on tallatud mustaks. . .

Mehed on tõsised. Jutt on vaikinud. Mitte nii ei mindud lahinguisse punaste vastu.

Tund aega juba on ahelikud ilma vahejuhtumiseta liikunud edasi põlde ja metsi mööda. Kuid siis vilksatab ees puude vahel midagi. Nähtus nagu jalgratturit saksa sõduri vormis. Kuid samas ta juba kadus.

„Sakslaste eeltõke,“ sähvas meeste peades. „Meid seega juba oodetakse. . .“ Ent samas kärgatab tagant meie patarei — Võnnu tornide peale. Vasakult. . . raudteed mööda liigub aeglaselt kuid sõjakalt meie soomusrong ja haugahtab samuti kahureist. Võndu saadetakse pühade-tervitusi. . .

Juba kostub, kuidas üksikud jalgväeosad astuvad ringi tulevahetusse sakslasiga. Kuulipildujad üksteise võidu alustavad muusikat, kajab püssipaukude plagin. Ent soomusrong turtsahtab ja müristab vihase lõvina. Ta ette ja ümber sajab vaenlase granaate ning kuule, ning kuiv maapind aina tolmas ja põleb.

Palav on ka Sreidenbergi mõisa all, kus üks meie roodusid asus surnuaiale. Saksa patarei tulistab teda marutulega. Hauad lüüakse segi. Murdunud riste lendab ringi.

Ja siis sakslased kolonnid lähenevad ja lähenevad.

Võnnu-eelsetes mägedes sakslased on end hästi kindlustanud. Ahelikud pääsevad edasi vaevaliselt ja aeglaselt. Tormijooksukavad luhtuvad — kuna end hävitada lasta

vastase kindlustuste ees oleks mõttetu. Edu on vaid üksikutele roodudel. Ent seljatangant meie patareid annavad kiirtuld.

Raskelt laskub Võnnu-lahinguid sissejuhatava päeva õhtu. Tulevahetus muutub ringi tasasemaks ning nõrgemaks. Granaadid Võnnu lakkavad laskumast. Eesti väed tõmbuvad ööks tagasi eelmise päeva positsioonidele. Ja siis järgneb kümnepäevane vaheerahu.

*

Sõdureile algasid jälle lustilikud päevad. Päeval päikesevannid, õhtuti seiklused läti talusid mööda, külla neiudele. Ainult staapides närvitseti ja tehti ettevalmistusi kõige võimaliku vastu, kuna sakslastega pidevat vaheerahu ei usutud. Pealegi salakullerid toovad teateid, kuidas langesid uusi väeosi kogu aeg saabub liinile.

Ülemjuhatajale saabubki 17-dal ultimaatum Riist langesid ülemjuhatajalt, et eestlased peavad lahkuma Lätimaalt. Ja järgmise päeva hommikul lendavad salajased, rutulised ringkirjad meie väeüksuste juhtidele: „Ülemjuhataja käskis teid sakslaste pealetungimisele valmis olla...“

Sama päeva õhtul, kaksteist tundi hiljem saabub uus salajane telegramm, aga juba ülemjuhataja kindral Laidoneri enda poolt: „Meie peame iga silmapilk valmis olema... ärge unustage, et langesid, see on balti parunid, on meie verivaenlased... Ärge unustage aga, et kõige parem kaitsmine on edasitungimine, seepärast julgesti kallale...“

Ent siin segavad vahele liitlaste esindajad, pannes ette eestlastele ja sakslastele 20-dal Valgas alustada uusi läbirääkimisi.

Eestlased ootavad Valka määratud ajaks sakslasi, kuid asjatult. Veel nad peavad kinni vankumatult vaheerahust. Kuid 20-dal, selle asemel, et esindajaid Valka saata, kell 12 päeval sakslased asusid pealetungima kogu frondil. Seda silmapilku juba ootasid eesti väeüksused. Väljakutse võetakse vastu.

Tuntud teid mööda Võnnu all eestlased suruvad peale sakslasile, või see sünnib ümberpöörduvalt. Viimased lasevad puruks kahuritulega Straaba alevi — arvates, et meie omi on selles, mis polnud aga õige. Alev haihtus pea tulemeres. Siis võeti raskepatarei tule alla Stolbeni mõis — ja mõne aja pärast olid sellest alal samuti varemed.

Ent meie sõdurid siin olid kaevanud end mõisa ette põldu. Kahurid esimeses ahelikus kaasas — nii sakslased lähenevad meie kaevikuile. Kuulipildujad kõnelevad mõle-

malt poolt, kahurid samuti. Kuule vaid sajab ja sajab.

Kolm sakslast, vedades järele kuulipildujat, jooksevad meie kaeviku külje peale — nad langevad aga varsti. Ja siis pannakse nende kuulipilduja neid endid laskma.

Ei keegi märganud, et öö oli saabunud. Siis aga algas surnute ja haavatute kandmine lahinguväljalt. Ja see kestis öö läbi. Samuti ka sakslaste poolt.

Nii siin kui ka seal tehakse ettevalmistusi pägeval kevadööl eeloleva päeva vastu. Sakslaste tuju on langenud. Rauddiviisi osadele saab lõpuks teatavaks, et vastas pole mitte punased, vaid eesti sõjavägi. Leitakse, et neid on petetud ja sisse veetud. Siit hargneb tüli ja arvete-öiendamine kaasasolevate balti mõisnikega, kes rauddiviisi siia meelitanud. Vastastikkuseist teravusist jõutakse tegudeni. Haavatud saksa sõdur pistab läbi täägiga ta ees vehkleva paruni, kelle surnukeha heidetakse Roopa alevi alla järve...

Uus päev algab sealt, kus katkestati eelmisel õhtul. Juba on teatavaks saanud meie vägede võite Lemsalu all ja mujal.

Kuid täna sakslased nähtavasti tahavad tasa teha kõik. Nad on Starte rajoonis välja valinud pealetungi objekti ja suurte jõududega Võnnu poolt ründavad läti polku. Kahel pool asuvaile eesti roodudele on selgesti näha, kuis sakslaste ahelikud sammuvad lätlastele peale. Kuid nad liiguvad aga nii kaugel, et eestlaste püssituli kõrvalt neid ei ulata häirima.

Sakslastel on esimeses ahelikus kaasas kahurid, nagu ikka. Samas ka kohe moonavoovid.

Lätlaste read ei suuda pidada vastu ja taganevad. Sakslased saadavad ka kahele poole ahelikud. Meie roodud löövad need otsekohe tagasi suurte kaotustega. Kuid siis hakkab kostma, kuis lahing lätlaste kohalt aina taganeb sügavamale seljataha. Ohvitserid ja sõdurid kuulavad seda hinge kinni pidades. Polgu staapi saadetakse käskjalg ettekandega. See tuleb tagasi vastusega, et küll asjad paranevad.

Ent juba kostab lahingukära kaugelt seljatagant. Sõdurid on hirmul, ohvitserid närveerivad. Mis siis, kui sakslased nüüd seljatagant pööravad tagasi?

See sööb närve. Aga lahingukära veelgi kaugeneb. Uus käskjalg ruttab polgu-staapi. Kuid toob tagasi vaid vastuse: „Polguülem on rooduülemaga rahul. Veel veidi oodata. Löögiosad ruttavad sakslasile vastu...“

Ometi viimaks julgustavaid teateid! Kuid kas suudavad need tõkestada ja purustada sakslasi, kes segi paiskasid juba läti polgu? Kas löögiosad jõuavad õigeaks ajaks kohale?...

Raudteel ajavad Võnnu peale rongid, vagunid täis sõdureid. Need tuuakse lahinguist teistelt frontidelt. Soomusrongid parandades teid kiirustavad edasi ja laevad kahureid. Varahommikul juba Volmarist reservist jalaväeüksused ruttavad teele Võnnu peale...

Niipea, kui tulvil sõdureid rongid jõuavad sihtkohale, laaditakse need maha, ja alles siin need kuulevad, et ees ajalooline vaenlane — sakslane. Rongidega sõdurid olid toodud võimalikult fronti lähedale. Ja siit — sõdurid jookstes viidi otsekohe ahelikudesse ja ahelikud samas lahingusse. Teel ees hauguvad ja mõirgavad soomusrongid. Nad sülitavad tuld ja terast üksteise võidu. Nende dessandid ründavad sakslaste ridu.

Juba on kohal ka reservid ja tormavad lahingusse. Viha joovastab mehi! Kätemaks seitsmesaja aasta eest helgib langesnute huulil viimse püha palvena.

Ja Starte all, kahel pool fronti tühjust, kust läti rügement pages, meie ahelike kõrvu hakkab kostma aina tugevnev lahing-

gukära, mis aga nüüd läheneb. Juba paiskab meie soomusrongide suits, mis kõuet müristavad raudteel. Tähen-dab, sakslased on löödud tagasi!

Hinge kinni pidades, pauku laskmata kuulatavad lahingumuusikat ees meie ahelikud. Juba nähtub metsadest välja, tagasiruttavaid saksa sõdureid. Need tulevad korratutes ridades. Maha on jäetud kahurid ja moonavoorid.

Nüüd avab marutule nende peale ka kohapealne eesti patarei...

Samm sammult, veriselt langevad Võnnu eelpostid ja alevid eestlaste kätte. Kell 1/28 õhtul antakse polkudes käsk: Võnnu peale!

Õö läbi kestuvad selleks ümberkorraldused. Sakslaste märkamatuult viiakse roodud üle Aa jõe.

Kuid varahommikul, päikesetõusu ajal, mil külm udu läbibistab väristades kehi, soomusrongid sõitsid välja Võnnu peale. Kell pool kaheksa dessandid tormasid linna. Sakslased võtsid vastu nad majadest kuulipildujate tulega... Kuid Võnnu langes!

Ent kogu päeva kestsid vihased lahingud selle ümbruses, kuni vaenlane põgenes, paanikasse sattudes. Siin lõppevad aga Võnnu lahingud. Meie väed ruttavad Riia peale!

Ametlik osa.

RIIGIVANEMA KÄSUKIRI KAITSEVÄGEDELE

Nr. 31.

7. juunil 1934. a.

Määrán teenistuse huvides, arvates 15. juunist s. a.:

Sakala üksiku jalaväepataljoni ülema kolonelleitnant Vilhelm Kohali — 2. üksiku jalaväepataljoni ülemaks ja Lääne-Saare kaitseringkonna staabi ülema kohustetäitja kolonelleitnant Johan Raud'i — Sakala üksiku jalaväepataljoni ülemaks, vabastades tähendatud ohvitserid nende senistelt ametikohtadelt nimetatud kuupäevast.

K. Päts,

Peaminister Riigivanema ülesannetes.

J. Laidoner,
kindralleitnant,

Kaitseväge-de Ülemjuhataja.

P. Lill,

kindralmajor,
Kaitseminister.

KAITSEVÄGEDE ÜLEMJUHATAJA KÄSUKIRJAD.

Nr. 102.

Tallinnas, 6. juunil 1934. a.

(Kaitseväge-de staap.)

Määrán teenistuse huvides, arvates 1. juulist s. a.:

1. Harju kaitseringkonna staabi ülema kohustetäitja kolonelleitnant Otto Janson'i — kaitseväge-de staabi IV osakonna ülema kohustetäitjaks ja

2. kolonelleitnant Osvald Mullas'e kaitseväge-de staabist — Harju kaitseringkonna staabi ülema kohustetäitjaks, vabastades tähendatud ohvitserid nimetatud kuupäevast nende senistelt ametikohtadelt.

Alus: O.T.S. § 121 p. 1 ja § 133 p. 1.

Nr. 103.

Tallinnas, 6. juunil 1934. a.

(Kaitseväge-de staap.)

1. soomusrongi rügemendi leitnant Alfred Rebase kohta toimetatud juurdlusest nähtub, et nimetatud ohvitser on tihti alkoholi tarvitanud, viibides mõnikord restoraanides hiliste öötundideni, seejuures ennast kaaskodanikkude ees sääraselt ülal pidades, mis ohvitserile täiesti lubamata. Rügemendi ülema ettekandest ja leitnant Rebase teenistuskäigust

selgub, et leitnant Rebane on üldse lohakas ja ükskõikne teenistuskohuste täitmise vastu, ja et kõige selle põhjuseks on liigne alkoholi tarvitamine. Leitnant Rebasele tehtud hoiatused tema halva ülalpidamise parandamiseks ei ole aidanud.

Kuna kõikuva ja nõrga iseloomuga ning kindla kohusetundeta isikutele kaitseväge juhite peres ei või olla kohta, vabastan teenistuse huvides leitnant Alfred Rebase tegelikust kaitseväeteenistusest, arvates 30. juunist s. a. Õiendus: Lj. nr. 39-s.

N. 104.

Tallinnas, 6. juunil 1934. a.
(Kaitsevägede staap.)

Petseri laagriplatsi komandandi k. t. kapten Zinovi Nimensky kohta toimetatud juurd-lusest on näha, et kapten Nimensky on en-nast vahekordades kaasteenijate ja teiste ko-danikkude vastu sääraselt ülal pidanud, mis ohvitserile kui juhile kuidagi ei või lubada. On selge, et kapten Nimensky on unustanud need kohused ja nõuded, mis ohvitseri kõrge kutse temale peale paneb.

Kapten Nimensky teenistuse käiku vaadel-des selgub, et tema on sõjaringkonnakohtu ot-susega 14. 01. 1927. a. karistatud noomitusega riigivarandusega hooletult ümberkäimise eest ja sama kohtu otsusega 3. 05. 1934. a. seoses ühe sõduri enesetapmise juhtumiga karistatud 7 ööpäevase koduarestiga. Peale selle nähtub, et kapten Nimensky't on 1933. a. atestatsiooni korras juba hoiatatud selles mõttes, et ta en-nast parandaks.

Arvesse võttes juurd-lusega selgitatud as-jaolusid ja silmas pidades kapten Nimensky üldist teenistuse käiku, vabastan kapten Zi-novi Nimensky teenistuse huvides tegelikust kaitseväeteenistusest, arvates 1. juulist s. a.

Õiendus: Lj. nr. 31-s.

Nr. 106.

Tallinnas, 6. juunil 1934. a.
(Kaitsevägede staap.)

Kaitseministri käsukirjaga 20. 01. s. a. nr. 13 politseikooli läkitatud üks ohvitser ja 23 üleajateenijat on tähendatud kooli kõrgema klassi kursuse lõpetanud, kusjuures kõik üle-ajateenijad eneste soovil on arvatud politsei-teenistusse 1. juunist s. a.

Käsin asjaomastel väeosade ja asutiste üle-matel politseiteenistusse üleviidud üleajateeni-jad vabastada tegelikust kaitseväeteenistusest, arvates 1. juunist s. a. ja ärakirjad nende tee-nistuskirjadest saata politseikooli direktori korraldusse.

Politseikooli lõpetanud leitnant Johannes Jõers 7. jalaväerügemendist, kes ei soovinud minna üle politseiteenistusse, on läkitatud ta-gasi oma väeosas, arvates 4. juunist s. a.

Alus: Vab. Val. otsused 20. 12. 1933. a. ja 17. 01. 1934. a.

Õiendus: Lj. nr. 1293 — 33. a.

Nr. 107.

Tallinnas, 6. juunil 1934. a.
(Kaitsevägede staap.)

Lugeda kaadriohvitserideks alltähendatud ohvitserid, kes õiendanud kaitseväge ühendatud õppeasutiste juures kaadriohvitseride kutse omandamiseks korraldatud katsed järgmiste tagajärgedega:

Auaate ja nimi	Keskmine number		Riiviline ettevalmistus
	Õppe-ainetes	Määrus tikkudes	
Piirivalvest			
Major Oskar Särev . . .	10,96	12,00	10
Major Artur Viilip . . .	10,77	12,00	11
Major Ferdinand Tõnso .	9,77	10,75	10
Leitnant Eugen Otsmann	7,92	8,50	9
Kaitseliidust			
Leitnant Paul Onno . . .	10,37	11,50	12
N.-leitnant Georg Soden	8,33	9,75	10
N.-leitn. Anton Laur . .	10,17	11,75	10
N.-leitn. Ernst Valdja . .	8,57	9,50	10
Lipnik Evald Raig . . .	8,60	11,00	10
Lipnik Herbert Puupill . .	8,30	9,75	10

Õiendus: Kamini ksk. 6. 09. 1933. a. nr. 243 ja lj. nr. 316 — 33.

J. Laidoner,
kindralleitnant,
Kaitsevägede Ülemjuhataja.

KAITSEMINISTRI KÄSUKIRJAD

Nr. 131.

Tallinnas, 7. juunil 1934. a.
(Varustusevalitsus.)

Avaldan siinjuures käsitamiseks maaväe vormikirjelduse muudatuses (Kaitseministri käsukiri Nr. 83 — 1931) Kaitseministeeriumi nõukogu poolt kaitseväge kraamigavarustamise seadluse pr. 12 alusel tehtud muudatused:

— p. 2 lõik „väeliigi värvid“ literas „a“ sõnad „kaitsevääringkonnaülemate asutised“ asendada sõnadega „kaitseringkonna juhatus“;

— p. 4 lõik „lõpuksed“ lõpust kustutada märkus;

— p. 4 lõigus „trafaret“ p. 15 asendada uue punktiga 15 järgmises redaktsioonis: „15) kaitseringkonna juhatus — monogramm tähtedest K ja R“.

Alus: Kaitseministeeriumi nõukogu otsus 26. aprillist k. a. (protokoll 1855 p. 9).

Lisa: Kaitseringkonna juhatusse trafareti joonestus.

Nr. 132.

Tallinnas, 8. juunil 1934. a.
(Varustusevalitsus.)

Käsin kuni korralduseni maaväe ohvitseridel kanda kuuel vöörihma kõigil maaväe ohvitseride vormikandmise määrustes pr. 10 p. p. 1, 3 ja 4 ettenähtud juhtudel, s. o. kus vorm Nr. 3 juures kantakse pikki pükse (väeliigi värvikandiga või ilma).

Vormi Nr. 3 nii pikkade kui lühikeste püksetega luban kanda ilma vöörihmata ainult töö juures staapides, kantseleides, valitsustes, asutustes ja ohvitseride eriõppustel.

Õiendus: Maaväe vormikandmise määruste (Kaitseministri ksk. Nr. 199 — 1926. a.) pr. 10 ja pr. 14 p. p. 5 ja 6 ja Kaitseministri ksk. Nr. 389 — 1929. a.

N. Reek,
kindralmajor,
Kaitseministri eest.

Nr. 134.

Tallinnas, 11. juunil 1934. a.
(Varustusevalitsus.)

§ 1.

Avaldan teadmiseks ja käsitamiseks Kaitseministeeriumi nõukogu otsuse 11. maist s. a. (protokoll nr. 1861 p. 3):

„Lubada kaitseväeosade ja asutiste asupai- kades ohvitseridel, kv. ametnikkudel ja kaitse- väeosades ning -asutistes teenivatel riigiteeni- jatel ning nende ja üleajateenijate perekon- dadel kasutada kaitseväe saunu saunaskäimi- seks, tingimusel, et saunade kasutamise läbi ei tekiks lisakulusid. Kui sauna kasutamisega on seotud lisakulud, määrab sauna kasutamise tasu normi kohalik garnisoni ülem.“

§ 2.

Sauna kasutamisel tekkivad lisakulud katta selle väeosa üldsäästsummadest, kelle poolt korraldatakse sauna kütmist, valgustamist jne. Sama väeosa säästsummade arvele maksta saunaskäimise eest kohaliku garnisoni ülema poolt määratud normi kohaselt saadud tasud.

Nr. 135.

Tallinnas, 13. juunil 1934. a.
(Kaitsevägede staap.)

§ 1.

Vabastan tegelikust kaitseväteestusest tervislikkudel põhjustel farmatsöit kapten Hans Lesthali kaitseväe keskaigemajast, arvates 3. juunist s. a.

Alus: O. T. S. § 187 p. 3.

Õiendus: Lj. nr. 591.

§ 2.

Luban määrata teenistuse huvides kaitse- väe keskapteegi farmatsöidi kohustetäitja mag. pharm. Johannes Sikk'i kaitseväe keskaigema- maja apteegi juhataja kohustetäitjaks, arvates 3. juunist s. a.

Õiendus: Lj. nr. 832.

P. Lill,
kindralmajor,
Kaitseminister.

Pildi allkirja täiendus.

Käesoleva „Sõduri“ leheküljel 671 pildi all- kirja palutakse lugeda alljärgnevalt:

Läbirääkimised vaherahu sõlmimi- seks Jugla (Jägeli) jõe kaldal Strazdu (Stras- denhof) mõisas 02.—03. 06. 19.

Vaherahu lepingule kirjutati alla 03. 06. 19. kell 0330 (Kesk-Euroopa aeg). Eestit esindas Ülemjuhataja volinikuna alampolkovnik N. Reek pildil paremalt esimene — istub laua otsas): Saksa oberkomando volinikena olid major v. Westernesagen ja kapten v. Jagov; Balti lan- desvääri esindasid kindralmajor v. Timroth ja kapten Dohna; Läti sõjaväe lõunagrupi ülema ülesandel esines leitn. H. Schulmann ja vürst Lieveni salga volinikuna oli alampolkovnik Buschen. Liitriike esindasid kolonelleitnandid Tallents (Inglise), Groove (Ameerika) ja du Barquet (Prantsuse).

PEREKONDLIKE TEATEID.

Sünde:

Pioneeripataljoni n. a. o. Eduard Lil- lal ja tema abikaasal Helenel — poeg — Lem- bit.

3. suurtükiväegrupi ltn. Valter Jaekil ja tema abikaasal Lydial — tütar — Lilian-Liis.

K. Ü. Ö. Allohvitserikooli n. a. o. Arnold-Heinrich Dreifeldenil ja tema abikaasal Ellal — poeg — Valdur. Veltv. Johannes Vil- bergil ja tema abikaasal Tiinal — poeg — Kalju. K. Ü. Ö. Allohvitserikooli läkitatud Ku- perjanovi üks. jal. pat. v. a. o. Jaan Liivakul ja tema abikaasal Salmel — poeg — Tõnis. Ltn. Olev Õunal ja tema abikaasal Floryl — tütar — Oode.

Üksiku lennuväedivisjoni nr. 3 avimotorist v.a.o. Vladimir Reegil ja tema abi- kaasal Eliisel — poeg — Heinar.

4. üks. jalaväepataljoni v.a.o. Ar- norld Vilo ja tema abikaasal Paulinel — tütar — Ivika.

Abiellumisi:

3. suurtükiväegrupi ül. t. Nikolai Purru, 29. a. v., abiellus Linda Virvega, 20 a. v.

K. m. Varustusvalitsuse intendant- tuoriosakonna kraamijaoskonna asjaajaja kv. am. Bernhard Laasi, 47 a. vana, abiellus Ma- ria Timtsenko-Ostrovnerhoviaga, 25 a. v. Major Oskar Martenson, 45 a. v., abiellus Olga Mar- tensoniga, 35 a. v.

Pioneeripataljoni veltv. Richard Re- bane, 35 a. v., abiellus Hulda-Elise Visilehtiga, 20 a. v.

Üksiku lennuväedivisjoni nr. 3 leitnant Alfred Nõmmik, 28 a. v., abiellus Salme Mangelsoniga, 24 a. vana.

Soimetusele saadetud kirjandus.

EESTI VABARIIGI PÕHISEADUS.

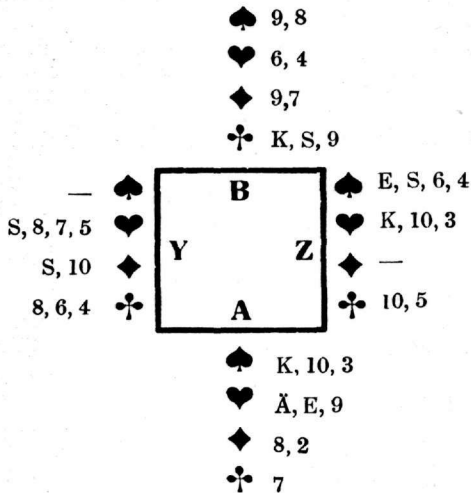
Seletustega ja tähestikulise sisujuhiga varus- tanud Kohtuministeeriumi nõunikud Joh. Kaiv ja J. Klesment. 104 lhk. 1/8 trükipoogna suuru- ses. Autorite kirjastus. Hind 1 kr. 75 s. pa- remal, 1 kr. 50 s. halvemal paberil. Ilmus trü- kist neil päevil.

Eestis, kui õiguslikus riigis on seaduste tund- mine igale kodanikule hädavajalik, eriti tähtis on aga meie riikliku ja õigusliku korra vunda- mendi — Põhiseaduse — tundmine. Kahjuks puudus meil seni Põhiseaduse eestikeelne kom- menteeritud väljaanne (on olemas vaid saksa- keelne). Kõnesolev raamat on selle tühiku täitnud ja, peab ütleva, õnnestunud. Suure asjatundlikkusega on autorid selgitanud meie õigusliku korra põhialuseid, tuues üksikasjalik- ke selgitusi kõigi Põhiseaduse paragrahvide kohta. Oma seletused on autorid põhjendanud peajasjalikult maksvale seadusandlusele, kohtu- praktikale ja üldtunnustatud õpetustele, hoidu- des vaieldavatest. Raamat on kirjutatud kõi- gile arusaadavas keeles. Kokkuvõttes võib seda raamatut soojalt soovitada kõigile kaitse- väe juhtidele, kui väärtuslikku käsiraamatut. Enesestmõistetavalt ei tohiks see raamat puu- duda ka kaitseväe raamatukogudes. —el.

Bridž.

Bridžiülesanne nr. 24.

Toome täna veidi keerulisema ülesande, mis kujuneb järgmisest kaartide seisust:

B mängib 5 ristit ja on esimesed 4 võtet teinud. A on käigul. Kuidas tuleb mängu jätkata, et leping saaks täidetud?

Male.

Toimetaja A. Burmeister.

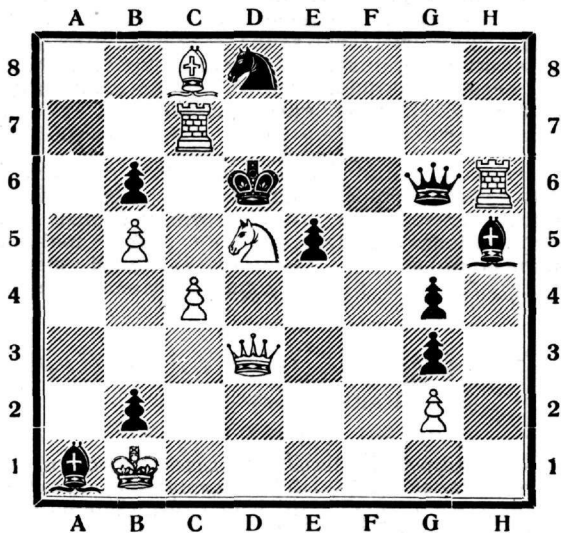
Kirjade aadress: Nõmme, Nurme t. 29.

Ülesanne.

Kokku seadnud K. Larsen.

I auh. Taani ja Poola probleemide koostainise võistlusel.

Mustad.

Valged.

Valged: Kb1, Ld3, Vc7 ja h6, Oc8, Rd5, Eb5, c4 ja g2.

Mustad: Kd6, Lg6, Oa1 ja h5, Rd8, Eb2, b6, e5, g3 ja g4.

Valged algavad ja annavad matt kahe käiguga.

F. Gebhardi ülesande lahendus (vt. „Sõdur“ nr. 9):

1. Kh5—h6, b4:c3; 2. Lb5:c3+ jne.
1. (Kh5—h6), Kc1—d1; 2. Le5—h5+ jne.

A-S. Eesti
Kunstsarve vabrik
O. Kerson & Ko.

Tallinn, Tulika 7.

Lahasse löömine manöövritel.

„Kus sa teine kord jätad Maali rahule või ei
„Kas sa teinekord jätad Maali rahule või ei
jätta!“

Vastutav toimetaja kolonelleitnant J. Rimmel. Tegev toimetaja kolonelleitnant A. Laats.

Parimaid hooaja uudiseid:

Kleidi-, mantli-, voodri- ja trikoo-riideid, loomulikust ja kunst-siidist, villast ja puuvillast, trikoopesu, sukki, sokke, kõlapitse, paelu jne. soovitab

suurimas valikus

A-S. „RAUANIIT“

Tallinn, Põhja puiestee nr. 7.
Kõnetraat 440-54.

Saada üle Eesti.

Metsa- ja Puutööstuse A-S.

„Viktoria“

TALLINN, KOPPEL, VENE-BALTI TEHAS.

KÖNETRAAT KOPLI 13 ja 14.

Telegr. aadr.: VICTORIA – Tallinn.

Kõik kaitsevälased ja kaitseliitlased tarvitavad
„Esto“ kvaliteet saadusi —

**vorste, sinke,
lihakonserve jne.**

Palume jälgida
kaubamärki

Ühisus „Estonia Eksporttapamajad“
Tallinnas.

A.-S.

Tartu Tööstuse Pank

TARTUS, Ülikooli tän. 44
omas majas

Telegr. aadr.: „Dogebank“
kõnetr. 635 ja 835

Toimetab kõiki
pangaoperatsioone

PANGA JUURES EESTIMAA
KINNITUS-A/S „EKA“
PEAESINDUS

Tartu Eesti Majandusühisus

Tartus, Holmi tänav 12-18.

O s a k o n n a d :

Tartus, Võru tänav 4, Räpinas
ja Pukas.

Suurem ja vanem ühistegeline ostu-
müügi ühisus Eestis.

Asutatud 1908. a.

Laos alati saadaval soodsatel tingimustel:

**põllumajanduslikud, raua-,
naha- ja koloniaalkaubad.**

Enese huvides teeb iga tarvi-
taja oma sisseostud ainult

Tartu Eesti Majandusühisuses.

SUVEHOOAJAKS SUURES VALIKUS

MOODSAID KLEIDI,
COMPLET-, MANTLI-
VOODRI- JA PESURII-
DEID, VASTUPIDAVAI
COTTON SUKKI,
MUSTRILISI SOKKE,
IGASUGU PITSE, PAELU,
SUPEL- JA SPORDI-
TRIKOOSID J. N. E.

SOOVITAB

A-S. O. KILGAS

VABRIK : TALLINN, VOLTA 3.

AURUVÄRVIMISE VABRIK

R. NATUS

Viljandis, Tartu t. 24. Telef. 59.

Asutatud 1838. a.

ERIALA: kõiksugu kangaste vanutamine, värvimine, käärimine, pressimine ja dekateerimine.

Kõiksuguste lõngade ja valmisriiete (tervelt või lahtiarutatult) värvimine. Puuvillaste ja linaste asjade värvimine.

Värvimisel tarvitatakse **Indathren-värve**, millised täiesti pesukindlad **KEEMILINE PESUKODA**. Vastuvõtmine peagu kõigis linnades ja alevites. Töö tehakse kõige uuemate nõuete järele, riie ei pleegi ega määri. Tellimiste täitmine kiire.

Suvitajad külastage

Cafe Grand'i

Pärnus, Kuninga tänav 25, telefon 3-60.

Mugavaim ja elegantseim kohvik.

Raadio-muusika. Seltskondlikud mängud. Kodu- ja välisajakirjad ja ajalehed. Alati suures valikus: saiad, tordid, maiusküpsised, kompvکید jne.

Lai tänav Nr 10

Sõjaväe

Majandusühisus

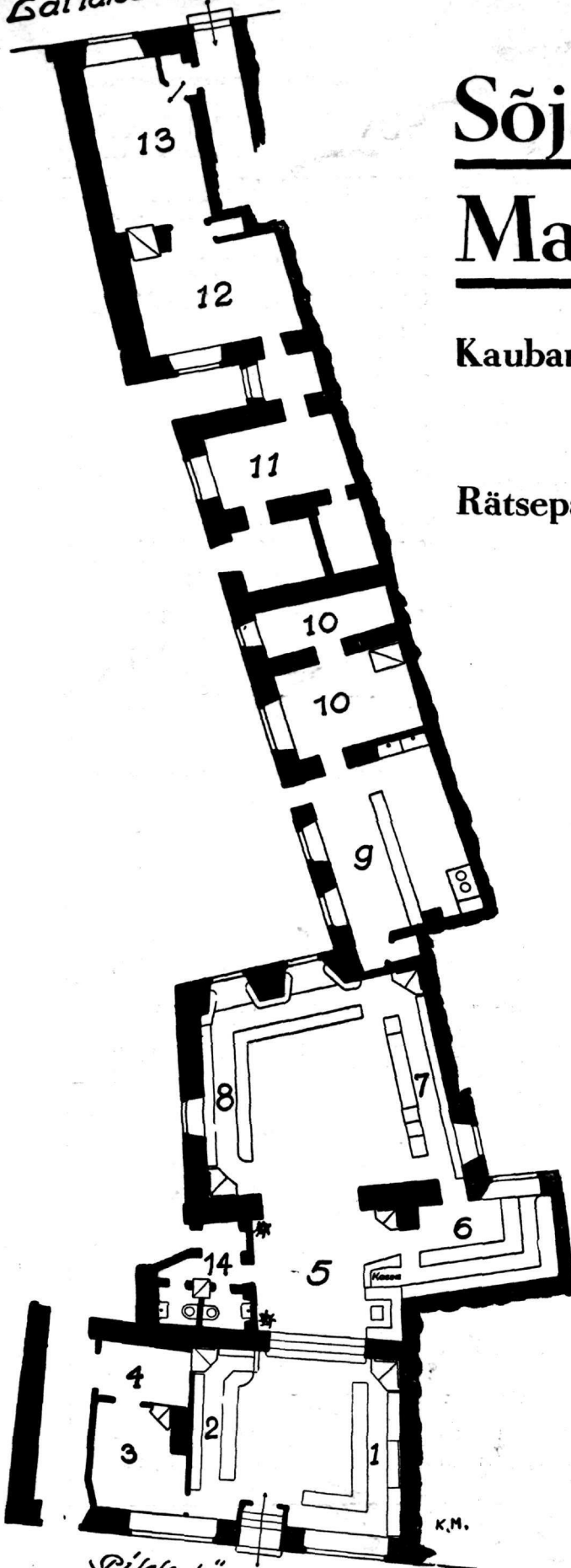
Kaubamaja ja külmade toitude köök

Tallinn, Pikk tän. nr. 11

Telefon 452-06, -07, -08.

Rätsepa töökoda

Tallinn, Lai t. 10, tel. 469-96.

Pikk tänav Nr 11

Ruumide põhiplaan.

1. Pudukauba osakond.
2. Napside osakond.
3. Kontor.
4. Ärijuht, telefon 452-06.
5. Ooteruum ja kassa, telefon 452-07.
6. Riideosakond.
7. Delikatesside osakond.
8. Koloniaalkauba osakond.
9. Köök, telefon 452-08.
10. Toitude garneerimise ruum.
11. } Rätsepate tööruum.
12. }
13. Töökoja vastuvõtmise ruum, telefon 469-96.
14. Toilette.

Osakonnad:

Tallinnas, Vene tän. nr. 5. S. Juhken-
tali 23 ja Kopli 21.

Tartus, Võrus, Rakveres, Pärnus, Narvas.